

Technická univerzita v Liberci

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Katedra: Filosofie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní program: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
(kombinace) (humanitní studia – německý jazyk)

**MOŽNOSTI INTEGRACE UKRAJINSKÉ MENŠINY
DO ČESKÉ SPOLEČNOSTI**

**INTEGRATION POSSIBILITIES OF UKRAINIAN
MINORITY INTO THE CZECH SOCIETY**

**DIE MÖGLICHKEITEN DER INTEGRATION
DER UKRAINISCHEN MINDERHEIT
IN DER TSCHECHISCHEN GESELLSCHAFT**

Bakalářská práce: 09–FP–KFL–38

Autor:

Ivana Poničanová

Podpis:

Adresa:

Bělá u Pecky 71

507 82, Pecka

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
66	20 676	1	1	19	5

V Liberci dne: 19. 7. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

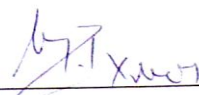
pro (kandidát): Ivana Poničanová
adresa: Bělá u Pečky 71, 507 82 Pecka
studijní obor (kombinace): Specializace v pedagogice (Humanitní studia - Německý jazyk)
Název BP: Možnosti integrace ukrajinské menšiny do české společnosti
Název BP v angličtině: Integration possibilities of Ukrainian minority into the czech society
Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 30.4.2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20.4.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): IVANA PONIČANOVÁ

Datum: 13. 5. 2009

Podpis: Poničan

Název BP: MOŽNOSTI INTEGRACE UKRAJINSKÉ MENŠINY DO ČESKÉ SPOLEČNOSTI

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová Ph.D.

Cíl: Zjištění reálnosti integrace ukrajinské menšiny do české společnosti

Požadavky: Odevzdání práce ve stanoveném termínu, dodržení stanoveného cíle.

Metody: Analýza literárních zdrojů, empirické šetření

Literatura: BOJKO, Olexandr, GONĚC, Vladimír. Nejnovější dějiny Ukrajiny. 1. vyd. Brno : Jota, 1997. 267 s. ISBN 80-7217-031-7.
Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru. Šmíd Tomáš, Vaďura Vladimír. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-126-0.
HIRT, Tomáš, et al. Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9.
Menšiny a migranti v České republice. Šišková Tatjana. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.
Národnostní politika v postkomunistických zemích. Dančák Břetislav, Fiala Petr. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2000. 313 s. ISBN 80-210-2388-0.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 19. 7. 2010

Ivana Poničanová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce PhDr. Janě Jetmarové Ph.D. za připomínky a cenné rady při tvorbě práce, také všem respondentům, kteří ochotně souhlasili s poskytnutím rozhovoru, za jejich otevřenost, vstřícnost a upřímnost a zprostředkovatelům schůzek.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o problematice vztahů ukrajinské menšiny a české společnosti. Teoretické poznatky o multikulturalismu, migraci, integraci, problematice ukrajinské menšiny a jejího vývoje v ČR jsou konfrontovány s výsledky empirického šetření. Ve výzkumu byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru, vedeného s příslušníky ukrajinské menšiny žijícími v současné době v ČR. Z výsledků empirického šetření vyplývá, že integrace probíhá v podobě asimilace.

Práce je doplněna aktuálními demografickými údaji, obsahuje přílohy s transkripcí jednotlivých rozhovorů, doplněných komentáři.

Klíčová slova: multikulturalismus, integrace, ukrajinská menšina, česká společnost

Annotation

Thesis deals with problem of relation between the Ukrainian minority and the Czech society. Theoretical notes about multi-cultures, migration, integration and Ukrainian minority problems and there development in Czech republic are faced with results of empirical investigation. The research was based on semi-structural conversation done with people from the Ukrainian minority living in Czech republic. The result of this research shows that the integration is running as assimilation process.

This work is completed with contemporary demographic dates, includes attachments with copy of each conversation, with comments.

Keywords: multiculturalism, integration, Ukrainian minority, Czech society

Anmerkung

Die Arbeit beschäftigt sich mit der Problematik der Beziehungen der ukrainischen Minderheit und der tschechischen Gesellschaft. Die theoretischen Ergebnisse über den Multikulturalismus, über die Migration,

Integration, Problematik der ukrainischen Minderheit und ihrer Entwicklung in der Tschechischen Republik werden mit den Ergebnissen der empirischen Erforschung konfrontiert. In der Erforschung wurde die Methode des halbstrukturiertes Gesprächs verwendet, die mit den Angehörigen der ukrainischen Minderheit, die in der Tschechischen Republik gegenwärtig leben. Aufgrund der Ergebnisse der empirischen Erforschung folgt, dass die Integration in der Form der Assimilation verläuft.

Die Arbeit wird mit den aktuellen demografischen Daten ergänzt, beinhaltet die Anlagen mit der Transkription der Einzelgespräche, die mit den Kommentaren ergänzt werden.

Stichwort: Multikulturalismus, Integration, ukrainische Minderheit, tschechische Gesellschaft

Obsah

Úvod.....	1
1 Multikulturalismus	3
1.1 Vznik a základní dělení.....	3
1.2 Multikulturalismus dnes	4
1.3 Multikulturalismus v praxi.....	4
1.4 Nacionalismus a etnopolitika.....	5
1.5 Pojmy multikulturalismu	6
1.5.1 Rasa	6
1.5.2 Etnicita, etnické a neetnické skupiny	7
1.5.3 Identita.....	9
1.5.4 Kultura.....	11
2 Migrace	13
2.1 Skupiny	14
2.1.1 Národnostní menšiny	14
2.1.2 Občané.....	15
2.1.3 Uprchlíci.....	16
2.2 Proces migrace	16
2.3 Typy migrace	18
2.4 Adaptace	19
2.5 Integrace a její modely.....	19
2.5.1 Asimilace.....	19
2.5.2 Multikulturní model	21
2.5.3 Mezi asimilací a multikulturalitou	23
2.6 Diskriminace	24
3 Ukrajinská komunita	26

3.1	Ukrajinci v českých zemích	26
3.2	Současná situace ukrajinské menšiny v ČR.....	29
3.2.1	Volyňští a černobylští Češi versus novodobí Ukrajinci.....	29
3.2.2	Ukrajinská menšina dnes.....	32
4	Empirické šetření	37
4.1	Metodologie výzkumu	37
4.1.1	Oblast a účel zkoumání	37
4.1.2	Výzkumná otázka.....	37
4.1.3	Výchozí předpoklad	37
4.1.4	Sledování jedinci.....	37
4.1.5	Prostředí, doba realizace, kontakty	38
4.1.6	Metody sběru dat.....	38
4.1.7	Tematické oblasti výzkumu	39
4.1.8	Změny v plánu výzkumu.....	39
4.2	Výzkumná zpráva	40
4.2.1	Obecná témata rozhovoru	40
4.3	Interpretace výsledků šetření	41
4.3.1	Migrace, doklady.....	41
4.3.2	Vzdělání, zaměstnání	43
4.3.3	Ukrajina a emigranti.....	46
4.3.4	Pracovní kolektiv, krajané.....	47
4.3.5	Rodina	50
4.3.6	Ukrajinská menšina versus česká společnost.....	51
4.3.7	Příslušníci ukrajinské komunity.....	53
4.3.8	Jazyk.....	55
4.4	Ukrajinská komunita a její charakteristiky	58
4.4.1	Tradice, svátky, náboženství	58
4.4.2	Vazby, krajina	59

4.4.3	Postavení ukrajinské menšiny v ČR.....	60
4.5	Integrace.....	60
5	Závěr	63
6	Seznam literatury	65

Seznam použitých zkratek a symbolů

[ČR]	Česká republika
[ČSSR]	Československá socialistická republika
[ČSÚ]	Český statistický úřad
[Ekonom.]	Ekonomické
[NDR]	Německá demokratická republika
[Sb.]	Sbírka
[SRN]	Spolková republika Německo
[SSSR]	Sovětský svaz
[SŠ]	Střední škola
[Trv.]	Trvalý
[Ukr.]	Ukrajina
[VŠ]	Vysoká škola
[Zakarpát.]	Zakarpatská
[Živ.]	Živnostenský

Úvod

Multikulturalismus hýbe světem, aneb homogenní společnosti takřka vymizely. Téměř každá země užívá pojmů majoritní a minoritní společnost, má reprezentanty obou skupin, avšak v bodě společného soužití se jednotlivé koncepce multikulturalismu země liší.

Česká republika je reprezentována především českou společností, jakožto majoritou. Celistvý obraz země pak dotváří přítomnost menšin, menšin mezi sebou značně odlišných, přesto tolik významných při tvorbě národního povědomí. Pokud opomeneme specifické postavení romské menšiny, existují v rámci ČR i další society. Mezi významné patří také početná komunita ukrajinská se svými specifiky.

Ukrajinská menšina může na první pohled vzbuzovat velmi smíšené pocity, většina lidí vnímá její příslušníky často jako levnou pracovní sílu, zpravidla nelegálně pracující, která je řízena ukrajinskou mafii. Donedávna jsem měla podobné představy, neopodstatněné, důvodem však byla chybějící osobní zkušenost. Nelze vyvozovat závěry na základě nepřímých výpovědí, aniž bychom poznali realitu sami. Ukrajince potkáváme často, možná denně, aniž si to uvědomujeme. Informace, které o menšině máme jsou nedostačující, předpojaté, rozhodně však ne objektivní. Ve skutečnosti nevíme, jací jsou, nemáme tedy právo je soudit. Delší dobu bylo mé stanovisko k ukrajinské menšině velmi obdobné, zkreslené, postoj vůči ní se změnil až po osobním setkání s příslušníkem komunity, kdy jsem pochopila, že ukrajinská menšina své místo v české společnosti bezesporu má, a to právě díky svým odlišným charakteristikám, životnímu stylu, postojům. Může české společnosti mnoho nabídnout, obohatit ji, zatím k tomu však nedostala mnoho vhodných příležitostí.

Cílem práce je tedy zohlednit význam menšiny pro českou společnost. Práce je uceleným přehledem o problematice vztahů ukrajinsko-českých, návodem, jak by se měla společnost menšinová i většinová chovat, aby se poměry zlepšily. Využijeme studia odborné literatury, týkající se problematiky multikulturalismu, migrace, integrace a především samotné ukrajinské menšiny. Teoretické poznatky budou aplikovány na konkrétním případě skupiny jedinců. Podstatnou částí práce

je tedy výzkum, blíže empirické šetření uskutečněné u omezeného počtu respondentů, příslušníků ukrajinské menšiny. Výzkum je vymezen regionálně (město Nová Paka a okolí). Využitím teoretických poznatků v praxi stanovíme model integrace, který se nejvíce podobá stávající situaci ukrajinské menšiny v rámci české společnosti. Z výpovědí příslušníků ukrajinské komunity budeme moci určit překážky bránící či zpomalující proces integrace. Získané poznatky ovšem nemohou být obecně platné, především s ohledem na nízký počet účastníků šetření. Avšak dovoluji si říci, že pokud bychom měli možnost zkoumat širší skupinu jedinců ukrajinského původu, setkali bychom se bezesporu i s dalšími, kteří by sdíleli stejné pocity, názory a zkušenosti s respondenty.

Práce je rozčleněna na dvě hlavní části. V prvním úseku sjednotíme nejen teoretické poznatky o multikulturalismu, terminologii, ale uvedeme i příklady jeho užití v praxi. Dále pojednáme otázku migrace a integrace. Na závěr teoretické části se seznámíme s vývojem a současnou situací ukrajinské menšiny v České republice. Navážeme praktickou částí vycházející z výsledků empirického šetření, prováděného metodou polostrukturovaného rozhovoru s příslušníky ukrajinské menšiny. Na závěr porovnáme výsledky šetření s teoretickou částí a pojednáme otázku integrace.

1 Multikulturalismus

1.1 Vznik a základní dělení

Jednoznačná charakteristika či definice pojmu multikulturalismus neexistuje, existují však četné teorie (Eriksen, Šišková, Barša, Hirt ad.), snažící se jeho podstatu co nejlépe vystihnout. S konceptem multikulturalismu se setkáváme prakticky od konce šedesátých let dvacátého století, kdy se ve Spojených státech začali po sjednocení a uznání samostatnosti dovolávat skupiny se společným etnickým původem. Poprvé bylo namísto občanských použito myšlenky kolektivních práv. Představa o existenci několika skupin, které jsou utvářeny na základě stejného původu a společné kultury, které by vedle sebe v harmonii žili, se čím dál více dostává do povědomí společenského života. Ne pro všechny, jako právě třeba pro Američany je však myšlenka existence některé podoby multikulturalismu určující a závazná. Heywood hovoří o dvojím pojetí multikulturalismu, a to deskriptivním a preskriptivním. *„Ve smyslu deskriptivním označuje kulturní rozrůzněnost, která vyplívá z toho, že ve společnosti existují skupiny – dvě nebo více, jejichž názory a praktické postupy dávají vzniknout pocitu zvláštní kolektivní identity. Multikulturalismus znamená vždy rozrůzněnost skupinovou, vyvěrající z rasových, etnických a jazykových odlišností. Ve smyslu preskriptivním vyplívá z multikulturalismu kladný postoj ke skupinové rozrůzněnosti a její podpora vycházející buď z práva rozmanitých kulturních skupin na úctu a uznání nebo z údajného prospěchu, který z morální a kulturní rozrůzněnosti má celá společnost. V tomto smyslu multikulturalismus uznává význam názorů, věr, hodnot a životních stylů při vytváření jak vzájemného porozumění, tak sebevědomí a sebedůvěry jednotlivců i skupin.“*¹

Jedním z autorů sborníku „Soudobé spory o multikulturalismus“ je i Tomáš Hirt, jehož pojednání vycházejí z mnoha uznávaných pramenů a velmi se neliší od uvedené definice. Multikulturalismus může být charakterizován z hlediska vědeckého, či společenského. Je klasifikován jako určitý koncept, světový názor nebo i úsudek, vnímán je negativně i pozitivně, záleží na té které interpretaci.

---

¹ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 482 s. ISBN 80-86432-95-5. Kapitola 6, Národy a nacionalismus, s. 141-143

Multikulturalismus má tři spolu související a po sobě následující funkce a to: popisující, tedy deskriptivní, předepisující normativní a také praktickou. Podle prvního kritéria je dnešní svět a společnost nazírána z pohledu významu a důležitosti kulturních rozdílů. Další dva jsou chápány z hlediska politického a týkají se především multikulturní výchovy. Vedle klasické koncepce existuje také pojetí liberální, jehož hlavním zájmem je neomezovat, neodlišovat jedinečné kulturní skupiny, zprostředkovat rovnost v otázce práva a možností. Dnešní ideu zastupuje tzv. kritický multikulturalismus, který od konceptu očekává změny výraznější než jsou pouze uznání rovných práv či příležitostí.²

1.2 Multikulturalismus dnes

Komunity, též minority či jednoduše skupiny existující v rámci širší společnosti jsou v dnešním světě definovány především třemi faktory, a to kulturou, etnicitou a identitou. Tyto asociace formující skupinu jsou však především překážkami, které skupinu právě v důsledku její odlišnosti od většinové společnosti často omezují. Hirt považuje za ideál sloučení, neboli integraci těch skupin, které byly dosud neakceptovány, do majoritní společnosti, což by vedlo k vnímání obou skupin jako sobě rovných. Naopak představa asimilace je pro autora nepřijatelná, neboť by skupina ztratila svou kulturnost.³

1.3 Multikulturalismus v praxi

Myšlenka multikulturní společnosti je šířena především prostřednictvím výchovy a politiky. Problémem většiny společností je, že leckdy nejsou schopny akceptovat rozdílnosti menšin v nich žijících, je důležité, aby si uvědomovali svůj původ a právě charakteristiky, jimiž se od většiny odlišují, musíme jim proto vytvořit co nejvhodnější podmínky pro rozvíjení jejich hodnot a specifík. Představa vyučování, výchovy v duchu podpory sebeuvědomování si svého sice „minoritního“ avšak výjimečného postavení v rámci majority však nespočívá

---

² HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22- 9. s. 9-13

³ tamtéž, s. 50-52

pouze v tom, že v rámci školní výuky budeme věnovat čas i kultuře nebo historii menšiny, je potřeba udělat mnohem více.⁴

Co se týče uplatňování práv ve sféře politické, nejednají společnosti také zcela správně, zásadní problém můžeme sledovat v tom, že delegáti menšin bývají zpravidla lidé, kteří nepocházejí ze skupiny, jež zastupují, nesdílí stejné hodnoty jako oni, a především nemohou vycházet z vlastních zkušeností. V důsledku této velmi často se vyskytující skutečnosti vzniká určitý problém liberálního multikulturalismu, který vypovídá: „*integrujeme vás coby občany, ale v hezké kleci vaší kultury, kterou jsme pro vás (společně s vašimi reprezentanty) vymysleli a nachystali*“⁵

1.4 Nacionalismus a etnopolitika

„*Nacionalismus je způsob myšlení a systém postojů, exaltující národní hodnoty, to znamená vazby na lidskou pospolitost, k níž člověk přednostně patří, na základě materiálních (půda, území) nebo kulturních (společně sdílené dějiny) kritérií, a s níž se identifikuje.*“⁶ Eriksen považuje za jádro nacionalismu národ, který je podle něj utvářen zevnitř. Je reprezentován určitým počtem lidí, kteří kolektivně sdílí představu společné kultury a identity, přičemž stejné podmínky platí i pro existenci skupiny etnické.⁷

Dříve bylo pojetí nacionalismu a národa tím nejdůležitějším, Herder myšlenku multikulturalismu v dobách romantismu striktně odmítal, národy sice mohly žít vedle sebe víceméně v harmonii, ovšem bez toho, aby se ovlivňovaly nebo propojovaly, nejdůležitější bylo si uchovat svou typickou „národní“ charakteristiku, která musela být předávána dále. Jednalo se vlastně

---

⁴ tamtéž, s. 54-55

⁵ tamtéž, s. 59

⁶ BOUDON, R. et al. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3. s. 124

⁷ ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. 1. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2. Kapitola I, Kulturní terorismus: Kritika Ideologií hranic a čistoty, s. 35

o jakési předávání společného pokrevního původu a právě idea pokrevního původu se dnes objevuje i v rámci teorií etnopolitiky.⁸

Velmi zjednodušeně se dá říci, že etnopolitika je důsledkem, či projevem multikulturalismu, ovšem v politickém kontextu, jejím hlavním tématem je vytváření etnik. V podstatě se etnopolitika nachází na stejné úrovni jako nacionalismus, existují paralelně, v některých aspektech se shodují, přesto však v zásadě stojí proti sobě. Rozdíl mezi etnopolitikou a nacionalismem lze chápat také jako rozdíl mezi etnikem a národem. Oba pojmy mají mnoho společného, avšak nacionalismus uvažuje v rovině představy národa, jenž obvykle přejímá i funkci vládce, naproti tomu etnopolitika se snaží, jak již bylo řečeno vytvářet etnické skupiny, přičemž jediné, co od národa požaduje je, aby mohli nezávisle na něm, přesto však jako jeho „součást“ existovat jako specifická, ne územně vymezená skupina či komunita.⁹

1.5 Pojmy multikulturalismu

1.5.1 Rasa

Podle sociologického slovníku *„lze rasou obecně rozumět soubor lidí, jež mají společné, ev. podobné fyzické znaky, jako forma lebky, nosu, barva očí, kůže, výška postavy, typ vlasů, příp. krevní skupina. O původu ras existují dvě teorie; první monogenetická, k níž se v současné době přiklání většina odborníků, dovozuje, že všechny rasy vznikly ze společného základu a pozdější změny fyzických znaků jsou výsledkem geografické izolace, přirozeného výběru, mutace a křížení, fyzického přizpůsobení atp., druhá polygenická předpokládá vznik ras z různého základu. Rasa je biologický fakt, nikoliv kulturní nebo sociální jev.“*¹⁰

Hirt se zmiňuje o blízkosti termínů rasa a etnicita, jejichž hranice se mnohdy

---

⁸ HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 16-19

⁹ tamtéž

¹⁰ GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7. s. 339

prolínají. Nepopírá, že by rasa mohla v jistých případech používat ekvivalent etnicita, neboť jejich společným tématem je právě existence menšinové society.¹¹

1.5.2 Etnicita, etnické a neetnické skupiny

Etnicita dodnes nemá pevné definice, přesto, že se s termínem setkáváme poprvé už v antickém Řecku. Výrazy jako skupina a identita jsou stavebním kamenem pojmu etnicita, ovšem jako je důležité její institucionální zakotvení a reprezentace tradičních hodnot, jsou stěžejní i subjektivní pocity jejich členů. Max Weber, prakticky jako jediný badatel zabývající se otázkou etnicity ve své době, v ní vidí neurčité spojení biologické, kulturní a psychologické stránky, přičemž tato teorie byla platná až do šedesátých let dvacátého století.¹²

Etnická skupina může být charakterizována několika shodnými znaky, zejména jednotným označením – jménem, ideou společného původu historicky i teritoriálně vymezeného, zkušenostmi, kulturou danou především zvyky, řečí, ale i náboženstvím a v neposlední řadě vazbou na rodnou zemi a pospolitost.¹³

Vaďura v díle o etnických konfliktech klasifikuje etnicitu na základě více přístupů. V pojetí primordialismu je etnicita chápána jako určitá vrozená danost, jakákoliv skupina utvořená na základě její „etnicity“ je chápána jako bezprostřední a nikterak složitá konstrukce, na rozdíl od situace, kdy by její podstata byla tvořena např. společenskou úrovní jejích členů. Skutečnost, že jsme součástí etnika si uvědomíme nejlépe v případě hrozícího nebezpečí, kdy jsme schopni se během krátké chvíle semknout s ostatními členy. Právě naopak je chápána etnicita podle instrumentalismu či konstruktivismu, člověk je v životě vzhledem k okolnostem schopen a mnohdy i nucen měnit zaměstnání, bydliště nebo třeba druhu, proč by tedy nemohl měnit i svou etnickou příslušnost.¹⁴

---

¹¹ HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 22-23

¹² tamtéž, s. 24

¹³ Vaďura, V. Teorie etnického konfliktu. In *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Šmíd, T. et Vaďura, V. [eds.]. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-126-0. s. 11

¹⁴ tamtéž, s. 12-18

Zjednodušeně říká, že příslušnost člověka k určité skupině závisí především na možnosti uspokojování potřeb, jež v rámci té které skupiny může naléznout. Přestože člověk bývá označován za bytost rozumnou, a tudíž je i výběr skupiny promyšlený s ohledem na dosažení co možná nejlepšího postavení, potřebuje i naplnění citové povahy. Tudíž kritériem k volbě etnika mu není jen jistota dobrého postavení, ale i potřeba stejně orientovaných jedinců, kteří jsou schopni sdílet jeho pocity. Další teorie vymezují etnicitu jako schopnost prolínání jednotlivých struktur a vzájemné pomoci, jiné toto stanovisko odmítají. Neexistuje tedy objektivní hledisko pro všechny teorie, které by se ve všech bodech shodovalo.¹⁵

Historii pojmu zachytil také Lozoviuk, který etnicitu označuje jako důsledek kolektivní identity, neboli sdílení společných představ a zájmů všech příslušníků v rámci skupiny. Důležité je pro jednotlivé účastníky vymezení „my“ (jako skupina) a „oni“ (jako ostatní svět). Kolektivní identitu formují a upevňují zkušenosti jedinců získaných v průběhu života v širší společnosti, vlivy z kulturní, ideové nebo ekonomické oblasti hrají významnou roli. Etnické skupiny mohou být zřizovány s konkrétním cílem, ale stejně tak vznikat i neplánovaně, přirozeně. Přičemž vznik skupiny nemusí výlučně probíhat na základě pouze jednoho z modelů, velmi často se obě varianty prolínají a doplňují, stejně tak je zřejmé, že založení oné „skupiny“ není poslední změnou ke které v rámci její existence dojde, neustále se vyvíjí. V každé společnosti se můžeme setkat s určitou formou tzv. kolektivní identity, ty se však mohou od sebe výrazně lišit. Vedle většinou uznávané majoritní skupiny, za které bývá obvykle považován úředně stanovený národ daného státu, existují paralelně také menší skupiny, které vznikly na základě diferenciací od většinového konceptu. Skupiny se mohou odlišovat jazykem, kulturou, nebo třeba náboženstvím. Ne vždy a ne všechny etnické skupiny musí být majoritou přijaty, poměrně často dochází k opačné situaci.¹⁶

---

¹⁵ tamtéž

¹⁶ LOZOVIUK, P. Etnická indiference a její reflexe v etnologii. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 163-174

Teorii distinkce „my“ a „oni“ interpretuje také Eriksen, podle něhož nejsou rozdílní lidé, ale jejich pojetí života. Tohoto členění se zbavíme pouze tehdy, když „*se nám podaří udělat z celého světa cizí zemi.*“¹⁷

Vedle etnik existují v současném světě i další skupiny, které své místo ve společnosti hledají, ale i ty, které jsou bez vlastního přičinění jako odlišné chápány. V prvním případě se jedná o prosazování zájmu society na základě náboženské odlišnosti, či sexuální orientace, v druhém většinou z důvodu zdravotního znevýhodnění.¹⁸

Náboženství je v dnešním světě často mylně spojováno s etnicitou, mnohdy slýcháme o událostech typu: jistá „náboženská komunita“ ve jménu své víry spáchala atentát a podobné zprávy, avšak etnikum nemůže být tvořeno pouze jednou společnou ideou, přesto, že se lidé právě s touto ideou ztotožní, neznamená to, že by automaticky byly členy etnika. Jedná se pouze o podobnost na základě stejné víry, proto, aby bylo utvořeno etnikum je nutné vycházet z více společných znaků, ne jen v tomto případě z náboženství. Stejná situace „podobnosti“ nastává i v případě dalším, otázka odlišné sexuální orientace je podobná předešlému případu, kritérium sexuální orientace přece nemůže být dostačující pro utvoření etnika. Jiná situace pak přichází v případě zdravotního hendikepu, lidé s postižením bývají „dáváni do jedné kategorie (skupiny)“, většinou majoritní společností, aniž by se sami o vytváření specifické „komunity“ zasadili. Dnešní multikulturní myšlení počítá i se skupinami podobné struktury, hledá pro ně v současné společnosti vhodné místo, avšak rozhodně je nepovažuje za rovná etnikům.¹⁹

1.5.3 Identita

O kolektivní identitě již bylo zmíněno v předchozí kapitole, identita sama o sobě zasahuje hned do několika vědních oborů, především do psychologie

---

¹⁷ ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. 1. Praha : Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2. Kapitola I, Kulturní terorismus: Kritika Ideologií hranic a čistoty, s. 52

¹⁸ HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 43-49

¹⁹ tamtéž

a sociologie, vzhledem k tomu, že se v tomto případě vztahuje k multikulturalismu, budeme o ní dále hovořit v souvislosti se sociologií. Termín identita v sociálním kontextu slouží „pro označení vědomí (volby) příslušnosti členů určitého sociálního útvaru k tomuto útvaru. Sociální identita je činitelem rozlišování a diskriminace mezi sociálními útvary a toto rozlišování koreluje také se sebeúctou (identitou osobnosti) členů příslušného sociálního útvaru. Sociální identita může být zdrojem, příp. „posilujícím“ faktorem auto-, zejména však heterostereotypů, a vést, v případě národů, k šovinismu, nacionalismu a podobným jevům.²⁰

V díle Soudobé spory o multikulturalismus je pojem identita nahlížen ve dvou rovinách, jako stejnost a ztotožnění se. Přičemž v prvním případě se musí brát ohled i na bezprostřední souvislost s pojmem etnicita či národnost. Stejnost je chápána jako sociálně sjednocující prvek, důraz je kladen na společný původ, který bývá asociován s tělesným vzhledem. Další identitu ovlivňující faktory jsou: historie vztahující se ke společnému počátku, tradice, zvyky a obyčeje, řeč, lidová kultura a další. Stejnost je nejčastěji reprezentována kulturou a jazykem, které jsou chápány jako stěžejní a nezbytné pro fungování etnika. Etnické nebo nacionální skupiny musí být koncipovány tak, aby v plné míře uspokojovaly představy svých, ať už stávajících nebo budoucích členů, což pro adepty či členy znamená výchozí bod k identifikaci se s nimi. Myšlenka identity (zpravidla etnické či národní stejnosti) je zprostředkovávána mnohými institucemi, v první řadě v rámci školní docházky, dále především politickými stranami, či jinými vládními i nevládními orgány, které řeší problematiku minorit, stejně tak i integrační otázku. Velmi důležitou roli hrají v procesu také sdělovací prostředky, či akce typu besed, koncertů a dalších uměleckých činností.²¹

Za nejdůležitější, nadřazenou všech ostatním je považována identita etnická. Identita „je ve smyslu ztotožnění se pojímána jako výsledek diskursivního procesu, jehož začátek spočívá ve vytvoření určité kontrastní etnické kategorie založené

²⁰ GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7. s. 119-120

²¹ HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 25-37

*v představě stejnosti/diference kategorizovaných individuí, následném vynalezení symbolických atributů jejich společného původu, rozšíření této představy prostřednictvím příhodných institucionálních kanálů (např. skrze aplikovaný multikulturalismus) a výsledné internalizaci etnické ideologie ze strany aktérů, kteří zpočátku byli jen objektem etnické klasifikace.*²²

1.5.4 Kultura

V moderním pojetí se setkáváme s pojmem kultura v mnoha kontextech, nejčastěji je to pak kultura politická, dnešním fenoménem je také kultura masová, či podniková, z pohledu tradičního se může jednat např. o kulturu lidovou. Z vědeckého hlediska je koncipována jako: *„způsob života nějakého národa, lidská vymoženost, relativně stálá, avšak podrobená neustálým změnám, která určuje běh našich životů, aniž by se přitom vnucovala našemu vědomému myšlení.*“²³ Multikulturalismus často pojmu zneužívá, etnika nebo rasy se chovají, jako by byla kultura jejich vlastnictvím. Kultura je skupinou pouze sdílena, nikoliv vlastněna, komunity se od sebe odlišují na základě specifických znaků z nichž je kultura tvořena, jsou to především jazyk, tradice, nebo historie. Každé etnikum je reprezentováno svou vlastní osobitou kulturou, často bývá spojována s teorií etnické identity. J. G. Herder využíval pro označení kultury synonymum Volksgeist – neboli volně přeloženo duch národa, etnika.²⁴

Eriksen považuje kulturu za výchozí bod, diferencující jednu skupinu od druhé. Kultura je ekvivalentem pro shodný názor na svět, život, který jedince, jež jej sdílí, spojuje v konkrétní komunitu. Hranice mezi kulturami jsou velmi křehké, kultura je sjednocujícím znakem skupiny, musí být specifická, nesmí se v žádném případě prolínat nebo shodovat s kulturou skupiny jiné. V současné době bývá pojmu často zneužíváno, jsou jím omlouvány kruté války

---

²² HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 39-41

²³ BOUDON, R., et al. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3. s. 94

²⁴ HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 39-41

za nezávislost, nebo agrese národnostních menšin. Neméně důležitý je termín pro politiku, čím-dál více se stává původcem politické moci, své místo si utváří i v celosvětovém měřítku. V dnešní době se obyčejně člověk stává „kulturním“ až po ujištění, že se mu jeho kulturnost vyplatí a něco díky ní získá. V tomto ohledu nabývá význam kultury zcela jiný rozměr nežli dříve.²⁵

---

²⁵ ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. 1. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2. Kapitola I, Kulturní terorismus: Kritika Ideologií hranic a čistoty, s. 17-26

2 Migrace

Velmi zjednodušeně lze říci, že migrace je přemísťování, a to nejen lidí anebo zvířat. Migrace je „*Označení pro geografický pohyb jedinců nebo skupin, tj. pro mobilitu lidí v užším nebo širším geografickém prostoru. Rozlišuje se mezinárodní, příp. externí migrace, jež znamená pohyb mezi zeměmi a má buď formu emigrace, nebo imigrace. Dále může být buď interkontinentální, tzv. „zámořská“, nebo intrakontinentální (kontinentální) uvnitř jednoho zemědilu. Protikladem mezinárodní (externí) je vnitřní (interní) migrace – pohyb uvnitř jednoho státu (národního prostoru). Dále se rozlišuje migrace dobrovolná a nucená; tato se vztahuje na utečence, vyhnance, otroky (prodané osoby), nucené vystěhování atp. Z časového hlediska se rozlišuje časově omezená migrace - podle Mezinárodního úřadu práce (1932) se vztahuje na ty osoby, které přecházejí z jedné země do druhé na více než jeden měsíc, ne však déle než jeden rok, bez úmyslu se v zemi trvale usadit, zpravidla za zaměstnáním, a trvalá migrace, která se podle téhož výkladu vztahuje na osoby, které přecházejí z jedné země do druhé na dobu delší než jeden rok.*“²⁶

Toto „stěhování“ je zdoluhavý, mnohdy velmi komplikovaný proces. První problémy přichází již při rozhodování, zda-li vůbec opustit rodnou zemi, zohlednění všech výhod a nevýhod, složitostí, které by případný odchod znamenal, a to z ohledem na rodinu, nebo vlast, ale také s příchodem do nové země. Na případného emigranta působí mnoho faktorů, jak uvádí Drbohlav, nejen jak již bylo zmíněno vazby na rodnou zemi, ale také cíl jeho cesty, tedy konečné místo migrace, ale stejně tak nesmí opomenout zohlednit i země jimiž bude emigrant procházet, tzv. tranzitní země. Emigrant před odchodem musí zvážit i další aspekty a to: jak mnoho se bude cílová země lišit od rodné, co se týče krajiny, hospodářských podmínek, společenské situace, politiky vůči přistěhovalcům, zdali je snášenlivá či naopak zaujatá proti cizincům, jestli se již v historii s migrací setkala. Ne každý je schopen migrace, významná je také otázka pohlaví migrujícího, zda-li je zdravotně způsobilý, má-li potřebné

---

²⁶ GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7. s. 224-225

odpovídající vzdělání, aby mohl v cílové zemi vykonávat práci, kvůli níž obvykle migruje, stejně tak je důležitý i věk, zpravidla migrují mladší lidé.²⁷

2.1 Skupiny

2.1.1 Národnostní menšiny

V současné době jsou práva a povinnosti národnostních skupin v České republice zakotvena i ve sbírce zákonů. Zákon č. 273/2001 Sb. vymezuje pojem následovně: „*Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. Dále „Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“²⁸ Předešlé charakteristiky vypovídají, že národnostní menšinou je chápána určitá skupina občanů země (v našem případě ČR), vzhledem k majoritní společnosti se odlišuje kvantitativně, řečí, kulturou, původem, zvyky a obyčeji, její členové, aktivně se sdružující, se snaží rozvíjet svébytnost menšiny, a stejně tak musí být její pojem vymezen ve sféře historického vývoje menšiny v rámci země (ČR). Vymezení pojmů národnostní a etnická skupina je podloženo pouze z hlediska antropologického, v právní oblasti její rozdíly definovány nejsou. V současné době přetrvává*

---

²⁷ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 17-18

²⁸ Česko. Zákon ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, 104, s. 6461.

tendence k spojování obou významů, jsou tedy zpravidla chápány jako jeden a tentýž.²⁹

Obecně je menšina (pouze menšina bez bližšího specifiky) tvořena skupinou v případě, „*když si sama sebe uvědomuje jako skupinu odlišnou od jiných a nejčastěji sociálně interiorizovanou, především když je takto vnímána jinými. Na druhé straně, termín menšina má vždycky sociální a politickou dimenzi. Nejčastěji představuje menšina skupinu současně méně početnou, méně váženou a méně mocnou; není to však nezbytné.*“³⁰

Současná situace vypovídá o tom, že menšiny patrně zvýhodněny nejsou, ale existují zvláštní práva a povinnosti týkající se pouze jejich komunit, význam národnostní menšiny v rámci majoritní společnosti je velmi zásadní, a to nejen z hlediska historického vývoje. Nelze tedy říci, že by postavení minorit, ač je odlišné znamenalo, že mají menší váhu, či moc než většina.³¹

2.1.2 Občané

Obecně platí že: „*Každý občan má stejná práva, musí plnit stejné povinnosti a poslouchat stejné zákony, ať je jeho rasa, jeho pohlaví, jeho příslušnost k nějaké zvláštní historické kolektivitě, jeho náboženství, jeho ekonomické a sociální znaky jakékoli. Občan je abstraktní individuum, bez identifikace a bez zvláštní kvalifikace, bez jakéhokoli konkrétního určení.*“³² Ovšem, budeme-li charakterizovat občana, jako příslušníka určitého státu, mluvíme o jedinci, který má státní občanství, to znamená, že mezi státem a jím jsou vztahy

---

²⁹ TOMÁŠKOVÁ, P. Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 3, s. 31-33

³⁰ BOUDON, R., et al. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3. s. 108

³¹ TOMÁŠKOVÁ, P. Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 3, s. 33

³² BOUDON, R., et al. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3. s. 129-130

upravovány právy a povinnostmi. Státní občanství nemůže v žádném případě získat cizinec, je tudíž posuzován jako neobčan.³³

2.1.3 Uprchlíci

Vedle skupiny občan tedy existuje i skupina neobčan, jímž může být i uprchlík, avšak ten má například vůči cizinci, který také není občanem, zcela jiné postavení. Je zřejmé, že pozice uprchlíka ve společnosti je výše nežli cizince, tato skutečnost se odráží např. v případě vyhoštění, které hrozí cizinci, ale uprchlíkovi nikoliv.³⁴

2.2 Proces migrace

Migrace může probíhat pokud jsou splněny následující podmínky: existuje osoba, která chce migrovat, musí být předem znám důvod, proč migruje a známá i země, jenž je jejím cílem. V rámci současného světa směřuje prakticky většina migrujících do nejrozvinutějších zemí jako je v rámci Evropy Německo, Francie nebo třeba Velká Británie aj., ovšem ojedinělým případem není ani migrace do rozvojových zemí.³⁵

Uherek hovoří o dvou faktorech, které mají vliv na migraci, jeden z nich migranta vyhání z rodné země a druhý přitahuje do cílové země, jedná se o tzv. pull a push faktory, přičemž termíny pochází již z šedesátých let dvacátého století, kdy je poprvé použil D. J. Bogue. K dalším reprezentantům pull a push teorie patří také Jansen a Lee, kteří tvrdí, že rozhodnutí migrovat závisí na tom, jaké intenzity push a pull faktory dosáhly, a stejně tak je pro rozhodování důležité uvědomit si, které překážky budou muset migranti překonávat, zda-li se jim migrace skutečně vyplatí.³⁶

---

³³ TOMÁŠKOVÁ, P. Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 3, s. 31- 32

³⁴ tamtéž

³⁵ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 17-21

³⁶ UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 262-265

Drbohlav za nečastější důvody, proč lidé svou zemi opouštějí považuje především špatný hospodářský (ekonomický) vývoj, přelidnění, živelné i ekologické katastrofy, nepřijatelný, mnohdy až tyranský politický režim. Emigrují většinou pouze jednotliví členové rodin, komunit, kteří se snaží z toho, co vydělají v cizině živit rodinu doma, zajistit si finance, které zlepší jejich životní standard, či základní kapitál pro založení vlastního podniku. Emigranty však nebývají vždy, jak je mylně uváděno obyvatelé chudých zemí, ale rozvojových, které vzhledem k poměrně rychlému rozmachu inspirují mnoho lidí právě k tomu, aby zkusili „šťěstí“ jinde a po návratu (neboť většina emigrantů odchází pouze na určitou dobu s vědomím návratu) se mohli podílet na rozvoji země také. Na druhé straně se odkrývají nesčetné možnosti, které moderní země nabízejí, ale především se jedná o vidinu dobře zaplacené práce, tedy určitě lépe zaplacené nežli doma, v případě, že jí vůbec měli. Vzájemná asociace pull a push faktorů je zřejmá. Přesto existují lidé, kteří svou zemi opouštějí ze zcela jiného důvodu, a to z dychtivosti po poznání nových zemí, kultury, způsobu života, zkrátka z pouhé lidské zvědavosti a touhy po něčem neznámém.³⁷

Migrace se realizuje dvěma způsoby, a to zákonem ukotvenou legální, a nezákonnou ilegální migrací. Lidé migrují stejně tak kvůli nabídkám manuální práce, jako i výše postaveným funkcím, neboť mnoho z nich má vysokoškolské vzdělání, ovšem druhý případ se vyskytuje jen velmi zřídka. Ne vždy odpovídá příslušnému vzdělání i vykonávaná práce, nejen v rodné zemi, ale právě mnohem častěji v zemi imigrační. Setkáváme se se situacemi, kdy vysokoškolsky vzdělaní lidé zastávají práce dělníků, případně typy prací, které místní občané nechtějí vykonávat, mohou být špatně placené, ale i nebezpečné, rozhodně se nejedná o ojedinělé případy. Drbohlav dále uvádí, že migrující lidé tvoří asi jen 2% z celosvětového obyvatelstva. Migraci charakterizuje jako stěhování obyvatel z nuzného, omezeného Jihu na majetný, produktivní Sever. Z jiného pohledu je migrace nezbytný proces, především z toho důvodu, že ne všichni emigranti se chtějí vrátit zpět do rodné země, stávají se tudíž zajímavými pro imigrační

---

³⁷ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 17-21

krajiny. Jejich „zajímavost“ je dána především tím, že jsou bezkonkurenčně nejlevnější pracovní silou, jsou tedy pro zaměstnavatele (podnikatele, firmy) velmi atraktivními. Ovšem stinnou stránkou je dnes velmi často vykořisťování zahraničních zaměstnanců zaměstnavateli, jak již bylo uvedeno, ne všichni imigranti přišli do země legálně, tudíž se nemohou proti podobnému omezování, či útlaku ani nijak bránit. Jiné možnosti mají samozřejmě legálně příchozí imigranti, kteří mají svá práva. Dalším pro hovořícím argumentem pro migraci je skutečnost, že západní země (zpravidla) se již dlouhodobě potýkají s nízkou natalitou, a tím se nejen zmenšuje počet obyvatel, ale společnost stárne.³⁸

2.3 Typy migrace

V současné době pozoruje Demuth dva typy migrace a to dobrovolnou a násilnou. Migrace dobrovolná se uskutečňuje v prvním případě za účelem získání práce, mnohdy následují jedince i celé rodiny a migrují proto, aby mohli být pospolu, tedy migrace za prací vyvolává řetězovou reakci. Dobrovolně se stěhují také lidé, kteří chtějí v zahraničí studovat, nebo vědečtí pracovníci kvůli výzkumné činnosti. Migraci lze rozdělit také na dlouhodobou a krátkodobou, pracovní migrace může být krátkodobá, neboť mnoho imigrantů se vrací zpět do své rodné země, migrace je pro ně pouze prostředek pro zlepšení jejich životní situace. Jakmile jsou jejich očekávání splněna, opouští dočasné působiště. Vedle dobrovolné, jak již bylo řečeno, existuje také násilná migrace, kdy jsou lidé nuceni vzhledem ke společenské situaci, většinou v důsledku porušování lidských práv, nebo třeba na základě přírodních katastrof a jiných negativních vlivů opustit zemi. Velmi často musí migrovat kvůli občanským nepokojům, které jsou způsobeny etnickými, náboženskými konflikty či boji o politický vliv.³⁹

---

³⁸ tamtéž

³⁹ UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 262-265

2.4 Adaptace

Obecně je adaptace vnímána jako: „*interakční proces, probíhající mezi subjektem adaptace (jedincem, soc. útvarům) a prostředím, jímž se subjekt adaptace vyrovnává s novými nebo změněnými faktory sociálního prostředí, a do tohoto prostředí se včleňuje („nachází v něm své místo“).*“⁴⁰ Adaptace se víceméně týká spíše imigrantů, kteří se chystají v zemi usadit trvale nebo dlouhodobě. Drbohlav uvádí jako konečnou fázi adaptace tzv. asimilaci. Zjednodušeně se jedná o spojení příchozí menšiny s většinovou společností, ne vždy však k asimilaci dochází, buď nejsou menšinové skupiny za rovnocenné přijaty, nebo sami nechtějí s většinou splynout.⁴¹

Hirt na rozdíl od Drbohlava pokládá asimilaci spíše jako negativní důsledek procesu adaptace, neboť asimilace vlastně znamená zdánlivý zánik menšinové kultury, odlišnosti, která by měla obohacovat společnost. Jistým způsobem boří pomyslnou hranici mezi menšinou a většinou a spojuje je v jedno. Na druhé straně kritizuje i opačnou situaci, kdy jsou hranice obou skupin striktně oddělovány, jedná se o tzv. segregaci.⁴²

2.5 Integrace a její modely

V multikulturalismu má svou roli asimilace i integrace, v některých případech jsou chápány synonymně (Drbohlav), v jiných stojí částečně v rozporu (případ Alexandera a Pospíšila).

2.5.1 Asimilace

Drbohlav míní asimilací proces, v němž příchozí menšinová skupina se po určitém čase s většinovou sloučí, přesněji řečeno rozplyne se v ní. Daná

---

⁴⁰ GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha : Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7. s. 9-15

⁴¹ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 23-24

⁴² HIRT, T. Svět podle multikulturalismu. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 65

charakteristika znamená pro menšinu především ztrátu svých tradičních hodnot, jimiž se doposud od majority odlišovala.⁴³

Na rozdíl od Drbohlava, který tento model hodnotí jako nejrychlejší možnou variantu zapojení se do většinové společnosti, u Alexandera je asimilace nejpřirozenější způsob začleňování. Hodnotí jej pozitivně v tom smyslu, že asimilace probíhá postupně a s pomocí majority. V praxi se důsledek asimilace projevuje tak, že menšina se na veřejnosti chová přesně podle očekávání majority, tedy totožně. Svá specifika a odlišnosti si částečně ponechávají, avšak užívají jich pouze ve svém soukromém životě.⁴⁴

Pospíšil hovoří o termínu asimilacionismus, který je synonymem asimilace, víceméně se jednotlivé teorie autorů od sebe neliší, podstatou je určité rozpuštění se minority v majoritě, ale Pospíšil ve svém díle zdůrazňuje negativa, kterými jsou zejména striktní oddělení soukromého života od veřejného. Ač bývá asimilace chápána jako multikulturní, integrační strategie, ve své podstatě vlastně multikulturalitu popírá, neboť příslušníci minorit se musí vzdát svých původních charakteristik, aby byli přijati většinou, na druhé straně musí být považováni za rovné ostatním občanům, nesmí být diskriminováni.⁴⁵

Modelu asimilace v dnešních podmínkách odpovídá politika Francie, Uherek uvádí specifika jejich strategie, kdy je „*udělování občanství chápáno jako nástroj k integraci do národního celku. Naturalizovaní cizinci ve Francii mají nejen stejná práva, ale též povinnosti jako Francouzi. Po stránce právní a sociální se jedná o dobrovolnou asimilaci, která má výrazný asimilační efekt i v oblasti kulturní.*“⁴⁶

---

⁴³ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 24-25

⁴⁴ ALEXANDER, J. C. Promýšlení „způsobů začlenění“: asimilace, napojování a multikulturalismus jako varianty občanské participace. In *Etnická různost a občanská jednota*. Marada, R. [ed.]. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 310 s. ISBN 80-7325-111-6. s. 60-63

⁴⁵ POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin: mezi univerzalismem lidských práv a partikularismem skupinových odlišností*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 186 s. Kapitola 2, Teorie multikulturalismu, právní ochrana menšin a mezinárodní právo, s. 32

⁴⁶ UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s., s. 267

2.5.2 Multikulturní model

Za nejvstřícnější variantu, která respektuje postavení obou stran, tedy jak minoritní, tak majoritní, se považuje tzv. multikulturní model, který je na rozdíl od asimilačního zcela tolerantní k odlišnostem a dokonce je podporuje. Obě strany jsou si v rámci multikulturního pohledu rovné, mají stejná práva i povinnosti. Ačkoliv jsou zcela odlišné, existují vedle sebe bez větších konfliktů, mají možnost provozovat veškeré aktivity, které jsou jim blízké, aniž by se musely kdy vzdát svých charakteristik, pro jejich komunitu tolik určujících.⁴⁷

Pospíšil používá pro označení modelu spojení hierarchický kulturní pluralismus, jež odpovídá multikulturnímu konceptu. Society, i jednotlivci, kulturně zcela rozdílní, jsou základem pro fungování společnosti. Ovšem přes rovnost skupin zůstává společnost odstupňována, znamená to, že většina má stále převahu nad minoritami.⁴⁸

Alexander sleduje jako cíl multikulturní společnosti život komunit vedle sebe bez předsudků a nepochopení. Ideálního stavu lze dosáhnout jen díky vzájemnému porozumění, respektu a sdílení pocitů druhých. Uvedené postoje vedou k prolomení bariéry mezi většinou, tedy obecností a menšinou, jedinečností, které je nezbytné pro fungování multikulturní společnosti v pravém slova smyslu. Multikulturalismus nemá v úmyslu přizpůsobovat nebo dokonce podrobovat menšinu většině, právě naopak, snaží se ukazovat rozdíly, různost skupin, neboť multi znamená mnoho odlišného v jednom celku, mnohokulturnost, nebo také „vícekulturnost“ je jeho pravým cílem. Pokud bude akceptována a přejímána odlišnost minorit majoritní společností, bude se moci hovořit o multikulturním modelu.⁴⁹

---

⁴⁷ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 25

⁴⁸ POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin: mezi univerzalismem lidských práv a partikularismem skupinových odlišností*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 186 s. Kapitola 2, Teorie multikulturalismu, právní ochrana menšin a mezinárodní právo, s. 33

⁴⁹ ALEXANDER, J. C. Promýšlení „způsobů začlenění“: asimilace, napojování a multikulturalismus jako varianty občanské participace. In *Etnická různost a občanská jednota*. Marada, R. [ed.]. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 310 s. ISBN 80-7325-111-6. s. 65-69

V evropském kontextu se multikulturalitě nejvíce podobá politika Holandska, jak dále uvádí Uherek, je právě tato země k uprchlíkům, cizincům, zkrátka imigrantům nejvládnější. Již několik desítek let se snaží integrovat menšinové komunity v duchu multikulturalismu, tedy co možná nejvíce jim vycházet vstříc, hledat kompromisy, aby ani jedna strana nebyla nijak omezována, a především jednat demokraticky. Zpočátku se stát zabýval zejména otázkou sociální podpory přistěhovalců, tedy zajištění bydlení a zaměstnání, dnes zasahuje i do oblasti školství a podporuje i specifické kulturní aktivity jednotlivých komunit, sféra jeho působnosti se neustále zvětšuje. Ovšem multikulturalismus v Holandsku neříká, že si „každý může dělat co chce a přitom bude podporován“, má svá pravidla a povinnosti. Hovoříme o poměrně novém programu, sloužícímu k jednoduššímu zapojení přistěhovalců do společenského života. Program je zaměřen na výuku jazyka, institucí Nizozemí a osvojování si kulturních dovedností. Ovšem politiky multikulturních zemí se v tomto ohledu mohou lišit v postoji vůči přistěhovalcům, tedy ne vždy jsou vytvářeny podobné programy pro jednodušší adaptaci, jako v našem případě Holandsko, záleží na té které zemi, jaká kritéria si jako vstupní zvolí, pokud si vůbec nějaká zvolí. Vytvářet podobné programy není obligatorní, avšak v případě nevyužití podobných možností může být imigrantům velmi ztížena adaptace na novou společnost. V krajním případě může dojít k situaci, kdy se komunity začnou uzavírat sami do sebe. Vzhledem k neznalosti a nepřipravenosti na život v zemi, nebudou schopny komunikace s okolním světem, vše může vyvrcholit i případnými společenskými konflikty. Tímto se ukazuje, že ani multikulturní model není zcela bezchybným, a pokud se země rozhodne vykonávat politiku v jeho duchu, nemůže počítat s tím, že opravdu každý jedinec v zemi se pro myšlenku nadchne a bude ji podporovat.⁵⁰

---

⁵⁰ UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 269-272

2.5.3 Mezi asimilací a multikulturalitou

Mezi asimilačním a multikulturním modelem stojí ještě další přechodné varianty. Drbohlav uvádí teorii tzv. „*diskriminačního modelu*“⁵¹, spíše negativně vnímaného, jehož hlavní problematika spočívá v nemožnosti získat státní občanství v imigrační zemi. Vše vyplývá z předpokladu, že přistěhovalci budou v zemi působit pouze dočasně, a budou se chtít vrátit zpět do své rodné země. Již od příchodu budou zařazeni do určité sféry působnosti (zpravidla na trhu práce) a svůj status si udrží až do návratu (resp. opuštění země). Možnost zapojení se do politického života je jim upřena.⁵²

Podobné stanovisko zastává i Uherek s jeho integrací „*pracovně migrační*“⁵³, jediný rozdíl vidí v možnosti získání státního občanství, což je podle něj reálné, ovšem pouze v případě imigrantů, kteří mají v úmyslu v zemi dlouhodobě pobývat a jsou schopni a ochotni se do společnosti začlenit. Teorii pracovně migrační integrace vysvětluje na případě Německa. Na jedné straně můžeme sledovat snahy německé společnosti usnadnit přistěhovalcům jejich příchod a pomoci jim začlenit se. Pro cizince je např. povinná školní docházka, výuka probíhá v němčině, nebo v některých případech i dvojjazyčně, jsou budovány speciální instituce na podporu integrace přistěhovalců. Politika Německa se snaží integrovat imigranty a částečně zachovat jejich kulturní identitu, přesto však požaduje určité přizpůsobení se, neboli očekává, že menšiny se budou snažit o zvnitřnění Němcům vlastních norem a hodnot. Situace pak může pro imigranta vyznít jako diferencující, prohlubovat v něm pocit, že je jiný, což může působit negativně, jak u něho samotného, tak u většinové společnosti.

---

⁵¹ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 25

⁵² tamtéž

⁵³ UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s. 265-267

Pospíšil se zmiňuje o tzv. „*přechodné diferencované inkorporaci*“⁵⁴, jenž také vysvětluje na příkladu Německa. Přesto se varianta podstatně liší od předchozích modelů (pracovního a diskriminačního). Projednávaný koncept počítá s faktem, že menšinám budou poskytnuta základní práva, jakožto občanům státu. Stejně tak se budou moci podílet na politickém a sociálním životě, což jim v podstatě usnadní integraci do majoritní společnosti.

Z uvedených příkladů je zřejmé, že politika jednotlivých zemí může být vnímána odlišně, určující jsou zde různé faktory, které mohou být jedním vnímány jako důležité, jiným nikoliv. Stejně tak se může pohled pozorovatelů lišit v závislosti na jejich životních zkušenostech. Nelze tedy tvrdit, že by byly typy integračních strategií striktně odděleny a existovaly v praxi jako nesmíšené formy. Interpretace jednotlivých modelů na konkrétních situacích je pouze přibližná, tedy ač byla např. Francie ztvárněna jako typická ukázka asimilační varianty, jednalo se o pouhé přiklonění k určitému modelu, jenž situaci nejlépe vystihuje, samozřejmě se předpokládá, že země se bude vyznačovat i rysy jiných modelů.⁵⁵

Eriksen integraci stupňuje, každý model je na určité úrovni, který je nejvhodnější neuvádí, avšak každá majoritní společnost by si měla uvědomit, s ohledem na postavení minorit, že od nich nemůže požadovat něco, co sama nedělá. Autor zaujímá k otázce integrace kritický postoj, říká: „*ať již držitelé moci nabízejí právo být stejný či právo být odlišný, bude výsledkem vždy utiskování a ponížení, právě z toho důvodu, že tato nabídka je předkládána z vládnoucích vrstev a mocenských pozic.*“⁵⁶

2.6 Diskriminace

V průběhu dějin a i dnes se bohužel setkáváme s přetrvávajícím fenoménem diskriminace. Dnes se jí zabývají disciplíny jako sociální psychologie, sociologie,

⁵⁴ POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin: mezi univerzalismem lidských práv a partikularismem skupinových odlišností*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 186 s. Kapitola 2, Teorie multikulturalismu, právní ochrana menšin a mezinárodní právo, s. 31-32

⁵⁵ DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 2, s. 25

⁵⁶ ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností : Rozumět identitě*. 1. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2. Kapitola I, Kulturní terorismus: Kritika Ideologií hranic a čistoty, s. 57-58

nebo třeba multikulturní psychologie. Z hlediska sociální psychologie je jí rozuměn určitý postoj, způsob jednání, jež znevýhodňuje druhé. Vše je dáno příslušností k etniku nebo rasou. V praxi se setkáváme nejčastěji s diskriminací skupin pocházejících z nižší vrstvy společnosti. Důsledek diskriminace může být přímý a nepřímý, jak uvádí Slaměník s Výrostem, obě formy, pokud si jedinec uvědomuje, že je diskriminován, se podepisují nejen na jeho psychice, ale odráží se i ve výkonech.⁵⁷

Sociologie charakterizuje jev jako „činnost usilující o to, aby byla členům určité skupiny odepřena šance na postavení, prostředky nebo požitky, k nimž mají ostatní přístup.“⁵⁸ Dále apeluje na oddělení diskriminace od předsudku, přestože spolu mnohdy bezprostředně souvisí. Základní rozdíl spočívá v teorii a praxi, kdy předsudky zůstávají na úrovni představ, mnohdy ani nevycházejících z vlastní zkušenosti, kdežto diskriminace je konána. Předsudek může být výchozím bodem diskriminace, ale nemusí, naopak se mohou vyskytovat samostatně.

---

⁵⁷ ZELOVÁ, A. Makrosociální jevy a procesy. In *Sociální psychologie*. Výrost, J. et Slaměník, I. [eds.]. 2. Praha: Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8. Kapitola 20, Makrosociální jevy a procesy, s. 365

⁵⁸ GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4. Kapitola 9, Etnicita a rasa, s. 231, 549

3 Ukrajinská komunita

3.1 Ukrajinci v českých zemích

V historii nebyla nikdy role Ukrajinců vnímána jakožto rovná Čechům nebo Slovákům v rámci federace, ačkoliv původní myšlenka z počátku dvacátého století tímto směrem šla. První vlna „nové“ ukrajinské komunity přicházející do Čech byla zaznamenána do roku 1914. Mezi první přistěhovalce patřili především studenti, ti se mohli setkat s významnou podporou tehdy Československého státu. Vidina vlastního nezávislého státu se v Ukrajincích neustále prohlubovala, hledali po celé Evropě místa, která by mohla využít jako základnu, ačkoliv jejich snahy nebyli vždy úspěšné, ba téměř vždy spíše kontraproduktivní, se jejich ideje udržely.⁵⁹

V době první světové války přišlo do Čech velmi mnoho válečných uprchlíků, poté následovala další vlna, tentokrát především studentů. V meziválečném období začala menšina nacházet podporu československého státu. České země byly od této doby chápány jako spolutvůrci vývoje dějin ve východní Evropě, podpora ukrajinské kultury a vědy byla zřejmá.⁶⁰

Ovšem s koncem druhé světové války a nástupem totalitarismu přišel také konec různých spolků a sdružení, a to nejen československých, ale i ukrajinských, které u nás působily. Asociace prosovětského typu zůstali prozatím zachovány, jednou z nejdůležitějších byla i Osvita, ukrajinská kulturní a vzdělávací instituce. Vedle Osvity dostal příležitost nečekaně i spolek Muzeum osvobozovacího boje Ukrajiny, přestože se jednalo o neideologicky orientovaný celek, vykazoval velmi významné výsledky v dokumentační a vědecké činnosti, proto jeho aktivita musela být zachována. Rok po válce došlo k hromadnému zatýkání a deportacím mnoha členů spolku do SSSR, po ustanovení nového vedení byl navázán kontakt i s některými periodiky na území sovětské Ukrajiny. Situace v Československu byla pro Ukrajince stále méně příhodná, protože se země více přibližovala k východu, musela ukrajinská aktivita směřovat

---

⁵⁹ ZILYNSKYJ, B. *Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917 - 1945 (1994)*. 1. vyd. Praha: X-Egem, 1995. 128 s. ISBN 80-85395-90-8. s. 58-76

⁶⁰ tamtéž

opačně, proto se přemístila do Mnichova, kde našla novou oporu v boji za svobodnou zemi. Na Ukrajině se po válce sjednotila ozbrojená povstalecká vojska, která bojovala proti sovětské nadvládě. Myšlenku její samostatnosti nyní podporovalo pouze Slovensko, u českého obyvatelstva, které bylo pod notným vlivem sovětského svazu, již nemohli povstalci hledat oporu. Situace vyvrcholila roku 1948, kdy byl zakázán a zároveň rozpuštěn spolek Ukrajinské muzeum, dlouhého trvání neměla ani Osvita. Události roku 1948 znamenali na dlouhou dobu absenci ukrajinského kulturního a vědního života na našem území, následovaly už jen justiční procesy, které mnohým z nich přinesly doživotní tresty.⁶¹

Několik let nebylo o iniciativě menšiny nic slyšet, až s příchodem rozvoje ukrajinistiky jakožto vědního oboru se s nimi opět setkáváme. Zpočátku byla skupina podporována mladší generací Ukrajinců, následně se zapojila i skupina volyňských Čechů. Činnost spojená s rozvojem vědní disciplíny ukrajinistiky přinesla novou naději Ukrajincům nejen v Čechách ale také v domovské zemi. Důležitým mezníkem byla léta okolo roku 1950, kdy vznikl Obecní dům, určen pro kulturní a společenský život skupiny, a poté také Ukrajinský kroužek. Činnost skupiny se začala rozrůstat, k původně pouze vlastivědné oblasti se přidala ještě dramatická a literární. Kulturní svaz ukrajinských pracujících ČSSR, jediný režimem uznávaný svaz, se angažoval pouze na území severovýchodního Slovenska, Ukrajinci žijící v prostoru Čech byli opomenuti. Svaz pozbyl významu, když došlo k rozšíření ukrajinského nakladatelství, do této doby fungujícího pouze v Prešově, také do Prahy.⁶²

Mnoho aktivit ukrajinských spolků neslo nemalý podíl také na změnách situace v tehdejším Československu, události pražského jara s sebou nesly i podíl ukrajinské činnosti, rozvoj ukrajinistiky a kongres slavistů v srpnu 1968 toho byl jasným důkazem.⁶³

Vývoj ukrajinského života v rámci Čech se však velmi výrazně měnil. Dlouhá léta bez možnosti projevit se znamenala konec ukrajinské kultury v Čechách,

---

⁶¹ tamtéž

⁶² tamtéž

⁶³ tamtéž

přičemž na Slovensku byla Ukrajinská organizace stále podporována, a její činnost ustálena, od českých Ukrajinců však „dala ruce pryč.“ Až do roku 1989 neprojevovala komunita prakticky žádnou iniciativu.⁶⁴

Se změnami, které přišli po listopadu 1989 je spojen i vznik Občanského fóra Ukrajinců, jenž následoval hned po zrodu Občanského fóra. Rok poté byla skupina schopna aktivně pracovat na rozvoji svých aktivit, přičemž měla její činnost zaujmout nejen několik tisíc Ukrajinců, kteří zde žili, ale také českou veřejnost. V roce 1992 stanul ve své funkci na Pražském hradě první ukrajinský velvyslanec. Sdružení Ukrajinců v České republice se následně tříštilo na menší skupiny, tentokrát působící i mimo Prahu. V roce 1994 se ze Sdružení vyčlenila ještě organizace Ukrajinská iniciativa v ČR. Aktivita komunity se začali rozrůstat a dodnes jsou jejich pole působnosti stále širší a širší, vydávány jsou nejen časopisy Poroxy nebo Jedynyn sercem, o rozvoj ukrajinistiky se starají nejen stoupenci České asociace ukrajinistů.⁶⁵

Na stručném průřezu ukrajinských dějin v Čechách můžeme sledovat především změny stanovisek Čechů vůči zmiňované menšině. Zpočátku podpora a společenský význam vystřídal záhy v lepším případě nezájem, v horším udavačství, situaci po revoluci můžeme charakterizovat jako spíše neutrální, avšak s částečnou podporou opětovného rozvoje ukrajinské kultury, přestože již nikdy nedokázala dosáhnout takového významu v českém prostředí jako před druhou světovou válkou. Nemění to však nic na skutečnosti, že ukrajinská menšina žijící v České republice rozhodně není novodobým fenoménem, naopak, existence komunit, a to především v Praze a také Ostravě, v minulých letech dokazují, že Ukrajinci měli svou roli v rámci české země již před více než sto lety. Snaha žít i v nepříznivých letech svůj vlastní kulturní a společenský život dokazovala ukrajinskou houževnatost a věrnost myšlence vybudování samostatného státu.

---

⁶⁴ tamtéž

⁶⁵ tamtéž

3.2 Současná situace ukrajinské menšiny v ČR

3.2.1 Volyňští a černobylští Češi versus novodobí Ukrajinci

V souvislosti s migrací Ukrajinců do České republiky je nutné zmínit také takzvanou reemigraci Čechů, potažmo Čechoslováků z Volyně a Černobylu. Na konkrétním případě si ukážeme jaké výhody mohou mít migranti s českým původem, kteří se navrátí do své země oproti migrantům původu ukrajinského.

Přestože se původně jedná o skupinu obyvatel tehdejšího Československa, není vzhledem k dlouhodobému pobytu na Ukrajině jednoznačné, jestli se vrací ukrajinští Češi či čeští Ukrajinci. Jako je dnes pro Ukrajince složitý proces integrace do české společnosti, v případě volyňských a černobylských Čechů byla situace o něco jednodušší, avšak změny v pohledu na českou společnost jsou u těchto přesídlenců znatelné.

Stěhování Čechů na Volyň je otázkou především druhé poloviny devatenáctého století, ukrajinská oblast tehdy disponovala velkým množstvím neobdělávané zemědělské půdy, která byla Čechům nabídnuta velmi levně. Existovali však i jiné důvody, proč na Volyň odcházeli. Cítili se být Slovany, nikoliv Němci, ale tlaku germanizace dlouho odolávat nedokázali, navíc odchod do severozápadní gubernie (západní Ukrajina) byl podporován samotným carem. Na konec se na Volyni usadilo téměř 28 000 Čechů. Ovšem již s koncem devatenáctého století, kdy byla podpora menšin tehdejším Ruskem pozastavena, se situace pro Čechy na Volyni začala vyvíjet složitěji. České etnikum ztrácelo suverenitu uprostřed ukrajinské majority, stále více se přibližovalo otázce asimilace. Po rozdělení Ukrajiny na sovětskou a polskou roku 1920 a po opětovném spojení obou částí však roku 1941 došlo k okupaci Ukrajiny Německem, několik tisíc Čechů zde žijících se zapojilo do bojů proti Němcům, ovšem mnoho jich zahynulo. Negativní zkušenost vyvolala u české menšiny touhu po návratu do tehdejšího Československa a tak především mezi léty 1946 a 1947 většina odešla. Spolu s nimi se na českém území objevili i skupiny Rusů, Poláků, Ukrajinců atd. Reemigrace byla víceméně úspěšná, navrátilci mohli v poválečné době počítat s podporou vlády, jenž se jim snažila vytvořit podmínky k životu, adekvátní ukrajinskému prostoru. Dostali půdu, obydlí, práci a vše, co bylo nutné, avšak o sympatiích z české strany obyvatelstva (té, jenž neodešla na Ukrajinu),

se příliš hovořit nemohlo. V dalších letech se situace ještě více vyostřila, volynští Češi totiž po vlastních negativních zkušenostech z Ukrajiny nesouhlasili s komunistickým režimem.⁶⁶

Ne všichni, jenž odešli na Ukrajinu se vrátili po roce 1945, tzv. druhá vlna Čechů, kteří přišli zpět, byli obyvatelé okolí města Černobyl. Po havárii 1986 se mnoho usedlíků českého původu rozhodlo požádat českou vládu o umožnění návratu, neboť žili v blízkosti reaktoru a byli ohrožováni vysokou mírou radioaktivity. Čtyři roky po tragédii, tedy roku 1990 již byla vydána nutná opatření k přesídlení Čechů z Ukrajiny zpět na naše území. Po spolupráci mnoha faktorů se během let 1991 až 1993 vrátilo zpět přibližně 1812 osob. Vláda opět podporovala migranty českého původu, zajistila jim ubytování i práci a také povolení k trvalému pobytu. Později mohli získat i státní občanství, v případě, že se jednalo o jedince českého původu (u manželského páru alespoň jeden z nich), minimálně dva roky pobytu v ohrožené oblasti zničeného reaktoru, v některých případech i přesídlení rodičů s dětmi s vlastními rodinami, kteří nežili v blízkosti havárie.⁶⁷

Co vše může ovlivnit proces integrace, zpomalit jej, či bránit mu, si uvedeme na základě porovnání podmínek černobylských a volynských Čechů a soudobých imigrantů ukrajinského původu.

Lidé českého původu měli na rozdíl od dnešních migrantů – Ukrajinců mnoho záchytných bodů, na něž se mohli spolehnout. Jedním z hlavních faktorů je pomoc státu, nelze říci, že by dnes obecně migrace nebyla podporována, avšak o takovém úsilí, jaké bylo vynakládáno právě v případě především druhé vlny reemigrace, se dnes hovořit zdaleka nemůže. Hlavní rozdíl spočívá v původu migrantů, v prvním případě se jednalo o bývalé občany Československa, v druhém o Ukrajinské občany. Volynští i černobylští Češi se vraceli zpět s vědomím

---

⁶⁶ JANSKÁ, E. – DRBOHLAV, D. Reemigrace volynských a „černobylských“ Čechů. In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 12, s. 107-115

MICHALEC, L., Dobyvatelé divokého východu. *Koktejl*. 1999, 8, 7-8, s. 22-26. Dostupný také z WWW: <http://www.czech-press.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1495&catid=6:flora&Itemid=4>. ISSN 1210-4353.

⁶⁷ tamtéž

pomoci příbuzných žijících na území Československa, potažmo ČR, s nimiž ve většině případů udržovali vztahy. Ač má v České republice ukrajinská menšina v současnosti také své zastoupení, nemůžeme jejich stav přirovnávat k mnohdy rozvětveným rodinám jiných menšin. Rozhodně ne všichni Ukrajinci žijící v České republice se hlásí k svým příbuzným na Ukrajině. Většina z nich přichází do země zprostředkovaně, jsou motivováni příslibem práce a výdělkem, ovšem představy, jenž si o cílové zemi a možnostech vytvořili ne vždy odpovídají reálné situaci. Otázka bydlení a především získání potřebných dokladů je potom samozřejmě zcela nemyslitelná. Dnes tolik nutné bydlení, práci a doklady nemuseli svého času čeští reemigranti vůbec řešit. Na druhé straně se stejně jako dnešní imigranti často setkávali s negativními ohlasy z české strany.⁶⁸

Velmi důležitým faktorem pro začlenění se do majoritní společnosti je v první řadě jazyk. Ukrajinský jazyk se řadí do stejné skupiny jazyků jako český. I přes tuto skutečnost činí Ukrajincům značné problémy se češtinu naučit. Znalost jazyka cílové země migrace je nejen výhodou ale v dnešní době podmínkou a prvním krokem k úspěšnému začlenění do tamější majoritní společnosti. O integraci volyňských a černobylských Čechů lze hovořit jako o úspěšné právě z hlediska výhod, jenž oproti současným migrantům měli. Janská a Drbohlav uvádí ve svém šetření, že v případě reemigrantů se cítí být integrovanými téměř tři čtvrtiny všech příchozích Čechů. Ovšem otázka jazyka tolik jednoznačná není, z vlny černobylských Čechů pouze polovina ovládala češtinu a právě v tomto kontextu jsme v úvodu kapitoly hovořili o navrácení českých Ukrajinců a ukrajinských Čechů. Černobylští mnohem častěji uzavírali svazky nežli volyňští, a proto se do Čech s nimi vrátili i původem ukrajinští občané (manželé), kteří přirozeně češtinu buď neovládali vůbec nebo jen částečně.⁶⁹

Z porovnání dvou odlišných situací vzešla skupina nejčastějších překážek způsobujících imigrantům potíže při procesu začleňování. Cílová země

---

⁶⁸ tamtéž

⁶⁹ JANSKÁ, E. – DRBOHLAV, D. Reemigrace volyňských a „černobylských“ Čechů. In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 12, s. 113

(nejen ČR) by měla vyvíjet politiku podporující integraci menšin. V prvním případě vytvořit vhodné podmínky pro učení se jazyku, který bývá primární komplikací s níž se imigrant při příchodu do země musí potýkat. Tedy jak již bylo uvedeno např. povinné jazykové kurzy jako jsou v Holandsku. Podporovat centra jednotlivých komunit, aby v nich mohli další příchozí imigranti nacházet oporu a podporu a zjednodušili jim co možná nejvíce zapojování se do chodu společnosti. Nejedná se však pouze o rovinu finanční podpory, ačkoliv je bezesporu její přítomnost nutná, stát by měl také veřejně prosazovat mnohokulturnost a potlačovat přehnané projevy nacionalismu a odporu vůči příchozím skupinám, ač se jedná o projevy rasismu či související diskriminaci.⁷⁰

3.2.2 Ukrajinská menšina dnes

V současné době žije v České republice již několikátá generace Ukrajinců. Ovšem mezi skupinu, zachovávající tradice, zvyky a specifika komunity patří zpravidla jen ta nejstarší. Vzhledem k dlouhodobějšímu pobytu v ČR se starší generace snáze zapojila do chodu společnosti a přizpůsobila se jí.⁷¹

U imigrantů po roce 1989 je situace odlišná, většina z nich odešla z rodné země v důsledku nepříznivé ekonomické situace za prací, ovšem jejich odchod byl a ještě dnes je spojen také s návratem. Jako nejčastěji migrující se uvádí obyvatelé z oblasti bývalé Podkarpatské Rusi a Zakarpatské oblasti Ukrajiny, přičemž převážnou většinu tvoří muži ve věku do 29 let, se středoškolským vzděláním. Na rozdíl od starších přistěhovalců ukrajinského původu se současníci spíše neangažují v kulturních či společenských aktivitách oné skupiny, nesdílí společného ducha a zájem o rozvoj hodnot. Jediné, co většinu ukrajinské komunity spojuje, je poměrně vysoká míra religiozity, která není příznačná pouze pro starší generace Ukrajinců.⁷²

---

⁷⁰ tamtéž, s. 107-115

⁷¹ ZILYNSKYJ, B. et KOČÍK, R. Ukrajinci v České republice. In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 9, s. 85-88

⁷² tamtéž

V první řadě je nutné podotknout, že Ukrajinci, potažmo imigranti z „východu“ bývají naproti příchozím ze „západu“ vnímáni zpravidla negativně. Podle místa původu bývá určen obyčejně i společenský status v cílové zemi, a migranti z „východu“ zastávají v povědomí českých občanů místa níže, nežli ti ze „západu“. Důvodem složitějšího procesu začleňování bývá také mylné spojování Ukrajinců a Rusů, mnoho Čechů v nich vidí opět jen rusky hovořící „nepřátele“ z dob před rokem 1989. Ovšem měli bychom si uvědomit, v jaké situaci se nacházeli samotní Ukrajinci a to mnohem déle než Češi, tedy jejich stále trvající ne příliš vřelé vztahy s Rusy svědčí o tom, že Ukrajinci s nimi spojování rozhodně být nechtějí. Na rozdíl od západních migrantů, kteří zpravidla nejsou nuceni opustit rodnou zemi, musí v rámci otázky ČR nejčastěji právě Ukrajinci migrovat za prací a řešit problémy, které druhá strana nemá.⁷³

Možnost zajistit si práci v cílové zemi již před samotnou migrací skýtá velké výhody, nebudou muset později dokazovat svou kvalifikaci, avšak na druhé straně se také omezí jejich pracovní pohyb. Což znamená, že v budoucnu zůstanou v té pracovní sféře, v níž se vyskytovali na začátku a vlastně se nebudou posouvat výše. Velmi často jsou využívány služby zprostředkovatelů, ať se jedná o agentury, nebo krajanů, kteří v Čechách již déle žijí. Migranti, kteří znají v cílové zemi někoho z majoritní společnosti, mají víceméně „vyhráno“. V první řadě jsou již před migrací informováni o situaci v cílové zemi a mohou se na ni připravit. Po příchodu do země jim tato osoba může být nápomocná v mnoha směrech, může imigranta zaměstnat, nebo mu zprostředkovat práci a proto se nemusí v budoucnu bát tolik častého vykořisťování. Dalším důležitým bodem, který bývá pro přistěhovalce velmi často neřešitelným, je administrativa. Z postu českých úředníků, je s nimi zacházeno opovržlivě, často je ignorují či dokonce diskriminují. Pro imigranta je situace neřešitelná, neboť téměř

---

⁷³ ZILYNSKYJ, B. et KOČÍK, R. Ukrajinci v České republice. In *Menšiny a migranti v České republice*. Šišková, T. [ed.]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9. Kapitola 9, s. 84-87

GRYGAR, J., ČANĚK, M. et ČERNÍK, J. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. Praha: Multikulturní centrum, 2006. 55 s. ISBN 80-239-7824-1

ve všech případech neovládají jazyk a neorientují se v české legislativě, nemohou se tudíž nikterak proti jednání úředníků bránit. Pokud jsou však doprovázeni českým občanem, podobné situace nenastanou.⁷⁴

Jak již bylo zmíněno, jednou z prvních překážek začlenění se do společnosti je neznalost jazyka. Ne každý imigrant je schopen, a především ochoten se jazyk naučit. Záleží na prostředí v němž bude pracovat, žít. Od dělníka bude požadována jiná úroveň znalosti jazyka než od vědeckého pracovníka. Ukrajinští přistěhovalci mají situaci ztíženou svým ruským přízvukem, což vyvolává u české společnosti negativní asociace. Učení se jazyku ovlivňuje několik faktorů, jak již bylo uvedeno, především pracovní kolektiv a zaměstnavatel. Snáze se naučí jazyk mladší lidé, imigranti, jejichž rodný jazyk pochází ze stejné skupiny jazyků a je mu tudíž podobný, čím déle pobývá imigrant v zemi, tím lepší je jeho úroveň. Nejlépe se jazyku naučí, budou-li žít v kolektivu s místními obyvateli, či provdají-li se nebo ožení s někým z majoritní společnosti.⁷⁵

Existují dvě skupiny přistěhovalců, s občanstvím a bez něj, zatímco dříve bylo jeho získání jediným způsobem, jak v české společnosti působit, dnes není pro cizince aktuálním, nejen proto, že jej získat je velmi složité. Využívají alternativ jako krátkodobého či dlouhodobého povolení k pobytu, díky němuž mohou v zemi legálně žít a pracovat. Stále více ukrajinských migrantů dnes využívá možnost získat živnostenské oprávnění, které můžeme říci „uzákoňuje“ jejich pobyt.⁷⁶

Česká republika je výhodným cílem migrace právě pro ukrajinské přistěhovalce, nejen že se nachází poměrně blízko Ukrajiny, ale je jí geograficky podobná. Nicméně na druhé straně jen málo imigrantů vykonává v ČR stejnou činnost, jakou vykonávali doma, odvětví, v nichž se uplatňují jsou především stavebnictví a lesnictví. Jak již bylo řečeno, většina z nich dosáhla v rodné zemi středoškolského, v mnohých případech i vysokoškolského vzdělání, práce jež zastávají v Čechách v mnoha případech neodpovídají oboru, v němž se vyučili, či který studovali. Ovšem pro českou společnost v tomto ohledu není

---

⁷⁴ tamtéž

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ tamtéž

ani tolik důležité dosažené vzdělání v jejich rodné zemi, jako snaha osvojit si kulturní hodnoty České republiky.⁷⁷

Zilynskyj a Kočík ve svém výzkumu uvádějí, že v roce 1996 pracovalo v ČR téměř 50 000 legálních pracovníků, přičemž nelegálních mohlo být až čtyřnásobně více. Jednalo se o období ekonomického růstu České republiky, který však záhy vystřídal propad, proto se také zmenšil počet imigrantů z Ukrajiny, někteří z Čech odešli, jiní zůstali, mnozí opustili legální sféru a přemístili se do nelegální. Dalším faktorem, jenž má vliv na úbytek migrantů z Ukrajiny je zavedení vízové povinnosti, platné od roku 2000.⁷⁸

Zatím poslední statistické šetření Ministerstva vnitra k datu 31. 3. 2010 ukazuje, že Ukrajinci spolu se Slováky stále tvoří nejčetnější skupinu přistěhovalců v ČR. Mezi nejčastější držitele státního občanství se uvádí opět Ukrajinci a Slováci, v současné době se na území Čech pohybuje přibližně 130 tisíc osob ukrajinského původu, z toho trvalý pobyt má asi 45 tisíc osob.⁷⁹

Ukrajinská menšina má v Čechách nejsilnější zastoupení, kromě Karlovarského a Zlínského kraje, kde převládá menšina slovenská a Moravskoslezského kraje menšinově reprezentovaného nejvíce Poláky a Slováky, dominují Ukrajinci ve všech krajích ČR. Nejvíce Ukrajinců se státním občanstvím pobývá v Praze, dále ve Středočeském, Jihomoravském, či Ústeckém kraji.⁸⁰

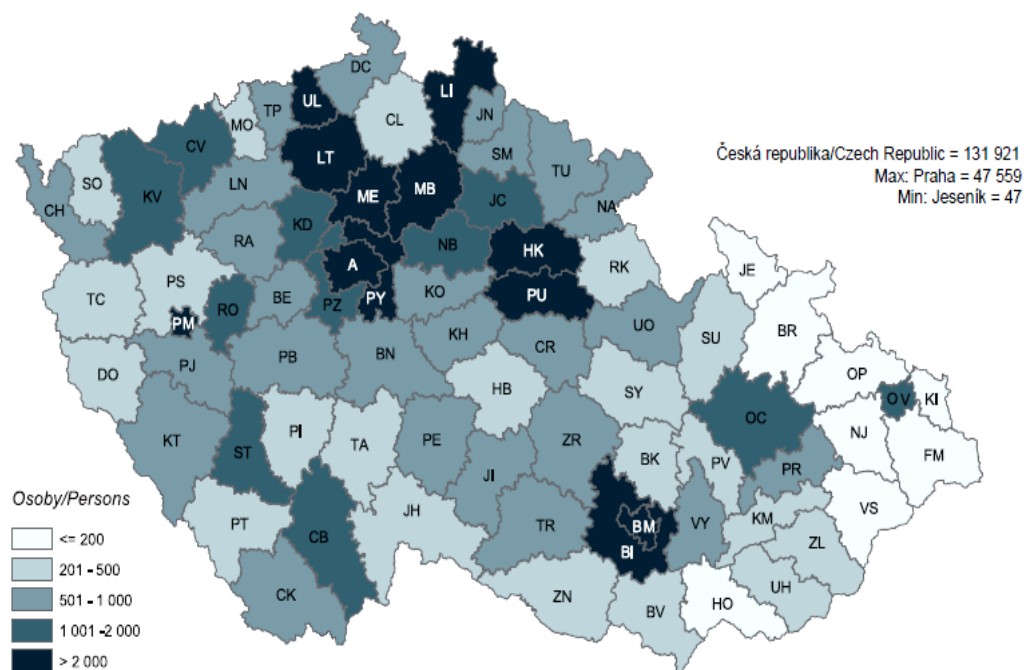
---

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ Český statistický úřad [online]. 2010, 21. 4. 2010 [cit. 2010-05-19]. Cizinci podle typu pobytu a pohlaví - 25 nejčastějších státních občanství - k 31. 3. 2010. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/070041D847/\\$File/c01t03.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/070041D847/$File/c01t03.pdf)>.

⁸⁰ ČSÚ, MPSV. *Cizinci v regionech ČR*. Praha: Český statistický úřad: MPSV, 2006. 143 s. ISBN 80-86878-48-1. s. 10-13, 128-129

Obrázek 1 Rozmístění občanů Ukrajiny na území České republiky k 31. 12. 2008

Zdroj: ČSÚ, Cizinci v ČR 2008, http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_publikace

Až tři čtvrtiny všech cizinců, jenž mají v ČR trvalý pobyt, zde setrvává za účelem sloučit rodinu. Přibližně 65% z cizinců, kteří mají dlouhodobý, přechodný typ pobytu, či víza zůstává v ČR kvůli zaměstnání.⁸¹

Živnostenské oprávnění vlastnilo k 31. 12. 2009 více než 26 000 Ukrajinců, více živnostníků lze najít jen v řadách Vietnamců, ti se však nepočítají k menšinám žijícím v ČR. Úřady práce evidovali k 31. 12. 2009 nejvíce Slováků (téměř 100 000), dále Ukrajinců (přibližně 58 000). Počet Ukrajinců evidovaných na úřadech práce od loňského roku klesl přibližně o 6 000 (údaje k 31. 3. 2010).⁸²

⁸¹ tamtéž

⁸² Český statistický úřad [online]. 2010, 21. 4. 2010 [cit. 2010-05-19]. Cizinci evidovaní úřady práce podle zemí k 31. 3. 2010. Dostupné z WWW: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/110046B1C5/\\$File/c05a01t.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/110046B1C5/$File/c05a01t.pdf).

Český statistický úřad [online]. 2009, 21. 4. 2010 [cit. 2010-05-19]. Zaměstnanost cizinců podle zemí, pohlaví a postavení v zaměstnání; 31. 12. 2009. Dostupné z WWW: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/E4005007A5/\\$File/c05t21.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/E4005007A5/$File/c05t21.pdf).

4 Empirické šetření

4.1 Metodologie výzkumu

4.1.1 Oblast a účel zkoumání

Empirické šetření je zaměřeno na oblast zkoumání vztahů ukrajinské menšiny a české společnosti. Účelem výzkumu je zjištění reálnosti možného procesu začlenění menšiny do majoritní společnosti, nalezení faktorů majících vliv na průběh procesu integrace. Návrh optimálních podmínek, za nichž by byla integrace reálná a porovnání se skutečným stavem.

4.1.2 Výzkumná otázka

Je v podmínkách současné české společnosti integrace ukrajinské menšiny možná?

4.1.3 Výchozí předpoklad

Na základě prostudované literatury lze vytvořit předpoklad, že integrace je možná pouze individuálně, nikoliv v případě ukrajinské komunity jakožto celku. Musí však být zároveň splněny následující podmínky: ovládnutí jazyka majoritní společnosti, podřízení se jí, potlačení svých specifíků, intenzivní kontakt s většinovou společností. Základním předpokladem je dlouhodobější pobyt na území České republiky. Ovšem vzhledem ke kvalitativnímu šetření a tudíž i malému počtu respondentů nelze navržené předpoklady generalizovat.

4.1.4 Sledování jedinci

Empirického šetření se zúčastnili čtyři jedinci ukrajinského původu, žijící v současnosti v České republice, dvě ženy a dva muži v rozmezí od 30 do 54 let. Výběr byl omezen na region Novopacko (Královéhradecký kraj). Dalšími kritérii výběru byla znalost českého jazyka (slovem) a zletilost respondentů. Z celkem 10 oslovených odmítlo 6, 2 z důvodu nepřítomnosti v době šetření, ostatní odmítli

bez uvedení důvodu (zřejmě negativní zkušenost či strach z možnosti úniku informací či zveřejnění, přestože byli o anonymitě šetření dostatečně informováni). V prepisech přiložených rozhovorů, jsou uvedena fiktivní jména respondentů, pro zachování anonymity, která byla garantována před zahájením rozhovoru. Zachovány jsou pouze názvy měst a obcí, s čímž respondenti souhlasili.

4.1.5 Prostředí, doba realizace, kontakty

Šetření bylo realizováno v období květen-červen 2010 v Nové Pace a okolí. Setkání s příslušníky ukrajinské menšiny zprostředkovali na žádost tazatele zaměstnavatelé, spolupracovníci, manželé a přátelé.

Zvolený region je nejvíce reprezentován romskou menšinou, ale významně zastoupena je i menšina ukrajinská.

4.1.6 Metody sběru dat

Pro kvalitativně zaměřený výzkum, bylo vzhledem k nízkému počtu dotazovaných použito metody polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Stanoviska respondentů se v mnohém lišila. Vzhledem k počtu a regionálnímu vymezení nelze z výsledků šetření definovat obecné závěry platné pro celou společnost. Metoda rozhovoru je vhodná pro kvalitativně zaměřený typ výzkumu, omezuje se na určitý počet jedinců a určitou skupinu. Předností rozhovoru je osobní kontakt se subjektem výzkumu, v našem případě členem sociální skupiny (menšinové). Nabízí se možnost lépe porozumět jeho zkušenostem, postojům a názorům. Velmi důležitá je autenticita a detailnost získaných informací. Samotný obsah výpovědi by nebyl tolik sdělný, pokud bychom nemohli zaznamenat také průvodní neverbální projev, který o respondentovi mnohé prozradí. Osobní setkání vzbuzuje u potenciálních respondentů pocit důvěry, dává výzkumníkovi prostor přesvědčit je o důležitosti výzkumu a ubezpečit o tom, že poskytnuté údaje nebudou nikým zneužity.

Respondenti byli před započetím rozhovoru seznámeni se všemi jeho náležitostmi, byly vysvětleny nejasnosti, zodpovězeny všechny dotazy.

Ve všech případech byly respondentem stanovené podmínky pro uskutečnění setkání dodrženy. Rozhovor byl zahájen volnou konverzací, až poté se přistoupilo k zodpovídání vybraných témat. Došlo tak k uvolnění atmosféry a upokojení respondenta.

Rozhovor je nejvhodnější metodou, kterou využívá kvalitativní výzkum, avšak v našem případě můžeme zaznamenat i jeho stinné stránky. Vzhledem ke skutečnosti, že byla upřednostněna metoda rozhovoru s otevřenými otázkami, odcházeli respondenti často od podstaty, tématu rozhovoru. Výzkumník by sice měl usměrnit hovor, pokud je to nutné, avšak v našem případě bylo důležité nepřerušovat projev respondenta, ani v případě, že by obsah výpovědi nekorespondoval s tematickými okruhy. Každý z respondentů musel na své cestě za „novým životem“ více či méně obětovat něco ze svého „starého života“, význam některých kroků, které byl nucen učinit, bychom bez uvedení kontextu mohli poté nesprávně interpretovat. Proto je důležité věnovat pozornost i zdánlivě nedůležitým momentům rozhovoru a rozhodně do nich nezasahovat, i v případě, že se rozmluva v celkovém výsledku prodlouží až o několik hodin. Mohli bychom tak přijít o cenné informace.

4.1.7 Tematické oblasti výzkumu

Šetření poskytuje údaje z oblasti sociologické, demografické, etnografické, geografické, částečně i oboru psychologie (multikulturní, sociální).

4.1.8 Změny v plánu výzkumu

V průběhu výzkumu došlo také k nahrazení a vypuštění některých předem navržených témat rozhovoru a změně jejich pořadí. V jednom případě se opakovalo setkání pro doplnění informací, které nebyli během první schůzky zodpovězeny.

4.2 Výzkumná zpráva

4.2.1 Obecná témata rozhovoru

Jak již bylo uvedeno, okruhy témat sloužily pouze orientačně. V každém jednotlivém rozhovoru bylo měněno pořadí podle potřeb tazatele, některé okruhy byly opomenuty. Pořadí otázek bylo upraveno strukturou vývoje rozhovoru.

Tematické okruhy:

1. Věk, délka pobytu v ČR, stav, zaměstnavatel.
2. Důvod odchodu z Ukrajiny. První migrace, nebo již předešlá zkušenost. S rodinou, či bez. Krátkodobá dočasná migrace s plánovaným návratem, či dlouhodobá až trvalá.
3. Způsob příchodu do Čech. Zprostředkovaně, příbuzní, známí ad.
4. Dosažené vzdělání. Vykonávaná práce v rodné zemi, v ČR, podobné činnosti, či nikoliv, odpovídá dosaženému vzdělání. Emigrace již se zajištěnou prací v cílové zemi, či nikoliv. Legální, nelegální sféra. Typ práce, splnila očekávání, či nikoliv.
5. Problematika jazyka, znalost, úroveň. Kurzy, či jiný způsob výuky. Znalost dalších světových jazyků, vyžadováno či nikoliv.
6. Vztahy v pracovním kolektivu, kdo jej tvoří/tvořil (Češi, Ukrajinci, další cizinci) v případě střídání pracovních kolektivů. Zaměstnavatel/é.
7. Rodina. Vztahy v rodině, přátelé (Češi, Ukrajinci).
8. Zkušenosti s úřady, administrativa, zdravotní pojištění, případné problémy.
9. Neziskové organizace, využití/nevyužití jejich pomoci, jiná pomoc, pokud byla potřeba, kdo.
10. Subjektivní pohled – jak jsou Češi přijímáni, vnímáni, vlastní zkušenosti. Na druhé straně, jak vidí Češi, problematické či přátelské vztahy.
11. Uvědomování si vlastní kultury, tradic, jejich dodržování (tedy udržování ukrajinského kulturního života či nikoliv). Existence spolků, podílení se. Komunity vzájemně držící při sobě, či nikoliv.
12. Vztah k náboženství.
13. Budoucnost.

4.3 Interpretace výsledků šetření

Tabulka 1 Základní charakteristiky respondentů

	Vladimír	Naděžda	Světлана	Petr
Věk	54	39	30	35
Délka pobytu v ČR (let)	15	15	10,5	7,5
Druh pobytu	Trv. pobyt	Trv. pobyt	Trv. pobyt	Živ. list
Důvody odchodu z Ukrajiny	Ekonom.	Ekonom., nová zkušenost	Ekonom., nová zkušenost	Ekonom.
Původ	Zakarp. Ukr.	Vinnycja - Kiev	Volovec', Zakarp. Ukr.	Zakarp. Ukr.
Stav, partner	Ženatý, Češka	Svobodná	Vdaná, Čech	Ženatý, Ukrajinka
Děti (počet, bydliště)	2 Ukr.	Ne	1 ČR	Ne

4.3.1 Migrace, doklady

U všech respondentů hovoříme o migraci dobrovolné. Účastníci jsou řazeni do skupiny trvalých migrantů, vzhledem k tomu, že v České republice pobývají déle než rok. Většina pochází z regionu Zakarpatská Ukrajina, tedy západní Ukrajina, a do Čech migrovali skrze české zprostředkovatele, kteří přijeli na Ukrajinu nabízet práci, nebo přátele, známé Ukrajince, kteří již v Čechách působili a práci jim zajistili. Hlavními aspekty odchodu byly ekonomické důvody, v mnohých případech bylo zhoršení hospodářské situace (a její trvalý charakter) chápáno jako důsledek rozpadu Sovětského svazu, za jehož existence se v takové míře podobné ekonomické problémy nevyskytovaly.

„Něco jako dneska je evropská unie, všechny pohromadě byly, ale byla stabilita, bylo něco konkrétního, já pamatuju, že ještě sem chodila do školy, byla ještě malá, rodiče vždycky měli peníze na dovolený, vždycky se někam jelo v létě odpočívat, oni stavili v tu dobu, prostě měli na to, dalo se ušetřit, jako bylo všeho dost, byla ta stabilita prostě, nikdo nad tím člověk nepřemýšlel, že můžu si to dovolit nebo nemůžu. Pak najednou přišel ten zlom, až přišel ten Gorbačov k vládě,

ono to jak se říká, něco bylo i dobrého a něco špatného v tom. Jenomže, která vláda v životě dokázala to změnit k lepšímu, v dnešní době žádná.“ (Naděžda)

S úbytkem pracovních příležitostí po rozpadu Sovětského svazu souhlasí všichni zúčastnění. Migrace Ukrajinců z tehdejšího Sovětského svazu probíhala v menší míře. Důvody migrace byly více než politické, ekonomické povahy. V našem případě se jedná především o nedostačující faktor ekonomický, migrace tedy měla za cíl zlepšit životní situaci účastníků a jejich rodin na Ukrajině.

Žádný z dotázaných nemá české státní občanství. Nejpreferovanější možností, jak v zemi legálně žít, je získat povolení k pobytu. V současné době využívá mnoho imigrantů možnosti získat živnostenské oprávnění, díky němuž může v ČR pobývat a pracovat legálně. Tato možnost zcela jistě přinesla úbytek pracovních sil v nelegální sféře. Všichni respondenti začínali v Čechách s pracovním povolením, někteří pracovali i nelegálně, ovšem ne vědomě.

„Sem vlastně dělala na B. (restaurace) pořád, ale pak sme se tam už hádali, a jo to sme se pohádali, protože oni nechtěli smlouvy dávat, jenom jako na dohodu, že jo. Ale na dohodu vlastně člověk může dělat 150 hodin ročně, nebo jak? A navíc, já sem byla v Chlumci a voni, že tam je nějaký problém a další věci. No tak jako pak sem zjistila, že tam dělám jako na černo, tak se mě už tam moc nechtělo, protože pokuty byly velký za tohlencto.“ (Světlana)

Někteří měli problémy se získáním trvalého pobytu, mnohdy čekali až několik let. Mít české státní občanství není nutností, někdo pocítuje potřebu o něj zažádat, jiný tak nečiní záměrně.

„Občanství nemám. Já právě musím to zařídit teprv. Já mam jen trvalý pobyt, a kvůli tomu taky sou problémy v práci a todlencto všechno, protože všichni jako viděj, že trvalý pobyt, že, tak jako že tady nebudu pořád a už jako kvůli tomu se mnou nepočítaj. Ale jako požádám si to občanství, zase jako i z toho důvodu, že to bude jako takový jednodušší, že do zahraničí, a právě, takový, já nevím.“ (Světlana)

„Tak ja, jak sem přišel, tak měl povolení jako na práci, v tom devadesatým patým. No a pak sem se voženil, a vod devadesatyho šestýho sem měl ten trvalý pobyt. No tak česke občanství nemam, nechal sem to byt, jedna pani, právnička, co se v tom vyzna mi doporučila, abych nechal, pže inak bych musel pozdějc jít do duchodu, to by bylo v tri a šedesati, takle mužu dřív, tak sem to nechal no.“ (Vladimír)

Zkušenosti s úředníky a úřady hodnotí převážně kladně, jednání s cizineckou policií, vyřizování povolení, anebo pojištění nebylo pro nikoho

obzvlášť problematické. Pouze na úřadech práce se setkali s komplikacemi. Jednalo se o situaci, kdy již měli zajištěnou práci, ale nemohli pracovat, protože jim to nepovolili. Na druhé straně hovoří spíše o obtížích ze strany ukrajinských úřadů.

4.3.2 Vzdelání, zaměstnání

Velmi propojené zůstávají vztahy mezi vzděláním a zaměstnáním. Dva respondenti mají vysokoškolský diplom, další ukončené středoškolské vzdělání. Ovšem značně problematické je nalézt pracovní místa v odvětví, v němž jsou kvalifikovaní. Na Ukrajině by mnozí z nich našli práci odpovídající jejich specializaci. Jejich rodná země dlouhou dobu bojuje s nedostatkem pracovních míst a především s nízkým platovým ohodnocením. Přestože se ČR, podobně jako jiné státy Evropy také potýká s následky nedávné hospodářské krize, stále může nabídnout ukrajinským pracovníkům lepší podmínky než Ukrajina. Žádný z respondentů nevykonává práci odpovídající jeho zaměření. Důvodů je několik. Přestože získali potřebná osvědčení o studiu, nebývají v ČR zpravidla akceptována. Uznána by byla pouze osvědčení získaná v Čechách, což by znamenalo studium v českých institucích. Vše je způsobeno odlišným školským systémem.

„No, já sem na Ukrajině jako vyučená, jenomže tady to jako nepočítaj. Ale u nás zase jako třeba jinak se to bere, třeba já sem se učila ve škole a učila sem se tam jedenáct let, jako jedenáct tříd, jako tady je vyučená, jako tady de se do devítky a po devítce už je učení někdy a pak ta maturita, že jo. U nás právě že po devátý třídě můžeš se jít učit někde anebo zůstat tu desátou, jedenáctou, což to už máš přípravku jakoby na vysokou, nebo na gymnázium nějaký nebo něco. Když tam máš úplně jako na výbornou, tak to máš jako vlastně na ty zkoušky na vysokou, neděláš jako komplet tu zkoušku. Prostě sou takový výhody, který tady neplatěj, takže i když sem se tam třeba učila jedenáct let, tak tady mě to jako maturitu neuznali, jedinež pokud bych se učila třeba na učitelku, sestřičku, nebo něco, tak mě to klidně uznají, jako ministerstvo školství za maturitu, jo. Jenomže, i když já třeba i u tohohle skládala zkoušky, já nevím, třeba ekonomie, chemie, fyzika, to všechno, těch dvanáct předmětů, tak stejně mě to tady neuznají, takže. Tak víš jako, to vzdělání, vyučení a maturita a takový věci, tak jako kolikrát u mě to ještě berou tak jakoby s rezervou, že jo, protože u nás se ty maturity nedělaj.“ (Světлана)

Dalším důvodem, proč lidé nezastávají práci ve svém oboru je zánik odvětví, který vystudovali. Jeden z účastníků šetření vystudoval vysokou školu zemědělskou, jeho obor byl zaměřen na stroje, techniku, která však již v dnešních podmínkách není využívána.

Situace je taková, že i v případě odvětví, které je aktuální, není možné na českém trhu práce získat příslušné místo. Někteří chápou počínání českých úřadů v tomto směru jako omezující, možná až diskriminující, záleží však na vlastních zkušenostech jedinců.

„ A oni neuznávali naše diplomy, že prostě Češi chytřejší jak Rusové nebo Ukrajinci a vůbec ... “ (Vladimír)

Novopacký region se vyznačuje poměrně velkým množstvím textilních podniků. Je tedy zřejmé, že většina imigrantů, tedy nejen Ukrajinců nacházela práci právě v tomto odvětví. Jedna z dotazovaných pracuje ve stejném podniku již patnáct let. Je vyučená švadlena, částečně se svému oboru přiblížila tím, že pracuje s textilními materiály. Mnohdy je však skutečnost zcela jiná. Existují případy, a to nejen výjimečné, kdy jedinec vystřídal za svého dosavadního pobytu v ČR i více než pět různých pracovních míst, a vykonával velmi různorodé činnosti. Uvedený fakt svědčí o tom, že lidé z Ukrajiny jsou zvyklí pracovat, navíc jsou velmi flexibilní a nemají tudíž problémy s adaptací na nová pracovní místa.

Tímto se dostáváme k prvním bližším charakteristikám ukrajinské menšiny. Následující popis nemusí být určujícím pro všechny členy ukrajinské komunity. Ukrajinci jsou všeobecně houževnatější, jsou zvyklí vykonávat i těžší práce a vzhledem k velké nezaměstnanosti na Ukrajině se naučili pohybovat ve více pracovních sférách, tedy, „kde se naskytla práce, tam šli“. Právě díky získaným zkušenostem z rodné země pro ně není problém zastávat v Čechách různé funkce a jsou schopni se velmi snadno přizpůsobit i proměnlivým podmínkám. Na rozdíl od našich zaměstnanců jsou snaživější a umí bojovat za udržení svého místa různými způsoby, což samozřejmě může právě u Čechů vzbuzovat pocit, že jim je „brána“ práce. Ovšem Češi mají stejné možnosti jako Ukrajinci, tedy v mnohých případech i lepší, a samozřejmě výhody jako znalost jazyka a prostředí.

Avšak problémem zůstává platové ohodnocení, které je pro naše pracovníky nedostačující. Ukrajinci jsou schopni žít z nižšího platu, a dokonce v mnoha případech i podporovat rodinu doma na Ukrajině.

„Tak tam pracuju už sedmy rok. Dělam seřizovače textilních stavů, a taky si těžko bylo na to dostat, pře sem neměl představu. Tak sem si musil zaplatit tlumočníci a Ital mě, tam byl, mě Ital to ukazoval, učil mě a ja se ptal, no a tím padem sem byl nejlepší. Sem přeskočil, sem měl nejvic prémie, všeho dostaval, taky mě zaviděli, že Ukrajinec jako. No co dělám, ja jich udělám šest sedm stavů, a ty uděláš dva a chceš se semnou rovnat, no a ja udělám to za hodinu a ty u toho čtyry se hrabeš, no prostě deš na kafe na cigaro, to ja na to nemam čas.“ (Vladimír)

„No tak viš na ty pekarně jsem se chyt a chodil sem přesčasy, dělal sem měsíčně třista hodin, aby vydělal na děti, a peníze posílal doma.“ (Vladimír)

Začátky v České republice nebyly pro respondenty jednoduché. Zkušenosti s nelegální prací, či na druhé straně nemožnost pracovat kvůli chybějícím dokladům nebyly výjimečné. Záleží však na člověku samém, pokud skutečně má vůli a snahu obstarat si zaměstnání, tak se mu to podaří. Oni pracovat chtěli, a proto si své místo na trhu práce našli, i když neodpovídalo jejich dosaženému vzdělání. Praxe v oboru je jedna věc, druhá je osvědčení o studiu, a to ukrajinské v českých podmínkách neplatí. Lidé se potom cítí být limitováni. Obzory si tak rozšiřují alespoň prostřednictvím různých kurzů, či živnostenských listů. Mnozí zvažují také studium na českých školách, nejen, aby české společnosti ukázali své schopnosti, ale především, aby mohli v budoucnu konečně získat takovou pozici, která bude odpovídat jejich představám.

„Jako jo, ale teďka bez maturity člověk pomalu práci ani nesežene. Ale chtěla bych dodělat maturitu na starý kolena. Alé, jako viš, třeba, já nevím. Třeba jak sem dělala v kanceláři, tak že vono to tam taky prostě v tý kolonce je maturita, tak prostě nic. A je to taky už. Já nevím, posíláš něký životopis nebo něco, tak oni se podívají, kde ten člověk dělal a s čím má zkušenosti a takový ty věci a to počítač, to všechno souhlasí, odpovídá, a tohlencto těm bodům. Aa podívej se „nemá maturitu“ a už to ten člověk odsouvá někam, až možná založí nějak.“ (Světлана)

Paradoxně i absolventi ukrajinských vysokých škol nacházejí v našich podmínkách spíše jen manuální práce. Jak sami komentují, mnoho Čechů pracovat nechce, pobírat podporu v nezaměstnanosti je pro ně výhodnější.

...oni nechtěj dělat, sou na sociálce, ja sem musel dělat. (Vladimír)

Ne všichni nezaměstnaní chtějí pracovat, jsou tací, kteří o získání práce neusilují, rozlišovat mezi oběma skupinami je složité. Jedinci, s kterými jsem se setkala umí rozlišovat. Být registrován na Úřadu práce je pro ně v mnohých případech ponižující a vlastně nepřijatelné. Nechtějí patřit do stejné kategorie jako ti, co nemají zájem pracovat. Tím, že jsou cizinci jsou mezi ně mnohdy řazeni. Asociace nezaměstnaný Ukrajinec rovná se nezám o práci, je bohužel velmi rozšířená, ač nemá opodstatnění.

Příslušníci ukrajinské menšiny si uvědomují, že pokud by měli v dokladech uvedeno Čech/Česka, byla by pro ně situace zcela jiná a jejich pole působnosti mnohem širší. S podobnými pocity bojují i v zaměstnání, většinou nikoho neodsuzují, ani za narážky na jejich původ. Musí však ostatní neustále přesvědčovat o svých kvalitách a to bývá složité.

„No jako s tou prací, tak hodně taky jako i koukaj, že prostě nejsem Češka, tak mi taky, jako nebudu si nic nalhávat, tak jako nic neříkali, ale bylo vidět, že prostě, voni se neptali jako na národnost, nebo tak něco, vždycky se musí dát občanka, že zase jako. Jako mě to je jedno, jako takhlenc jedno, jako není mi to jedno, ale neberu to jakoby nějaký jakoby, nějaká diskriminace, to takhlenc neberu, protože jako, sama vím, že jako lidi nemaj práci, takže to je normální no. Protože člověk se musí taky něk sám postarat a taky člověku dokázat, že můžeš najít tu práci, že nejseš protekčně.“ (Světlana)

4.3.3 Ukrajina a emigranti

Mladší migranti z Ukrajiny však mají trochu jiné představy o zaměstnání než starší. Jsou ambicióznější a přizpůsobivější, umí se prosadit. Mladší lidé mají obecně dnes jiné možnosti než jejich rodiče nebo prarodiče. Mohou vycestovat, učit se jazyky, které chtějí, nové technologie jim usnadňují život. Rozhodně, a na tom se všichni shodují, Ukrajina není „zaostalá“, je rozvojovou zemí, nikoliv omezenou, ovšem potýká se s vysokou nezaměstnaností a v tomto bodě se s moderním světem rozchází. Ač to není na první pohled patrné, je závislá stále na Rusku.

„Ted' už je Ukrajina připojena k Rusku, už ten Sevastopol dali Rusku, bude levnější plyn to bude vo něčem jinym, Rusaci vraželi 76 miliard na opravu atomovych elektráren.“ (Vladimír)

Významný vliv na vývoj ekonomické situace má západní Evropa, která je na Ukrajině reprezentována mnohými podniky. Někteří uvádějí, že před hospodářskou krizí, která zasáhla kvůli zastoupení zahraničních firem i Ukrajinu, byl práce dostatek. Pochopitelně se jedná o úsudky jednotlivců, záleží především na pracovním odvětví a počtu zájemců o jednotlivé místo. Rozhodně ne každá oblast nabízela potřebný počet pracovních míst.

„U nás ted'ka, bracha vypravěl, že hodně pod ten Kyjev, že hodně tam je novych, novostavby, sidlišť, roste jedno za druhym a velkoobchodáky, jenomže, kdo na to má, bohaty lidi no. Mě to prostě přide, takový zbytečný investování, radši dajte lidem praci, zaměstnajte je, ať to je nějaký prospěšný, ne jenom pro něj, pro ostatní.“ (Naděžda)

„Ale špatně na Ukrajině není, to vůbec. Ale právě že, do té krize mohli vydělat víc jako tady, mohli, ale se stala a tak je to takhle, špatně.“ (Petr)

Na Ukrajině jsou místa, kde je preferován starý způsob života, především v horských oblastech. Lidé zde žijí takřka odříznuti od ostatního světa. Vystačí si s chovem dobytka a pěstováním plodin. Moderní přístroje a vybavení jsou jim cizí. Život ve městech je podle mnohých zcela jiný, srovnatelný s životem v ČR.

4.3.4 Pracovní kolektiv, krajané

Všichni respondenti migrovali do Čech bez rodin, s novou situací se museli vyrovnávat sami, někteří alespoň ze začátku pracovali v ukrajinském kolektivu, avšak ne vždy lze považovat přítomnost krajanů za přednost.

Bakalářská práce nemá směřovat k idealizaci ukrajinské menšiny, ne všichni Ukrajinci jsou „dobří“. Podobně, jako jsou společnosti reprezentovány „kvalitními“ jedinci, nechybí ani „nekvalitní“, proč by měla být situace ukrajinské komunity jiná. Dokonce sami respondenti se velmi často nevyjadřovali o svých krajanech pochvalně. To souvisí s existencí tzv. mafií. Na setkání s jejich představiteli raději zapomínají, i když s nimi mají četné zkušenosti. I na půdě České republiky „sklízí úspěch“, neboť opatřit příslušné doklady, či získat práci bývá složité. Navíc většina příchozích neovládá jazyk a nikoho nezná. Na konec jsou okolnostmi donuceni využít oněch služeb, což znamená vždy jen další komplikace.

„No a pak mě K. (pán u něhož bydlel a pracoval) z Prahy stáh sem, no taky mafie po mě šla, bo ja ty papiry dělal taky za těžky prachy a musí se platit jim do kapsy, to bylo no to bylo na černo všechno, oni platili samo, co se platí státu.“ (Vladimír)

V jednom případě, ještě dříve, než dostala respondentka šanci projevit své klady a začít se sžívat s okolním světem, udělat „dobrý“ dojem, všechny iluze ztroskotaly. Protože některé její krajanky kradly, byla za zlodějkou považována i ona. Existují ovšem dva úhly pohledu na situaci. Neblahé zkušenosti se spolupracovníky, příslušníky ukrajinské menšiny, pracně budované kroky k získání důvěry zaměstnavatelů, občanů ČR, jako by byly zbytečné. Velmi složité je, o to více pro člověka pocházejícího z jiné země, hledat své místo ve společnosti. Reprezentuje své krajany a usiluje o to, aby na českou společnost co možná nejlépe zapůsobil. Avšak pokud je „zrazen“ svými soukmenovci, všechno vynaložené úsilí je zdánlivě marné. Navíc od této chvíle patří k té skupině, která je vnímána negativně. Proč by měl být jiný, jakým způsobem se může očistit. Selhání jednoho článku, fakt, jenž jiní mnohdy ovlivnit nemohou, poznamená všechny, kteří s ním mají něco společného, zde ukrajinská komunita. Na druhé straně ani majoritní společnost nepodnikla kroky, jenž by zabránili tzv. škatulkování. V očích společnosti je tedy viníkem celá skupina, přestože realita je jiná. V každé komunitě, minoritní nebo majoritní společnosti existují slabší články, ale pochybení jednoho by nemělo vést ke kolektivní vině. Jsou vynášeny soudy, degradující celou skupinu. Pro jednotlivce je potom těžké přesvědčit ostatní o opaku. Předsudky vůči ukrajinské menšině nejsou výjimečné, ale vznikají velmi často na základě soudů, vyřknutých jedním nebo několika málo jedinci. Lidé nemají snahu přesvědčit se o opaku. Skutečnost však vypovídá něco jiného, majoritní společnost nevnímá sebe samu jako „špatnou“, v případě, že některý její článek selže. Za viníka je označen jedinec, případně skupina jedinců, ale negativně vnímána obvykle není společnost jako celek. Menšina, přestože je méně početná je svým způsobem miniaturizovanou společností v rámci „velké společnosti“, měla by být tudíž souzena podle pravidel platných ve „velké společnosti“ a právě v tomto bodě naše „velká“ společnost selhává. V případě minority nehledá konkrétního jednotlivého viníka, nedodržuje pravidla, která mají obecně platit. V praxi tedy může být v extrémních případech

prezentována ukrajinská menšina mafiány a zloději, i když, jak již bylo řečeno, jedinci podobného typu se v ní nacházejí, zdaleka ne všichni jimi jsou. Zdánlivě rozhodují při tvorbě představ o druhých negativa.

„To co se šilo, vyráběly se hotový věci prostě, pak už to šlo tam na balení, když sme tam byly, tak tam byly pěkný věci, roláky, sukně. Tak vony prostě to kradly a to pak odnesly všechny, protože strhaly peníze všem a řekly, že Ukrajinky sou zlodějky a co pak člověk může říct. Ale na čele to nenapišeš, že seš jiná. A tak jako udělaly špatnej ten, že jo pro sebe jako, jaký pak člověk má dojem vo těch lidech, když prostě zjistí, že ta je taková, a tu když poznám jaká je, tak to musím mít čas, ať projde nějakěj čas, není nic hezkýho no. Něco sme zažily s tím, no. To mě pak bylo tak jako i lito no, i mrzelo mě za ty moje krajanky, že takle se chovaly.“ (Naděžda)

„... jenomže jak se říká, když tam je nás tolik, tak nemůžou být všechny hodný a stejný, vždycky se někdo najde, kdo prostě úplně to zkazí a pokazí, jak se říká, nedá se všechny lidi hážou do jednoho pytle a nedá se o všech mluvit každý stejný, to ne. No a my sme právě takovou zkušenost měly. Protože některý holky se ukázaly, že mezi náma takový byly.“ (Naděžda)

Mnozí jedinci od začátku pobytu v Čechách pracují převážně s Čechy, což má své výhody i nevýhody. Na jedné straně jim každodenní kontakt s Čechy pomáhá učit se jazyku. Navíc, čím déle spolu pracují, tím lépe se navzájem mohou poznat, a mohou být odstraněny veškeré bariéry, které doposud mezi oběma skupinami byly. Jistě ne vždy se situace vyvíjí tímto směrem, jak již bylo uvedeno, existují i jednotlivci, kteří nereprezentují to nejlepší ze své komunity, a funguje to i opačně. Majoritní společnost není ve své podstatě pouze „dobrá“, či „špatná“. Naproti tomu, pokud se snaží obě strany, mohou postupně vymizet všechny přetrvávající předsudky.

Někteří kolegové, či zaměstnavatelé si váží pracovitosti příslušníků ukrajinské menšiny, a nemají v žádném případě pocit, že by byli nějak méněcenní, protože snad hovoří špatně česky, nebo protože mají jiné zvyklosti, názory a zkušenosti. Problém zůstává stále stejný, ne každý umí být objektivní a hodnotit člověka podle něho samého, bez toho, aby byl ovlivněn zkušenostmi a názory druhých, nebo zkušenostmi vlastními s jinými příslušníky téže skupiny. Zástupci ukrajinské menšiny nečiní rozdíly mezi nimi a Čechy, jak říkají: „všichni jsme lidé“, mělo by to však fungovat i naopak. Převážně se vyjadřují o Češích, jako spolupracovnících, nadřízených, zaměstnavatelích i ostatních

kladně, až na některé výjimky. O komplikacích v zaměstnání se zmiňují jen málo, ale podobné případy bohužel také existují.

„Ja říkam, proč, dyť ja tady dělám, a von to uznával, von všecko věděl. Ja to věděla, von říka jo, proti vám nic nemám, pracovitá, všechno, ale víte jak to tady je, voni na úřadě práce třeba zjistěj, že tady lidi právě taky potřebujů práci, tak vam třeba ty papíry neprodloužej. Ja říkam, tak mě neprodloužej, no tak co, neskončí svět, nebo život. Von rád tak jako vydírá. Byla doba propouštění, to bylo předloni, nebo tak nějak, po tý krizi nebo těsně předtim a zrovna my s tou M., s kterou ted'ka dělám, tak prostě my sme měly smlouvu na stejnů dobu, jí to mělo končit a mě, tak říkam, buď mě nechaj anebo nenechaj, no tak co budu dělat, budu brečet nebo prostě. A tak von jí už pak nechal na dobu neurčitou a mě ještě na dobu určitou.“ (Naděžda)

4.3.5 Rodina

Nejtěžší okamžik v životě příslušníků ukrajinské menšiny žijící v ČR byl samotný odchod z Ukrajiny, mnozí doma zanechali rodiny, manželky, děti. Někteří odjeli, aby umožnili dětem studium. Zpočátku byli rodinou podporováni a měli její důvěru, ale s přibývajícím časem, léty strávenými v Čechách se pomalu odcizili. Prakticky žádný z účastníků neodjížděl do Čech s představou, že by zde chtěl zůstat natrvalo. Rodiny také počítali s dočasným odchodem, s každým dalším rokem musel emigrant více a více vysvětlovat. Vznikala první nedorozumění a pochybnosti, tedy příslušník menšiny v Čechách nebojoval jen s problémy v rámci české společnosti, ale musel řešit i otázky, které by patrně, pokud by zůstal s rodinou, nenastaly. Někteří životem v Čechách mnohé ztratili, leckdy více, než získali.

„No manželka pak, že ja tady mam někoho jinýho, tak se rozvedla a nejezdil sem domu rok. Ona neviděla to že ja musim, mimo zaměstnani ještě dělat ještě boční práce, aby dostala nějaků korunu, co zbyla z vyplaty, moc toho neušetříš no.“ (Vladimír)

V současné době není sňatek mezi příslušníkem ukrajinské menšiny a české majority ničím výjimečným, což lze pokládat za velký pokrok v rámci česko-ukrajinských vztahů. Sňatky uzavírané za účelem získání státního občanství už nejsou aktuální. I když sami respondenti uvádějí, že sňatek s Čechy jim mnohé usnadnil, nejednalo se o kalkul. Získali přesto nový status, status Čecha, v očích majoritní společnosti jsou najednou vnímáni spíše jako Češi, nežli jako Ukrajinci,

avšak jen na nich zůstává, jak s novou rolí naloží. Někteří se cítí být stále výhradně Ukrajinci, jiní přijímají i variantu druhou, tedy Čecho-Ukrajinec, můžeme-li je takto nazvat. Navíc soužitím s Čechem se mění i jejich životní postoje a názory, přesto nezapomínají kým byli a jsou. Naučí se pohlížet na společnost komplexně, ze sdruženého pohledu Ukrajince i Čecha zároveň a v některých případech jsou schopni vytvořit si objektivní názor. Přesně takto by měla vypadat tolerantní, nediferencující společnost. Ovšem museli by i příslušníci menšiny působit na druhé, a to nejen v rámci manželství, aby i majoritní společnost získala stejnou schopnost, objektivitu. Manželství s Čechy ale zdaleka neuzavírají všichni, lze hovořit o poměrně málo případech z tolik četné skupiny. Navíc rozvodovost u smíšených párů je stejně vysoká jako u párů ze stejné skupiny. Problémy mohou také způsobovat rodinní příslušníci manžela/manželky, s nesouhlasem se sňatkem ze strany druhé, tedy rodiny ukrajinské se spíše nesetkávají. Záleží však opět na jednotlivých rodinách párů.

„Jako jasné, že to, že sou třeba nějaký, já nevím určitý narážky, ale ne vod známých nebo vod kamarádů, spíš vod těhlectech příbuznejch, že jo. Jako narážky, já nevím moje švagrová, ta mimochodem třeba, „no jo, no jo vlastně, ty seš z Ukrajiny, ty to nemůžeš vědět“, tak třeba, když jí odpovím na to, proč bych to jako nemohla vědět? Tak říkam, taky to samý, a úplně stejně to vypadá, skoro stejnou hodnotu to má, a účel to splňuje, tak čím to jako je, kde je rozdíl. Tak ona občas jako je taková divná, vona se předvádí, ne vona si vo sobě jako opravdu myslí, že je inteligentní člověk a tak dále, takže, to je pak těžký. Já nejsem velice inteligentní člověk, to jako přiznávám, ale zase si jako nehraju na někoho, že sem sežrala moudrost světa, že.“
(Světlana)

4.3.6 Ukrajinská menšina versus česká společnost

Respondenti, a zřejmě i další reprezentanti menšiny jsou velmi tolerantní, možná díky tomu vydrželi v Čechách dlouho. Jak sami uvádí, vztahy s Čechy hodnotí spíše kladně, samozřejmě každý z nich se setkal i s negativními reakcemi na jejich přítomnost. Nicméně, jak se shodují, narážky či jiné projevy nesouhlasu pochází spíše od nevzdělaných lidí. Každý se s nepříjemnou situací vypořádal jinak.

„No tak pak viš jak to bylo hodně, šels na pivo do hospody, oni na tebe ty Rusaku, ty Rusaku a takhle ti každý tykal a pak mě to jednou nasralo, tak jsem vytáhl. Natáhl sem mu v hospodě jednu, až se nezved a tím to končilo a každý byl Vlád' o ahoj, Vlád' o ahoj, a už to šlo, oni musil jsem fyzicky zasahnut na nich, protože jinak to něšlo slovama, ty jejich hospodských keci a takovy a vožrali no.“ (Vladimír)

Přestože zpočátku, jak uvádí respondent, něšlo situaci řešit jinak, než si vyžádat respekt násilím, nakonec dospěl k jinému závěru. Pokud by měl každý podobný výstup řešit stejným způsobem, zřejmě by se nezastavil. Sám uznal za vhodné raději obdobné projevy nevnímat. Ostatní účastníci šetření se nad nepříjemnými situacemi také raději „povznesou“, rozhodně jim nepřikládají velký význam, často se jim dokonce zasmějí. Nemá smysl brát vážně výroky člověka bez intelektu.

„ No tak ze začátku. No prostě voni, občas ještě tamhle nějaký rýpne, Rusáku a tak, ale už vim, že nemám takhle. Jednu mu natahnu, zabiju a budu mít na krku policii, tak to radši necham bejt, za to nestojej, je vožralej, něco plete, ani sam neví co. Tak to radši necham bejt. A nic neví o tom, nikde nebyl, nic neviděl, kromě hospody, toho jeho života a muže o něčem spravit.“ (Vladimír)

Ukrajinci jsou na rozdíl od Čechů prudší, jak bylo uvedeno v příkladu, spíše rovnou konají, nežli by něco dlouho promýšleli. Avšak život v české společnosti je velmi umírněn, v případě, že se vyloženě nejedná o násilníky. Mají velmi vzácnou vlastnost, která mnohým Čechům schází - jsou upřímní a jednají na rovinu. Česká společnost je jiná a tak nemusí být jednání ukrajinské strany vždy pochopeno. S jednáním Čechů někdy spokojeni nejsou. Setkali se s přetvářkou a udavačstvím, které velmi odsuzují. Z rodné země jsou zvyklí na férové jednání. Pokud mezi sebou mají problémy, řeší je bezodkladně. V některých případech se muži mezi sebou nebojí použít fyzické síly.

„Já kolikrát se ozvala a pak bylo zle, kolikrát říkám, radši drž hubu, seš cizinka, tě můžou vyhodit první. A tak jako i teďka už kolikrát vybírám, před kým mužu co říct. Ja nechci bejt prostě nějaká hodná, nebo dělat nějakýho podrazaka, nebo byt ňáká před někým, normální. To nejde mezi Čechama. Mě se to stalo taky několikrát, a tak jako mě přišlo to, že voni ze mě pak jako měli strach, protože věděli, že ja řeknu na rovinu pravdu no a radši přede mnou už nikdo nic neříká a nebo jako, jo Naděnko a co? Takový prostě já říkám, proč ke mně se takle chováte? Chovejte se normálně, já proti vám nic nemám. U nás na Ukrajině to tak nefunguje, do držky jeden

druhýmu dá a každéj ví na čem je, tak to má bejt prostě to. Pak vznikaj potíže, pak tě to tady trápí, tíží to je, mě to strašně vadí.“ (Naděžda)

„... ja říkam, jestli to je tou mentalitou tady těch lidí, to prostě, oni když řeknu pravdu do vočí, tak oni mě hned pomluvěj, odsouděj a už se mnou nikdo nebaví, ja zažila to tady kolikrát, brečela, říkám končím, jedu domů, stačí. A pak říká, „no jo holka, co si tím pomůžeš, tady prostě mezi ty lidi můžeš zapadnout, nemůžeš nebo musíš, to je jenom na mě.“ Ale pak sem musela hodně jako vobalit, prostě překousnout to.“ (Naděžda)

„Tam (na Ukrajině) se lidi boji něco říct, nebo to dopadne špatně, nikdo si nic nedovoli. U nas, jak by někoho naprašil, tak by přišel a zabil.“ (Vladimír)

Čechy nevnímají jen v negativech, ale i pozitivěch. Hodnocení se odvíjí od individuálních zkušeností, někdo se setkal s nepochopením, jiný je víceméně spokojen. Co nakonec převažuje z pohledu příslušníka ukrajinské menšiny, zda-li pozitiva či negativa tedy nelze objektivně posoudit.

„Hodně lidi zavidělo a říkalo, Ukrajinec a ma nový auto, ma lip jak my ...“ (Vladimír)

„Závist je hodně, ani není čemu a voni stejně záviděj, ja říkala, radši nikomu nic neříkám, budou závidět každé koruně, i že můžu si jít koupit boty.“ (Naděžda)

„Češi jsou vlastenci. Ne ale voni hrozně na to, jsou pyšný hrozně, nevím, jak to mám popsat jedním slovem. To jedním slovem nejde popsat, to je, ne jako ve sportu, jako lidi, protože sou Češi. Kdybych takhle vzala tak jakoby souhrn, to by bylo takový, já nevím, takový veselý, hodný, majetnický. Vlastenci sou, hrozně Česká republika, to je prostě český výrobky, česká ekonomika, český a takový nevím, a veselý, prostě veselý mě přídou takový.“ (Světlana)

4.3.7 Příslušníci ukrajinské komunity

Přátele, které příslušníci ukrajinské menšiny v české společnosti mají, jsou převážně Češi. Ke svým krajanům se někteří ani nehlásí. Vědomí o chování některých příslušníků menšiny vede jedince k absenci styků s nimi. Nehodlají podporovat lépe někoho, kdo kazí pověst celé skupiny. Je pravděpodobné, že pokud budou někteří v očích samotných Ukrajinců vnímáni Ukrajinci negativně, nelze od Čechů očekávat jiné stanovisko. Ale příslušníci ukrajinské menšiny nejsou zaujatí vůči celé skupině. Jak již bylo vícekrát zmíněno tato schopnost distinkce u Čechů stále chybí.

„Já se s Ukrajincema nekamarádim, radši. Ne tak já mám, třeba já mám dvě kamarádky, taky z Ukrajiny, ale to, ale jako většinou se ňák moc nestýkáme, protože tak voni většinou dělaj bordel, že to je pak to házení do jednoho pytle, že jo a tak právě já ne, že to já se jich i bojím právě docela, jako ne že bych to jako, že řekla tak jako já jsem Ukrajinka, takže sme příbuzný a z jednoho státu, to zas ne. Nikdy nevíš, co máš čekat, že jo, ty se bavíš, bavíš s nim, a on pak votočí a „kde bydlíš“ a takový ty věci, přideš domů a divídičko, televize na kterou šetříš bůhví kolik let, kde je? Třeba ne, všichni nemůžou, ale já sem se už třeba počesila, že už tak, radši mít vodstup. Vodsad' podsad'. Ale tak vono je to všude, u Čechů taky člověk nikdy neví.“ (Světлана)

„No stýkám se s Čechy, s Ukrajinci moc ne.“ (Vladimír)

„Tak jako, holky Ukrajinky, holky Češky, ja prostě nedělám rozdíl, všechny pro mě su stejný...“ (Naděžda)

Rozdílné příběhy respondentů se však v mnohém shodují, všichni toužili po kontaktu s lidmi, pracovat a být plnohodnotnými kolegy, zaměstnanci a přáteli. Jak sami vypovídají, s lidmi, kteří si jich váží se stýkají dodnes a navzájem si pomáhají. Tito lidé v žádném případě nerozlišují, zda-li je někdo Ukrajinec nebo Čech. Vyhledávají jeho společnost proto, že je takový jaký je, ne proto, že přísluší k nějaké skupině. Česká společnost zatím stále rozlišuje, menšina zůstává menšinou a tedy i něčím odlišným, a odlišnost je chápána jako něco nepřirozeného.

V posledních letech se však situace zlepšuje, především mladí lidé nejsou tolik zaujatí jako starší generace, kteří si neustále spojují Ukrajince s Rusy, a tudíž komunismem. Mladí lidé nejsou událostmi před rokem 1989 tolik poznamenáni a uvědomují si, že Ukrajina není Rusko. Rozdíl spočívá ve zvyšující se vzdělanosti a zcestovalosti. Zvláště možnost cestovat a poznávat především Západ, znamená obrat ve smýšlení lidí. Nejen, že poznávají krásy země, ale především její obyvatele. V západním světě není nic neobvyklého na soužití více kultur v rámci jedné země. U nás je tento model zatím poměrně novým fenoménem a je teprve ve fázi rozpracované teorie. Tím, že se mladí lidé seznámí s politikou západní země, (protože téměř všude na západě se s multikulturalitou počítá), zjistí, že soužití více kultur je možné i v praxi. Každá země má své, ač rozdílné regulativy, upravující vztahy mezi jednotlivými societami. Pokud jsou při nastavování pravidel zohledněny potřeby všech skupin, může být víceméně nekonfliktní soužití více kultur reálné. Respondenti se shodují

v tom, že česká společnost vždy tíhla více k západu, ale dlouhou dobu nebyla možnost být s ním v kontaktu. V důsledku toho trvá české společnosti déle než ostatním národům, učit se žít podle západního vzoru. Například tehdejší Německá demokratická republika, která byla stejně jako Československo pod nadvládou Sovětského svazu je o krok napřed. Tím, že se Německo opět sjednotilo a vznikla Spolková republika, bylo mnohé snazší. Vliv bývalé SRN na NDR byl obrovský, a proto poměrně rychle převzalo západní způsob života. Česká společnost, ačkoliv se západu přiblížila, neměla na rozdíl od východního Německa možnost přímé konfrontace, ovlivněna západem byla tudíž jen část české společnosti.

„Tam ty lidi poznali život v zapadní Evropě, pže byli jakoby zapadní cíp vychodní Evropy. Neinklinovali k bolševismu. Evropa vždy konglomerát států, kde se ta kultura vzájemně promíchávala a fungovalo to.“ (Vladimír)

4.3.8 Jazyk

Jazyk je fenoménem menšiny i většiny, jakékoliv společnosti. Lze jej považovat za interní spojující element skupiny, etnické či národnostní, minoritní i majoritní. Jazyk je však také důležitým prvkem zprostředkovávajícím vztahy mezi menšinou a většinou. A v praxi se zpravidla nesetkáváme s tím, že by se většinová společnost učila jazyku minority, téměř vždy je situace opačná. Příslušníci ukrajinské menšiny si velmi dobře uvědomují, že bez znalosti řeči v podstatě nemají moc šancí se v majoritní společnosti prosadit. A s jeho pomocí se může uspíšit proces integrace, nebo naopak zpomalit, zastavit nebo je pravděpodobné, že ani nebude zahájen.

Respondenti vnímají učení se jazyku jako nepsanou povinnost, chtějí tím majoritě dokázat, jak moc jim záleží na tom stát se plnohodnotnými členy společnosti. Řeč navíc otevírá nové možnosti, v oblasti vztahů i práce. Není psaným pravidlem, že by příslušníci minority museli notně hovořit česky, ale z pohledu většiny příslušníků ukrajinské menšiny je řeč samozřejmostí. Jazykové kurzy většinou nenavštěvují, jejich čeština je v mnohých případech velmi dobrá, alespoň, co se mluvené podoby týče, rozhodně je srozumitelná. Hodnotu projevu snižuje ve většině případů už jen ukrajinský přízvuk, rusismy,

a poměrně četné morfologické chyby. Nicméně vzhledem k faktu, že česky se učí většina příslušníků ukrajinské menšiny pouze odposlechem, je jejich ústní projev poměrně kvalitní. V češtině se snaží stále zdokonalovat, někteří z nich jsou perfekcionisti, a dokud se nezbaví všech chyb, budou k sobě i nadále kritičtí.

„... česky, jak se říká pořádně neumím, jenom tak jako hovorově, ale strašně mě to i vadilo i vadí to i do teďka, že spisovně. Vite ona mě hodně pomáhá literatura, já vždycky rusky a česky a pak to porovnávám, prostě mě to strašně pomáhá. No a sou takový přátelé, který vopravdu takový jako vzdělanější lidi, který mě poraděj, pomůžou s tím, co a jak, vopravěj, říkám, klidně mě to říkejte mě to vůbec nevadí, já to potřebuju. Že jako aby se člověk našťval, když mě někdo opraví tak spíš poděkuju.“ (Naděžda)

Někdo češtinu jako cizí jazyk ve své podstatě ani nevnímá, příbuznost českého a ukrajinského jazyka je nesporná. Jinak je však vnímána v historii několikrát pojednávána slovanská blízkost národů. Čeština, jakožto slovanský jazyk činí problémy nejen příslušníkům jiných jazykových skupin, jako např. germánské (tedy kupříkladu Němcům), ale i uživatelům jiných slovanských jazyků, jako právě Ukrajincům. Ukrajinci tudíž nemusí mít, jako uživatelé slovanského jazyka, žádné výhody oproti např. Němcům při učení se českému jazyku. Platí pravidlo, že dobře se člověk naučí jazyku pouze tehdy, pokud o to bude opravdu stát. Někteří si osvojí jazyk natolik dobře, že v průběhu času přestanou rozlišovat mezi ukrajinštinou a češtinou, a začnou je nevědomě mísit, a v tomto bodě se nalézají téměř na vrcholu jazykové dokonalosti, co se týče lingvistické podstaty multikulturalismu.

„Tak jako mě nepříde, že čeština je cizí jazyk, ale spíš mi přijde, jako když třeba mluvím se ségrou po telefonu, tak s ní musím mluvit ukrajinsky, a pak zase přejít hnedka na češtinu, že jo. Já sama sobě rozumím, takže když začínám mluvit česky, končím ukrajinsky, mě to vůbec nepříde. Anebo my když jedeme na Ukrajinu, tak tam to samý, že jo, začínám ukrajinsky a končím česky, já si rozumím a ostatní už mě nezajímá. Ale jako nedělá mi to až takový problémy.“ (Světлана)

Jsou však i tací, kteří se češtinu nikdy neučili a nehodlají začít, neuvědomují si, jak moc je jazyk v dnešních podmínkách důležitý, a že jeho neznalostí mohou o hodně přicházet, naštěstí se jedná pouze o zlomek zástupců ukrajinské menšiny. Ne vždy platí pravidlo, že čím déle je jedinec v zemi, tím lépe ovládá jazyk. Záleží na tom, jak často přichází s jazykem do styku, jací jsou jeho přátelé,

spolupracovníci a především na něm samém, jaké úsilí vynaloží. Na místě je poté rčení „kolik umíš řeči, tolikrát jsi člověkem“, neboť tím, že člověk poznává jazyk, poznává i kulturu a myšlení lidí, jakmile se naučí hovořit česky, začne i česky uvažovat. Význam jazyka je skutečně klíčový a v žádné zemi není jeho důležitost opomenuta.

„... ja sem se „ř“ rychle naučila, já sem se učila r, ž a takový, jako von manžel dost se snažil. Jako mam taky kamošku a vona už je tady taky takových, kolik 9 let), ale ona vůbec česky neví, ona to bere tak, jako že oni ji rozumí a tak.“ (Světлана)

„No tak, jak mě poslali, dělal sem s Čechama a tam byla jedna, puvodem Ukrajinka mistrova, ale ona žila už v Čechach, vdana v Čechach a rozuměla ukrajinsky, tak mě takle po trošku učila a ja sem se snažil a furt to „ř“ a takovy a davalo to mě problémy na zkúšky. No zkúšky sem musil napsat a to, a tak sem to vždycky měl červenym všecko, říkala no to je furt černy s červenym, ona říká až se naučíš pořadně. Osvědčení už sem měl, ale oni mě kvůli jazyku nechtěli dat, si dělali ze mě prdel a tak sem tam chodil čtyřikrát a pak mě dal.“ (Vladimír)

Zkušenosti respondentů s jazykem majoritní společnosti jsou rozdílné. Odlišné jsou i způsoby, jimiž se učili. Ovšem mimo češtinu se dříve museli učit i jiné řeči, podobně jako se česká společnost učí světové jazyky, učí se je i společnost ukrajinská, na Ukrajině. Protože většina respondentů pochází z tzv. Zakarpatské Ukrajiny, jak sami uvádí, není ukrajinština jejich standardním jazykem, jedná se spíše o nářečí, které je odlišné od oficiálního jazyka. Museli se tedy ve školách učit nejen tehdy povinné ruštině, ale i ukrajinštině. Zkušenosti s učením se jazyků mají bohaté.

„A my právě v té zakarpatské Ukrajině, tak vlastně máme něco z Československa, mame něco z Polska, něco z Maďarska, takhle mame míchaný. Ukrajinsky se tam nemluví, ale ukrajinsky že tak jako se učíme tam normálně, ale mluvíme jinak. A ruština, tak to je taky tak jakoby povinná, dřív byla, teď jako už taky ne.“ (Světлана)

Znalost ruského jazyka je v současné době výhodou. Ruština se po létech absence opět rozmáhá a vyučuje se hojně už i na základních školách. Je vyhledávána v různých pracovních odvětvích. Respondenti znalostí využívají, a v předávání svých vědomostí české společnosti spatřují významný bod sbližující obě skupiny, cítí se být plnohodnotnými, užitečnými a jsou spokojení.

„ A tak jo, občas je docela dobrý, že umím rusky, no. A tak jako takhle, že pomáhám, jak se takhle děti učej ruštinu, tak jo, tak chodím jako na doučování, nebo jako pomáhám je doučovat a tak, anebo když sou ty soubory, jak sou ty mezinárodní festivaly a přijedou, tak pomáhám no.“ (Světлана)

4.4 Ukrajinská komunita a její charakteristiky

4.4.1 Tradice, svátky, náboženství

Většina tradic, svátků a specifík, která odlišují ukrajinskou komunitu od české, se odvíjí od pravoslavné víry. Rozdíly se zpravidla netýkají průběhu události, ale jejího časového vymezení, např. Vánoce slaví až v lednu. Existují i příslušníci ukrajinské menšiny, kteří slaví svátky vícekrát, podle zvyklostí ukrajinských i českých. Ti, jenž se do české společnosti vdaly, nebo přizpůsobili, dodržují zvyklosti české, mnohdy také kvůli dětem. Přizpůsobit se majoritní společnosti jim připadá přirozené.

„Ne, já to беру tak, že sem v Čechách, takže vlastně já se mam přizpůsobit a ne někoho jako učit, takže jako. Třeba moje kamarádka, tak ta třeba slaví Vánoce dvakrát a takový ty věci a v lednu, nebo Velikonoce třeba u nás na Ukrajině je jako kolikrát o týden dřív, že jo, takže to zas ne, tak hlavně vono by se to pletlo i malýmu (synovi), že jo radši ať takhle se učí napřed ty český tradice a pak se uvidí, jestli bude chtít, já ho hlavně ani nenutím, já na něj ani nemluvim ukrajinsky, on neumí, takže.“ (Světлана)

Pravoslavná víra je otázkou jen několika respondentů, většina se v českých podmínkách od náboženství odklonila. Česká společnost je v tomto bodě zcela odlišná od ukrajinské. Jak se vyjadřují respondenti, duchovní život v Čechách upadá, majoritní společnost je spíše ateistická. Situace není příslušníky ukrajinské menšiny vnímána negativně, naopak s ní v mnohých případech sympatizují. Náboženství a víru v rodné zemi chápou spíše jen jako atavismus. Mnoho lidí není věřícími proto, aby uspokojili své duchovní potřeby, ale spíše ze zvyku.

„... na Ukrajině, tam se musí, tam se musí no, tam to prostě.. třeba já mam dítě nekrtěný a moje babička ta bude ještě dlouho žít, protože říkala, že neumře dokud se nepokřtí tak ne, tak ja to chci nechat na něm, až vyroste, až bude velkej, a když bude pak chtít, tak ať se pokřtí, ale se nemusí, že jo, se pak zamiluje do muslimky nějaký a bude s tím mít problémy. Náboženství,

to je takový, že když člověk chce jako v něco věřit, tak v něco věří, ale ne tak, že mu to nutněj vod malička a takový ty věci. Ale voni tam, to s tím tam žijou, že hlavně ty starší, třeba moje babička, ta opravdu tím žije, ta do kostela by nešla v neděli, ježišmarja, to nevím, viš co ta kdyby nemohla každý den se modlí ráno, v poledne, večer aby se nezapomnělo něco a ja na to nejsem.“
(Světlana)

„Věřící sem. No tak já sem ještě i z domu, u nás to tam funguje hodně, protože my sme jako pravoslávna víra, tady to je katolická. Ale můžu říct, že u nás to bylo spíš takový všecko na tradicích založený. Já říkám, prostě kolikrát šli do kostela, protože bylo řečeno, že tak to musí bejt, ale nikde nikdo, žádný farář, nic nevysvětlil, proč to tak je, proč se lidi trápěj, proč umíraj, nic takovýho.“ (Naděžda)

Mnozí našli v české společnosti možná i vysvobození, protože na Ukrajině je víra samozřejmostí. Každý se však neztotožňuje se způsobem, kterým tam je interpretována.

4.4.2 Vazby, krajina

Ukrajinská komunita není jednotná, vše je dáno především absencí styků s kraji. Ve většině případů se jedná o občasně schůzky s několika málo jedinci z komunity. Pokud s kraji přímo nepracují, jsou styky velmi omezené.

„No stýkám se s Čechy, s Ukrajinci moc ne.“ (Vladimír)

„No jo, ja když, tak jedem do Prahy, za kamarádem, tak auto mam svoje. Jinak tam je pul baraku Ukrajincu, tak se vidame. Takže se vidáte? Ano, ano, ano, hlavně, když se člověk baví.“
(Petr)

Avšak i přes fakt, že se spíše nestýkají, existuje mnoho faktorů, nezávisle na kontaktu mezi nimi, které je spojují. V první řadě se jedná o rodnou zemi. Vazba na krajinu původu je skutečně silná. Ukrajinci jsou na svou zemi velmi hrdí. V případě, že vytkneme Ukrajině nějakou chybu či nedostatek, okamžitě reagují rozhořčeně a snaží se nalézt argumenty vypovídající o opaku. Ukrajinu navštěvují poměrně často, stále se považují za její občany. Českou republiku vnímají spíše jako náhradní domov, jejich domovem je jejich rodná země, už jen distinkcí „u nás“ a „u vás“ se vše vysvětluje.

„Ne tak všude stejný, ne tak voní si i myslej, jaký to sou rozdíly, ale já nevím, jako některý tady lidi povídaj vo tom, „no a na Ukrajině tam samý pole, les, tráva a to“. Jako tam je normálně eurostandard, jako všude, tam na každým kroku benzina.“ (Světlana)

Ukrajinská menšina jak již bylo řečeno ve většině případů, chápe jako svůj domov stále Ukrajinu. Otázku budoucnosti vidí odlišně, někteří působí v ČR pouze dočasně, jiní zde založili rodiny a chtějí spíše zůstat. Slovo „spíše“ je uvedeno záměrně, neboť nikdo z respondentů nevyklučuje možnost, že by se jednou na Ukrajinu vrátil.

Otázkou zůstává, zda-li je ukrajinská komunita opravdu komunitou v pravém slova smyslu, zda-li splňuje všechny předpoklady, které splňovat má. Odpověď zní ano, rozhodně, příslušníky spojuje nejen společný původ, ale také jazyk, zkušenosti, kultura (ač omezeně), a vazba na rodnou zemi a je početně menšinová. Jediné, co může částečně zpochybnit označení „menšina“ je pospolitost. Ukrajinci obzvláště v posledních letech upřednostňují spíše individuální život, nezávislý na komunitě.

4.4.3 Postavení ukrajinské menšiny v ČR

Ukrajinská menšina je jiná než např. romská, liší se tím, že její příslušníci pochází z jiné země, kdežto romská menšina je víceméně menšinou českou. Ukrajinská menšina i další, méně početné komunity stojí jakoby ve stínu právě romské menšiny. Česká vláda projednává nejčastěji otázku integrace Romů, samozřejmě se jedná o přirozený postup, protože Romové jsou v ČR zastoupeni nejvíce, je tedy klíčové řešit právě tuto problematiku. Ovšem v důsledku toho bývají ostatní skupiny opomíjeny.

4.5 Integrace

V závěrečné části budeme konfrontovat modely integrace popsané v teoretické části s reálnou situací v české společnosti.

Na konkrétním příkladu respondentů se potvrdilo, že situace české společnosti a ukrajinské menšiny nejvíce odpovídá modelu asimilace. Většina příslušníků minoritní skupiny se podřídí majoritě a přizpůsobí se jejímu způsobu života, svá specifika si zachovají, avšak spíše jen v soukromém životě. Ukrajinská societa

se učí jazyk majoritní společnosti, je přizpůsobivá. Česká společnost rozhodně není multikulturní, už jen proto, že menšinám nedává tolik prostoru žít svůj specifický způsob života bez ohledu na majoritu. Nediktuje podmínky, ale očekává, že se jedinci budou chovat určitým obecně přijatelným způsobem. Neuznává vzdělání menšiny dosažené v rodné zemi, stejně tak není vyučován ukrajinský jazyk, přijatelná je pouze čeština.

Na druhé straně česká společnost nediskriminuje, tedy s výjimkou neakceptování diplomů a osvědčení o dosaženém vzdělání. Zčásti lze chápat integraci ukrajinské menšiny do společnosti jako Uherkovu „Pracovně-migrační integraci“⁸³, ale ne ve všech bodech se shoduje. Podle modelu pracovně migračního je reálné získat státní občanství, možný je dlouhodobý pobyt i začlenění do společnosti. Existují instituce zaštiťující ukrajinský kulturní život, částečně je zachována i jejich kulturní identita, ale je nutné akceptovat a poté i zvnitřnit si normy majoritní společnosti. Jak již bylo uvedeno, ukrajinština není vyučována, vyžadována je znalost češtiny.

Současná česká společnost zatím stále vnímá příslušníky ukrajinské menšiny jako „levnou pracovní sílu z Východu“. Bohužel dominují zkreslené představy o nevzdělanosti a zaostalosti Ukrajiny a jejích občanů. Ukrajinci jsou v určitých případech stále vnímáni jako cizinci, nikoliv členové společnosti.

Byly však již učiněny některé kroky vedoucí k postupnému zlepšení vztahů majoritně-minoritních. Především v otázce administrativy se situace velmi změnila, příslušníci menšiny jsou spokojeni s jednáním úřadů, zpravidla nemají problémy s vyřizováním potřebných dokladů, pojištění apod. Zlepšení situace je však spíše viděno individuálně, existují lidé z majoritní společnosti, kteří menšině pomáhají, ať se jedná o učení se jazyku, či zajištění práce. V rámci majority samozřejmě existují potřebná nařízení, zákony, předpisy, která vymezují práva a povinnosti menšin ve společnosti, avšak není v nich psáno nic, co by se týkalo mezilidských vztahů. Integrace ukrajinské menšiny tedy probíhá, pokud je asimilace vnímána jako způsob začleňování do společnosti.

---

⁸³ UHEREK, Z. Migrace a formy soužití v cílových prostorech. In *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Hirt, T. et Jakoubek, M. [eds.]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9. s., s. 256- 267

Postoj, který budeme zachovávat k příslušníkům ukrajinské menšiny je velmi individuální, ovšem pokud se bude více jedinců zasazovat o zájmy právě této menšiny je možné, že se situace v nejbližších letech zlepší. Pokud vymizí mylné asociace typu Ukrajina rovná se Rusko, rovná se komunismus, bude vše jiné. Bohužel v české společnosti je tento fenomén stále silný, ač naprosto neopodstatněný. Ruská komunita žijící v Čechách má stejné zkušenosti. Lidé si musí uvědomit, že doba před rokem 1989 je minulostí, ačkoliv si nepříjemné pocity spojené s ní nesou stále v sobě. Dnes je situace jiná, Sovětský svaz neexistuje. Není proto důvod, aby podobné asociace dále přetrvávaly.

Česká společnost by měla dát ukrajinské komunitě prostor pro seberealizaci, aby zjistila lépe, co vše vlastně její příslušníci mohou nabídnout. Ve své podstatě, když pomineme některé negativní články ukrajinské společnosti, se jedná o vzdělanou, pracovitou, cílevědomou a zároveň skromnou komunitu. Majoritní společnost přichází o mnoho, pokud vychází ze zkreslených představ několika málo jedinců majoritní společnosti, a nepřesvědčí se sama, jak situace skutečně vypadá.

5 Závěr

V bakalářské práci jsme projednali dílčí oblast multikulturalismu, přesněji ukrajinskou menšinu žijící v české společnosti. Teoretická část byla ověřována v praxi, zodpovídali jsme na otázky typu integrace, migrace, multikulturalita, soužití české a ukrajinské společnosti.

Základním zdrojem informací pro naplnění stávajících cílů bylo empirické šetření, ačkoliv z výsledků šetření nelze vyvodit obecně platné závěry, rozhodně jsou přínosné. Během rozhovorů jsme měli možnost pozorovat chování příslušníků menšiny, nejen, že jsme získali potřebné odpovědi na otázky, ale dozvěděli jsme se i mnohem více. Verbální, ale především neverbální projev nám prozradil, jací příslušníci ukrajinské komunity doopravdy jsou. Mnoho oslovených jedinců odmítlo poskytnout rozhovor, důvodem může být trvající nedůvěra k české společnosti. Vztahy mezi českou a ukrajinskou společností jsou velmi křehké, dosud stále ve stádiu vývoje.

Obě strany, jak česká, tak ukrajinská společnost učinily kroky k realizaci plnohodnotného společného života. Z výsledků šetření vyplívá, že většinový podíl na začlenění ukrajinské komunity do majoritní společnosti nese právě minorita. Problematika integrace spočívá tedy nejen v menšině a jejích odlišnostech, ale především v přístupu většiny. Ukrajinská komunita je schopna zapojit se do chodu společnosti, a to tím, že se jí podřídí. Je velmi přizpůsobivá, proto lze vnímat průběh jejího začleňování do majoritní společnosti jako asimilaci. Ať se jedná o naučení se jazyku, či dodržování zvyklostí podle majority, je ochotna se změnám podrobit, ve prospěch úspěšné integrace. Dochází k postupné spodobě menšiny s většinou, tím, že minorita ztrácí svá specifika a začíná se chovat podle vzoru majoritní společnosti. Ukrajinci sami chápou asimilaci v dnešních podmínkách jako jedinou možnost stát se plnohodnotnými členy společnosti. Proto kulturu, odlišnosti uchovávají pouze v rámci soukromého života, na veřejnosti se snaží vystupovat jako Češi.

Samozřejmě ani ukrajinská společnost není reprezentována jen příkladnými jedinci, některé negativní reakce členů majoritní společnosti vůči členům menšiny

jsou samozřejmě oprávněné, podobné případy jsou však pozorovatelné i na opačné straně. Ovšem na rozdíl od příslušníků české společnosti jsou členové ukrajinské komunity schopni rozlišovat, pokud je slabý jeden článek, nemusí být nutně negativně vnímána celá komunita. Bohužel u české společnosti podobné stanovisko sledovat nelze.

Česká společnost zatím není připravena přijmout multikulturní model integrace. Její postavení je natolik určující, že nepřipustí „konkurenci“ dalších skupin, proto je uplatnitelný spíše model asimilace. Především zde chybí přímé působení západního světa a zemí, které zpravidla zohledňují multikulturní model při tvorbě své národní politiky. Působení ČR v EU však v následujících letech může přinést změnu postojů české společnosti k menšinám. Pravděpodobně lze do budoucna očekávat, že menšiny dostanou větší důvěru majoritní společnosti, větší nezávislost. V případě, že by se odhady nepotvrdily, by ukrajinská menšina jako taková zřejmě zanikla, nikoliv fyzicky, avšak znaky vymezující ji jakožto menšinu by se rozplynuly v majoritní společnosti. Jediné co by ukrajinskou komunitu definovalo jako specifickou skupinu by byl poté společný původ. Nejen asimilace má svá negativa, též multikulturní model není bezchybným. Navíc společnosti, jejichž meziskupinové vztahy by snad fungovali pouze na základě jediného modelu, neexistují. Vždy se jedná o kombinaci dvou a více typů, čistá forma, ať multikulturní, asimilační, diskriminační či jiná se samostatně nevyskytuje. V českých podmínkách lze tedy model asimilace doplnit také modelem pracovně-migračním. Asimilační model menšinu nediskriminuje, majoritě však zároveň nepřináší nic nového, multikulturalita obohacuje obě společnosti.

6 Seznam literatury

- (1) BOUDON, R, et al. *Sociologický slovník*. Přel. Vladimír Jochmann. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3.
- (2) Česko. Zákon ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. In Sbírka zákonů, Česká republika. 2001, 104, s. 6461.
- (3) Český statistický úřad [online]. 2009, 21. 4. 2010 [cit. 2010-05-19]. Zaměstnanost cizinců podle zemí, pohlaví a postavení v zaměstnání; 31. 12. 2009. Dostupné z WWW:
<[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/E4005007A5/\\$File/c05t21.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/E4005007A5/$File/c05t21.pdf)>.
- (4) Český statistický úřad [online]. 2010, 21. 4. 2010 [cit. 2010-05-19]. Cizinci podle typu pobytu a pohlaví - 25 nejčastějších státních občanství - k 31. 3. 2010. Dostupné z WWW:
<[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/070041D847/\\$File/c01t03.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/070041D847/$File/c01t03.pdf)>.
- (5) Český statistický úřad [online]. 2010, 21. 4. 2010 [cit. 2010-05-19]. Cizinci evidovaní úřady práce podle zemí k 31. 3. 2010. Dostupné z WWW:
<[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/110046B1C5/\\$File/c05a01t.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/110046B1C5/$File/c05a01t.pdf)>.
- (6) ČSÚ, MPSV. Cizinci v regionech ČR. Praha: Český statistický úřad: MPSV, 2006. 143 s. ISBN 80-86878-48-1.
- (7) ERIKSEN, T. H. *Antropologie multikulturních společností: Rozumět identitě*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.
- (8) GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.
- (9) GRYGAR, J., ČANĚK, M. et ČERNÍK, J. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. Praha: Multikulturní centrum, 2006. 55 s. ISBN 80-239-7824-1.
- (10) HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

- (11) HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 482 s. ISBN 80-86432-95-5.
- (12) HIRT, T. et JAKOUBEK, M. [eds.]. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 279 s. ISBN 80-86898-22-9.
- (13) MARADA, R. [ed.]. *Etnická různost a občanská jednota*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 310 s. ISBN 80-7325-111-6.
- (14) MICHALEC, L., Dobytelé divokého východu. Koktejl. 1999, 8, 7-8. Dostupný také z WWW: <http://www.czechpress.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1495&catid=6:flora&Itemid=4>. ISSN 1210-4353.
- (15) POSPÍŠIL, I. *Práva národnostních menšin: mezi univerzalismem lidských práv a partikularismem skupinových odlišností*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 186 s.
- (16) ŠIŠKOVÁ, T. [ed.]. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.
- (17) ŠMÍD, T. et VAŘURA, V. [eds.]. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-126-0.
- (18) VÝROST, J. et SLAMĚNÍK, I. [eds.]. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- (19) ZILYNSKYJ, B. *Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917 - 1945 (1994)*. 1. vyd. Praha: X-Egem, 1995. 128 s. ISBN 80-85395-90-8.

Přílohy:

Příloha č. 1. Seznam znaků použitých při doslovné transkripci strukturovaného rozhovoru

Příloha č. 2. Přepis rozhovoru č. 1

Příloha č. 3. Přepis rozhovoru č. 2

Příloha č. 4. Přepis rozhovoru č. 3

Příloha č. 5. Přepis rozhovoru č. 4

Přílohy

Příloha č. 1. Seznam znaků použitých při doslovné transkripci strukturovaného rozhovoru

(,)	zcela krátká přestávka v projevu
..	krátká pauza
...	střední pauza
(pauza)	dlouhá pauza
(.)	poklesnutí hlasu
(-)	kolísání hlasu, nerozhodný tón
(')	zdvižení hlasu
(?)	tázací intonace
(z)	zábrany ve vyjadřování, váhání
(k)	označená korektura (zdůraznění konečné verze)
<u>Jistě</u>	nápadné zdůraznění
<u>Jistě</u>	protahovaně
(smích)	charakterizace neslovních znaků projevu, stojí před odpovídajícím místem
&	nápadně rychlé pokračování
(..), (...)	nesrozumitelně

Použité styly a jiná rozlišení:

tučně – důležité údaje

kurzíva – výstup tazatele

(kurzíva) – poznámky tazatele

Příloha č. 2. Přepis rozhovoru č. 1

Vladimír: 54 let

1) Rodná země, vývoj k současné situaci

Ukrajina, všechno prodali Americe, Ukrajina, černozem, bohatá země stará, (..) může živit celý svět, obrovské plochy roviny, dva moře – Azovské a Černé, je to tam hezky, no (.). Vona (*žena*) to tam nesnaží (úsměv). Chlapi tam sedějí v hospodě, pivo tam máme taky český, Staropramen, Gambrinus, 11 českých sládků tam odjelo. No. Pak vzali trista studentů z Prahy na studování chemie a jazyky. (.)

Tedy už je Ukrajina připojena k Rusku, (') už ten Sevastopol dali Rusku, bude levnější plyn to bude v něčem jiným, (') Rusáci vražili 76 miliard na opravu atomových elektráren. No proti evropské unii, evropská unie ta nebude dlouho trvat, si nahrabů pokud mužou, všechno mají nakradeny (.). (pauza)

2) Práce v ČR, důvody (rodina, studující děti)

No tak viš na ty pekarně jsem se chyt a chodil sem přesčasy, dělal sem měsíčně třista hodin, aby vydělal na děti, a peníze posílal doma. Za dva roky jsem dal kluka, chtěl jít na doktora gynekologa, ale nedostal se tam (.), (') tam bylo deset tisíc dolarů, to sem neměl, měl sem vydělaných jenom tři tisíce, jako naskládaných, (zklamání, pocit selhání) no začal sem nový život. Tak sem ho dal na doktora veterinární medicíny, von dodělal pátý rok a byl jako úspěšný perfektný a přijeli Francouzi a že potřebují dva nejlepší studenty do Francie, .. tak nabídli jeho (hrdost) a ještě jednoho syna profesora, no pak syn odjel do francie a udělal (') on jediný (hrdost) teďka s francouzským diplomem na západním regionu Ukrajiny. No a po dvou letech d'ála holka (.), ta skončila ať se zlatou medailou školu (.) a taky nemoh sem ji dostat kam ona chtěla (zklamání, pocit selhání), tak sem ji dal na .. biochemii, tak skončila univerzitu s červeným diplomem, každé doktor byl chemik (.).

Tak jste splnil všechno, co jste chtěl? (-) No. .. No tak jsem přijel, no jezdil jsem domů, taky jsem utratil nějaký peníze, no ale každého jednoho sem za ruku přivedl, každému profesorovi jsem dal prachy, že tady se bude učit, jak ona d'ála zkoušky, (.) se nedostala na vysoku, (') oni ji nevzali, (') tam bylo deset na jedno místo. Nechali ji na nule (.), protože ty děti těch profesorů a všechno tam to bylo tak obsazeno tych prachatých (svraštěné obočí) .. a tam byla doktorka, si nepamatuju, jak ona jmenovala, ona udělala diplom v Itálii a na Ukrajině byla profesorka v duchodě, ona si vzala šatek a šla a jako volný posluchač tam si sedla. A každý z těch, který to táhlo, dostal tři čtyři otázky a šel a (') dcera dostala pěťadvacet otázek a odpověděla na každou a .. pak ta profesorka sundala šatek

a říká: „panove jo co vy tady děláte (?), nestačilo vam to co ona odpověděla (?) Co odpověděli oni ty (?), ona dostala strašně těžky otázky a odpovídala to (') volně a oni no jo no jo a přestali ji davat otázky a řekli že půjde na nulovy kurz, jako na nulu zatím, jako bude dva roky dělat a na příští rok už místo ma garantovane, tak ona musela dělat šest let, ale udělala to s červeným diplomem (*hrdost*). .. No pak dostala nabídku ředitelku školy chemicky, to nešla bo tam našla si takovýho alkoholika chlapa (svraštěné čelo), že se zamotala, narodila dítě a teď už v školach učí chemii biologii (zklamání). (')Nedostala se tam, kam se mohla dostat, kvuli ona je pobožná a ja říká: rozved' se s nim, co z něho máš (?), (') živiš ho normálně. A ona to nechce, že by dítě nemělo tatu (*nechápe*), oni skoro už vyrůstali bez taty, (-) ja byl tady.. furt. (pauza)

No manželka pak .. že ja tady mam někoho jinýho, (-) tak se rozvedla a nejezdil sem domu rok. (') Ona neviděla to že ja musím, mimo zaměstnání ještě dělat ještě boční práce, aby dostala nějaků korunu, co zbyla z vyplaty, (k) moc toho neušetříš no.

3) Chování Čechů k Ukrajincům

No tak pak viš jak to bylo hodně (?), šels na pivo do hospody, oni na tebe (') ty Rusaku, ty Rusaku a takhle ti každý tykal a .. pak mě to jednou nasralo, ja jsem kapitan v zápase, bo ja sem si dělal vojensku školu pak a boxoval jsem a to, tak jsem vytáh. Natáh sem mu v hospodě jednu, až se nezved (') a tím to končilo a každý byl Vlád'o ahoj, Vlád'o ahoj, a už to šlo, oni musil jsem fyzicky zasahnout na nich, protože jinak to něšlo slovama, ty jejich hospodských keci a takovy a vožrali no (.) ..

No a děti už se doučili, už mě nebavilo, a tak říkam, začnu podnikat už tošku znam česky jazyk a predtim sem moh dělat živnostensky list. *To jste byl v Praze?* .. No to už sem šel do Prahy, měl jsem jednoho známého který mě tu živnost udělal jako místo ubytování, (...) místo podnikání a všechno mě dal. A ja tam neznal na policii nikoho a dělám živnost, no a pak ja jsem dělal fasadu jednomu majoru u policie, sem se s nim seznámil a on mě udělal taky protekci že už bez fronty takhle moh dělat u další úřednice papíry. Tak sem přitáh sem možno sto Ukrajinců. .. No furt sem musel pracovat .. až do teďka. Už patnáct rokou skoro a ja ještě se nezastavuju ... (zklamaně) (*očekával něco jiného*)

4) Vysokoškolské vzdělání

***Proč člověk vysokoškolsky vzdělaný nevykonává práci tomu odpovídající?* - No ja mam zemědělskú školu. (') No prostě musí dělat protože tady taky zemědělství padlo, to ja vyučený na mašiny který vyrábí zrovna .. ty hranole**

pro zvířata, kravy, koně, všechno (.). A oni neuznávali naše diplomy, že prostě Češi chytřejší jak Rusové nebo Ukrajinci a vůbec, protože u nás (povzdech) víc je lidí na horách než který (...) a další a další který (...) bůhví co

Tak sem musil dělat zedničinu a všechno (') co se dalo. *Takže jste dělal všechnu práci, která byla?* No, která byla. *(s tím srozuměn)* Pak mě vyučili na pekarně hned na začátku na plynový potravinový peci a zemní plyn, jsem udělal zkoušky a už sem měl česky (') osvědčení, no a takhle sem začínal pomalu .. všechno (.). Pak sem aj řidičák udělal, ja měl že rusky řidičák, ten taky nechtěli uznat, no jako ja mam nakladni auta, ja jezdil na těžkých autach, a na osobní mi nedali (smích), no to víš jako *(postrádá logiku)*, chtěli zkoušky, všechno, no ale všechno sem to udělal. No a pak mě K. *(pán u něhož bydlel a pracoval)* z Prahy stáh sem, no taky mafie po mě šla, bo ja ty papíry dělal taky za těžky prachy a musí se platit jim do kapsy, to bylo no to bylo na černo všechno, oni platili samo, co se platí státu. No a zbytek davali na (...) bo chtěli dostat ..

No Ukrajina je jako bohata, ale ta Podkarpatska Rus je jedina, (') tady všechno je z Podkarpatsky Rusy, (') z východní Ukrajiny, nikdo není z jiny. No to je hory a v horách nikdo, no oni za Brežněva jezdili k nám dělat, je to chudý národ *(soudit, pochopení)*, jako sbírá no maliny, jahody, prostě to sdala státu a borůvky všechno co se dá, tímhle se živil (.), taky les a ovce a kravy, koně no. Tam je chudoba, v těch městech trochu lip jako Mukačevo, Užhorod, .. (k) ale Karpaty to je vobrovska teritorie, ty byvali jako československy, ty naši to je kus teritorie, (...) tam nemajů dotedka nebo. ...

(-) No tak vidíš no. No a pak sem žil tady u K., tady ta kočka a nikdo, **no jako chodil sem na pivo a tak sem se už s někým znal, a pak říkal no už mě to nebaví samýho, se žena rozvedla. Seznamte mě s nějakou ženskou (úsměv)**, a Slovačka Z., ona d'ala u R. *(podnik)*, tam samý baby, že to je textilka a ona říká, no mě bude pětadvacet roků, přidej ke mně na narozeniny, ja tě seznámim. **Tak sem tam přišel jako první. Říká naráž sud piva tady a daj si slivovičku, nalila mi (úsměv), no a pak jak už všichni přišli ona mě říká ta rozvedena, ta svobodná, ta rozvedená.. (úsměv) jich je osm, no vyběr si, říkám, tak mě daj ještě jednoho panáka, tak sem si dal ještě jednoho, .. no a pak říkám, tady, ta nejmenší (úsměv), no tak ona ji řekla to a tak sme se seznámili a pak sem řekl, kde bydlí, ona ke mně na návštěvu ještě chodila .. s klukem, no tak pak sme začali spolu tahnout. Pak přišla máma, viděla to tady jako není naše a to, ona tam po restitucích zdědila nějaký pozemky, řekla nám, scháňte si nějaký byt, ja zaplatím (lehký úsměv) *(vděčnost)*, koupila nám byt. Jsme našli, tak poslala prachy přes realitku. No a my pak se rozhodli,**

že si vememe auto na leasing, tak sme dali sto tisíc akontaci a zbytek na třistašedesat tisíc, no už to je zaplacený, tři roky už to je naše (.) (oddech).

5) Reakce Čechů

Hodně lidi zavidělo a říkalo, Ukrajinec a má nové auto, má líp jak my, (‘) oni nechtějí dělat, jsou na sociálce, (‘) já jsem musel dělat. - On říká, že by se nejradši odstěhoval na Ukrajinu.....

Tam se lidi bojí něco říct, nebo to dopadne špatně, nikdo si nic nedovoli (!). U nás, jak by někoho naprašil, tak by přišel a zabil. ... No, co ještě chceš vědět, jaký máš otázky?

6) Jazyk

Jak jste se učil češtinu?

No tak, jak mě poslali, dělal jsem s Čechama a tam byla jedna, původem Ukrajinka mistrova, ale ona žila už v Čechách, vdána v Čechách a rozuměla ukrajinsky, tak mě takle po trošku učila a já jsem se snažil a furt to „ř“ a takový (úsměv) a dávalo to mě problémy na zkoušky (*utrpením*). No zkoušky jsem musel napsat a to, a tak jsem to vždycky měl červeným všecko (úsměv), říkala no to je furt černý s červeným, ona říká až se naučíš pořádně .. osvědčení už jsem měl, ale oni mě kvůli jazyku nechtěli dát, si dělali ze mě prdel (úsměv) a tak jsem tam chodil čtyřikrát a pak mě dal. (smích)

Měl jste ještě nějaké kurzy i neязыkové? No na plynový potravinový peci a na zemní plyn na vysokotlakovém kotli, prostě všechno co pekárna měla musel zvládnout, pak jsem dával (...). No a pak už jsem byl na cukrárně, měl jsem dvacet osm ženských pod sebou (.). Tam mě jako důvěrně znal (...) udělal, dal mě klíče od skladu, všechno. A říkám jako znal jsem vojenskou disciplínu, (‘) pořádek musí být a tam, kde je majitelou musí být. Jak jsem měl něco, že jeden to udělal tak, tak jsem mu nabídnul, kdyby souhlasil a tak, ale tak nešlo to s každým.(povzdech) No takhle no. (povzdech) Tak se mě bali (*nepochopení*), ale já jsem byl rád, že jsem mezi lidmi (.). Lidé který si mě váží, tak chodějí furt jako pomáhat. (*úcta*)

7) Problémy s Čechy

Máte ještě dnes problémy s Čechy?

No tak ze začátku. No prostě voní, .. občas ještě tamhle nějaký rýpne, Rusáku a tak, ale už vím (zkušenost, znalost), že nemám takhle. .. Jednu mu natahnu, zabiju a budu mít na krku policii, tak to radši nechám být, za to nestojím (s nadhledem), je vožralej, něco plete, ani sám neví co. (s klidem)

tak to radši necham bejt (.). .. A nic neví o tom, nikde nebyl, nic neviděl, kromě hospody, toho jeho života a muže o něčem spravit, (*s nadhledem*) tak sem říkal, jako jake zvíře ktere bobka ma, a von říká, zajíc, koza a takhle a pak tam, .. jak je hlavne město Ruska (?) – „Moskva“, no a pak říkam, .. teď mě řekni, kdo napsal Kapitál (?) Jako Karl Marx - „to nemůžu vědět“, když to nevíš, se s tebou mužů bavit o hovně a o Rusku. (smích) Pan nikdy neslyšel Kapitál, dyť se říděj ještě dneska podle toho, doteďka nikdo nic chytřejšího nenapsal. (*obdiv*)

Pak sem jako už práci nikde nescháněl, práce ona scháněla mě (.). Dělal sem v S. (*podnik*), tam hned mě vzali, zemědělská technika, no a pak sem jak chodil do hospody, tady Č. (*budoucí zaměstnavatel*) říkal „(*jmeno respondenta*)“, kolik tam máš?“ Ja říkam deset tisíc, tak pod’ ke mně, já ti dam dvanáct, tak sem k němu šel. Pak vod’ něho do .. Studence, říkali pod’ tam, tam tě vemou, tak sem tam přišel, natíral sem stropy, maloval, toto je hala jak nadraží vysoka, sto metru dlouha .. bol celý měsíc a pak ke mně přišel a říká, kam deš, ti dam smlouvu na neurčitou dobu, zůstávej tu u nás (.). Tak tam pracuju už sedmy rok. *Můžu se zeptat, co děláte?* Seřizovače textilních stavů (smích), a taky si těžko bylo na to dostat, pře sem neměl představu. Tak sem si musil zaplatit tlumočnicku a Ital mě, tam byl, mě Ital to ukazoval, učil mě a ja se ptal, .. (povzdech) no a tím padem sem byl nejlepší. Sem přeskočil, sem měl nejvic prémie, všeho dostával, taky mě zaviděli, že Ukrajinec jako (*nepochopení*). No co dělám (?), ja jich udělám šest sedm stavů, a ty uděláš dva a chceš se semnou rovnat (?), no a ja udělám to za hodinu a ty u toho štyry se hrabeš, no prostě deš na kafe na cigaro (?), to ja na to nemam čas, ja mě kafe nechutna to. A takovým způsobem se, no taky sem někde říkam drž hubu nebo ti natahnu, počekam tě za vratnicku a uvidíš to vole, to ve fabrice nedam. To sem upozornil vedoucího, ještě jednou bude, on říká „to nesmíte“, tak ja ho tam najdu a ... .. Tak vidíš no (povzdech).

8) Změny spojené s pobytem v Čechách

Nekouřil sem, nepil sem a začal sem tady. Na Ukrajině ne? - Ja sportoval a tohle, mě nechutnali vůbec cigara. Byl sem sám a nějaký nervy, takový stresy, a daj si pivo, daj si cigaro a panaka aj to, pohostil mě, a tak sem se do toho natahl. (úsměv) (*ale nespokojenost*)

9) Zájmy, zahradničení

To ja tady jako bydlil a pak sem šel s M. (*žena*) do Vrchoviny, no a on tady měl jiný lidi a to. A pak za rok mě volal, pane..., vy jste byl nejlepší. (lehký úsměv) (*potěšení*) Ja bych chtěl, abyste to tu udržoval, ja už sem starší,

ja vam budu platit. No tak sem zas vyzvednul živnost a mam jako vedlejší podnikani.

10) Kolik živnostenských listů máte?

Ja mam na všechno, na revizi v kanceláři, tam mám stavební práce, (...), prodejní, na všechno .. (úsměv) ale jako stare razitko mam (...) Stavební práce, tam mam, musím si poradit no. .. Nas na vojně připravoval Afghanistan, tak sem měl prostřeleny nohy a šel sem do (...) a tím padem sem si zachranil život (.).

Jak sem děti naučil, (*spokojenost*) kluk ma, .. hrozně velký podnikatel. Von jak ve Francii zčuchnul tam s Francúzama, s Němcema, a to samy žid. Tak pak začal na Ukrajině rozjíždět (...) to je nějaký pěstovani brojlerů, prasat a všechny takovy, prostě dělal do masa. .. Jako tak s nima začal dostávat ty prémie, že rychle roste, todleto zkupovat, že udělal prodej s těma Francúzama. Tam dal toho trenera po karate, co ho učil. A ten tam chodil a on (...) dal .. Ze začátku to bylo na kila a pak to šlo už na tuny, a pak se nakladali kamiony. Tam to všechno směřovalo .. Tam je firma jich sedm a z toho šest židů. Ale von jako taky, jako babička židovka, ma to v krvi. (úsměv) (*rozhodně ne antisemitistické*)

11) Kulturní život

Stýkáte se s Čechy nebo Ukrajinci?

No stýkám se s Čechy, s Ukrajinci moc ne. ..

Jak často jezdíte na Ukrajinu?

Na Ukrajinu jezdíme tam jednou za rok, když to vyjde.

Nějaká specifika tradic jako Vánoce?

Svatky slavíme stejně. .. Na Vánoce se sejdeme s některýma Ukrajincema, který tady žijou, .. ale jako nezveme je všechny k nam domu, pže se taky všem neda věřit, ale některé zname. Ale jinak slavíme jako Češi.

12) Češi a jejich život

Co Český národ?

Tam ty lidi poznali život v západní Evropě, pže byli jakoby západní cíp východní Evropy. Neinklinovali k bolševismu. Evropa vždy konglomerát států, kde se ta kultura vzájemně promíchávala a fungovalo to.

Doplnění informací, 2. schůzka

13) Zdravotní pojištění

Jak jste to měl s pojištěním, když jste přišel do Čech?

Když ja přišel do Čech, tak sem dělal na ty pekárně, tak nam udělali pojištění u VZP (.). Přemýšlel som, .. jestli nemam udělat u vojensky, když ja byl vojak, ale .. *(proč, to je vlastně jedno)*

14) Druh pobytu

Máte české státní občanství, nebo trvalý pobyt?- Tak ja, jak sem přišel, tak měl povolení .. jako na práci, v tom devadesatym patym .. No .. a pak sem se voženil, a vod devadesatyho šestýho sem měl ten trvalý pobyt. *A máte občanství ..?*- no tak česke nemam, nechal sem to byt, jedna pani, (') právnička, co se v tom vyzna mi doporučila, abych nechal, (') pže jinak bych musel pozdějc jít do duchodu, to by bylo v tri a šedesati, *(tak proč)* .. takle mužů dřív, tak sem to nechal no. .. Eště, ja vlastně nemam občanství, mam eště SSSR a to neplatí, takže sem bez občanství .. *(úsměv)*. Tak jako chci jet na Ukrajinu .. ted'ka *(rozhodně)* .. a nechat .. jako udělat ukrajinske to občanství. No a jinak mam ten schengensky pas, tak ja mužů všude po evropskej unii, kam chci .. bez problemu, no tak takle no (.) Tak nebudu to měnit (.)

Kolik Vám je let, jestli se můžu zeptat?- 54 mi je už ..

15) Budoucnost

Chcete zůstat v Čechách, nebo se vrátit na Ukrajinu?- Tak ja, my tam jezdime, sem tam kúpil barak .. jako vod syna, jako po rodičoch, on ho chtěl prodat, tak som ho kúpil. Tak až budem v duchodě jednou *(tázavě, není jisté, ačkoliv by si to zřejmě přál)*, tak tam možno odiděme, no. Co tady (?), děti vod M. *(manželky)* tu nezůstanů *(zklamaně, ale spíše chápe, že by to pro ně nic vhodného nebylo)*, tak kdo by chtěl toto ..

Příloha č. 3. Přepis rozhovoru č. 2

Naděžda, 39 let

1) Důvody odchodu do Čech

Mam vyprávět od začátku, jak to bylo (?) – *Můžete.*

Takže **začatek byl takovy nečekany**, protože my sme byli jako, učila sem se, chtěla sem se učit na krejčovou doma ještě, tak sme měli jako, **vyučena sem jako švadlena byla. Učiliště sem měla s maturitou, a pak sme s kamarádkou chtěli v tom pokračovat dal, vejš, jenomže nebyli na to peníze, .. rodiče v ty době stavili moje. No a zrovna to bylo takovy období, když jako ten Sovětsky svaz se rozpadnul, tak oni začali jako vic už byt k zapadu, jezdit k nam, lidi takovi, který měli zajem, vo našu levnu pracovní sílu. Ja pamatuju, že to bylo u nas takovy, že přijela jedna pani odsad' z Čech, že prostě byla nabídka, jet sem. Normalně jako podle svy profese měla jako švadlena vyučena, .. mohla sem prostě jet. No oni udělali takovej seznam, nabídli nam to, vysvětlili co a jak, kam se pojede a my sme s kamarádkou právě rozhodli, že zkusime to na rok nebo na dva, .. uvidime jak to funguje někde v cizině. (úsměv) Protože u mě to bylo takovy období ještě kratky v tu dobu, že mě zemřela má maminka no a bracha byl mladší tak ja ho vychovávala. Tata ten jezdil, on takovou měl práci, že pořad byl na cestach a babička s nama bola. No tata kolikrát mě říkal, že jako nepojedeš (vážavě), ja mam taky o tebe strach, jako každý rodič, neví do čeho du, do neznáma. No a další věc, cizí řeč, všechno cizí, jedině co lakalo, že sme byli ještě mladý a nas bylo hodně, takovy dobrodružství (úsměv), abysme zažili (smích), na chvíli aspoň. No a tak sme vyrazili do Český republiky, přijeli sme sem, ze začátku to bylo všechno jako takovy neznámý, cizí, kolikrát takový jako člověk byl zklamaný z některých věcí. No že prostě to, co slibujou, oni lákaj jak se říká (úsměv) Pěkně zpívají, jak se to u vás říká ... (smích)**

2) První zkušenost s Českou republikou

No a prostě nás přivezli do těch Lužan (povzdech) (to je za Jičínem). Nás bylo patnáct holek, některý šly bydlet, tam jako byla taková menší ubytovna

od toho družstva nějakýho tam, „paněmája“, už to je spoustu let (povzdech), ani já už to všechno nepamatuju, jak to bylo. Víím, že prostě tam byla možnost přivydělat, sme chodily jako trhat jabka, maliny, jahody, na podzim sme normálně přebíraly brambory, kolikrát měly možnost i pro sebe něco vzít. Že jako chovali se k nám dobře, jenomže jak se říká, když tam je nás tolik, tak nemůžou být všechny hodný a stejný (zklamání), .. vždycky se někdo najde, kdo prostě úplně to zkazí a pokazí, jak se říká, nedá se všechny lidi hážou do jednoho pytle a nedá se o všech mluvit každý stejný, to ne. (*chování nepochopené*) No a my sme právě takovou zkušenost měly (.). (zklamání) Protože některý holky se ukázaly, že mezi náma takový byly. Buď se něco ukradlo u někoho a pak už to tak šlo, no (zklamání), to je nepříjemný. ..

Tak my sme bydlely pak v sportovním areálu, nás přestěhovaly do Jičína, tam u toho úřadu práce, takový ten velký hotel, no. No tak nás daly do jedný obrovský místnosti, patnáct holek, takový sme měly postele všechny (úsměv), a to bylo takový veselý, protože my sme vždycky ráno pracovaly (úsměv) (*příjemné vzpomínky*) .. a kolikrát nad tím přemejšším jak sem to zvládala (?) a vůbec mě nic nebylo (?). Makaly sme přesčasy, přišly pak z práce, vikend, když byl sobota neděle, tak sme šly na diskotéce, to bylo veselo, prostě v pohodě, všechno zvládaly. (*spokojenost*) No to sme takhle měly, (povzdech) kolik, takovejch tři nebo čtyry roky, ale pak už sme začínaly být trošku takový otrkanější, rozuměly sme trošku česky víc i ty zákony, zjistily co a jak, že můžeme prostě jít dál, udělaly papíry, nebo doklady.

3) Jazyk

Učil Vás někdo jazyk?

Ne ne ne (bez váhání). *Od Čechů jste odposlouchávala?* Právě. Sme se učily jako sami, právě ja sem si chtěla udělat takhle ňáků školu anebo, protože už uvažovala, že tady nebudu, že by stačil nějaký kurs češtiny, aby měla i ten certifikát, pže člověk neví, kdyby prostě u nás doma říkalo se, že spousty cizích firem, to už jako nad tím přemejšlela dopředu, že kdyby tady ukončila a musela odjet domů. No a pak to takhle dopadlo tak ja říkám no tak zatím ti to nechám, .. česky (váhavě), .. jak se říká pořádně neumím,

jenom tak jako hovorově, ale strašně mě to i vadilo i vadí to i do teďka (*nespokojenost*), že .. spisovně. Víte ona mě hodně pomáhá literatura, já vždycky rusky a česky a pak to porovnávám, (úsměv) - *To je nejlepší možnost*. prostě mě to strašně pomáhá. No a sou takový přátelé, který vopravdu takový jako vzdělanější lidi, který mě poraděj, pomůžou s tím, co a jak, vopravěj, říkám, klidně mě to říkejte mě to vůbec nevadí, já to potřebuju. Že jako aby se člověk naštvál, když mě někdo opraví tak spíš poděkuju. (úsměv) *Někdo se naučit česky vůbec nesnaží?* - hm, hm (*nechápe*), sou takový no i mezi nama právě takový sou no. No tak ja jako si toho i vážim, víte. Říkám, že začátky byli strašně těžký (povzdech), pak když sme ty doklady udělaly tak sme rozhodly, že odejdeme, půjdeme hledat něco lepšího, .. a ta kamarádka která se mnou bydlela, ona odešla dřív, ona šla sem na Paku, já ještě byla chvíli v Jičíně, pracovala a ona zjistila, že tady sou textilky, je práce na směny a platěj víc, (z) no tak nic jiného nám nezbylo (zklamaně) a říká, tady máme ubytovnu, oni od V(*podnik v němž pracovala*) dávali ubytování. Tak sme byly rozhodnutý, že prostě půjdeme a budeme bydlet na ubytovně a budeme tady pracovat. Pak už každý šel po svém, jak se říká, pak bylo takových šest ze začátku, ale některý holky jako nechtěli nebo některý se i vdaly, každý prostě šel za svým no, komu co vyhovovalo. (povzdech) No a tak sme tady dělaly, pracovaly dál, bydlely sme, to bylo taky takový všelijaký no (*asi těžké období*), pak měla sem přítele s kterým sem se seznámila, to bylo (úsměv) (*spokojenost*) taky takový prostě nečekaný, že holky taký mladý, že většinou se šlo buď na diskotéku nebo prostě i kluci naši tady byli Ukrajinci, vždycky se někam pozvali nás. (úsměv) A to byla právě taková ta zkušenost, že když sme šli někam sednout do baru, tak tam ten Viktor, který dělal ve fabrice s náma, .. za ním přišel další kamarád, to už byl Čech (úsměv). .. No a jedna z holek se mu zalíbila tak von ho poprosil, aby ho seznámil s ní, to byla zrovna já. (smích) No a to bylo takový jako prostě, já tomu stále nechtěla věřit, říkám, tak že na to mam dost času, holky mě vždycky říkaly, jdi do toho, neboj, aspoň budeš tady mít český občanství, a tady zůstaneš. (smích) Většinou, když někdo přijede za lepším do ciziny, tak za každou cenu chce prostě, říkám já se bojím,

já v sobě měla takový i tušení nějaký špatný, říkám já prostě necejtím, že to by mohlo být moje. (zklamání) Prostě takový to bylo, rok sme spolu chodili, pak sem se k němu nastěhovala, bydleli sme spolu taky rok (*ne ideální*), ale hodně do toho jako motala se jeho maminka .. Bylo vidět, že mě nechce, .. takový věci, co vo tom si budeme povídat no. A tam to bylo takový mezi dvouma vohněma, jak se říká. On nevěděl kudy kam, se mnou (?) nebo s ní (?), a to bylo už pro mě i trápení, já říkám k čemu to je, to jako já, .. ze začátku, když člověk řekne, že budeme spolu, vememe se, plány takový do budoucna jo (zklamání), člověk z toho je i nadšenější, ale prostě. Ja sem taková citlivka, já prostě hned vycitila, že tam to není něco v pořádku, ta maminka byla zvyklá na peníze a byla vždycky sama. Pak už já říkám, tak když mě neřekne pravdu, jak to je ve skutečnosti, půjde tam za ní, ona ho navočkuje, jak se říká, přijde úplně jinej, má úplně jinej názor. (*resignace*) Já říkám, tak to vůbec nemá cenu dál pokračovat. Tady měla ještě kamarádku na ubytování, říkám, já se stěhuju zpátky, že já takový vztah nepřála vůbec. A taky to bylo pro mě trápení, protože něco sme spolu zažili taky pěknýho a chodili sme a prostě, a říkám taky ten člověk musí být tak ovlivněn těma rodičema. *Rodiče udělají mnoho, ale záleží především na člověku samém.* – Určitě, určitě. .. Ještě je prostě takovej, že člověk říká, ani náhodou. To by k dobrému nevedlo, pak sem byla i ráda, že to tak dopadlo, pže já říkám stejně s takovým by člověkem nebylo to život takovej, jakej člověk představoval, ne! (razantně). Nelitovala sem toho (..).

No a pak za nějaký čas byla sem chvíli jako sama, se známýma sme jako kamarádili, s kamarádkama, protože jako člověk byl ještě mladý, měl na to spoustu času, no a pak se objevila další známost, to bylo takový spíš jako, jak bych to řekla, nebylo to ani vážný, ani nevážný. Takový spíš jako (..) přátelský (váhavě), ono stejně pak ten vztah se vyvíjí v něco většího. No jenomže když člověk už ví, jako nejhorší je to, chtěli bysme být spolu, ale proto nikdo nic nedělá, no a když už do toho mluvit začala ja, .. no a ten partner pak řekne a co nám jako překází v tom, abysme byli jen tak spolu, nám to nestačí, no tak ja říkám, když někomu to stačí, já říkám, já sem žena, která chce mít normální

rodinu, děti, manžela, normální vztah, co je na tom špatného (?) (krčíc rameny)
A někdo prostě to vidí jinak, někdo chce užívat života. A pak takový má řeči,
že stejně jednou odejdeš domů, proč tohle říká (?), proč (?). Když vdávám se,
nebo prostě беру někoho, nebo mám něco v plánu a budu myslet na to špatný,
tak jako proč vůbec se brát (?), nebo něco takovýho dělat (?). A pak už si říkám
tak konec a dost, už nic takovýho, protože říkám nemá to cenu, prostě já
když vidím některý ty chlapi, voni by do toho šli, ale, ale, musím s sebou
něco dělat, že (?), aby prostě do toho já šel. Tak jako proč (?), pokud toho člověka
chci, pokud chci být s ním, tak do toho du a měním se a něco pro to dělám
.. a pokud chce jenom pro sebe něco mít, tak jako, tak si di, užij si tam každý,
kam většinou choděj za peníze.

No tak my s kamarádkou tady pak zustaly spolu na ubytovně, ale ta půlka
ubytovně, oni pak to rušili, že to předělali pod byty, to patřilo pod město, .. že oni
prostě řekli, že půlka ubytovně musí být vystěhovaná a my sme si tu dobu hledaly
bydlení. .. Tak v práci mě jedna pani jako s tím pomohla moc. To sme našli
v rodinym domku podnajem a bydlely sme tam takove čtyry roky, to bylo tak asi
nahoru u gymplu. No jako šlo to (*ne podle představ*), ale pamatuju, že to bylo
takový taky všelijaký, já krátce ještě po tom rozchodu to bylo ještě takový pro mě
těžký, ale kamarádka v tu dobu seznámila se s jednou taky Ukrajinkou a vona
právě studovala bibli. .. Studovala bibli a vyprávěla docela i zajímavý věci, takový
věci, který prostě zněj jako pohádka a někdy sou takový zvláštní věci,
protože když slyšela názory lidí některých, co vo tom věděli a jaký to je,
tak jako někdo dával od toho ruce pryč. Já říkám, pokud člověk sám se přesvědčí
co to je, říkám v životě nikoho takového nebudu poslouchat, pokud se sama
nepřesvědčím, co to je. No tak ona mě pak říkala, že studuje bibli jako a opravdu
dozvídá se vodtamtaď zajímavý věci (*překvapivě*). No tak párkrát sme si s ní
vo tom popovídaly, ona mě pozvala na takový ty posezení o čem to je, jaký to je
a říká je to nezávazný, můžeš a nemusíš, chceš, tak tam deš, nechceš nejdeš.
(povzdech) Vono spíš člověk, když založený nábožensky, nebo prostě má
tu duchovní potřebu, tak jako najde pro sebe opravdu spoustu odpovědí
na ty otázky, který ho trápěj v životě.

4) Víra

Vy jste věřící?

Sem. (bez váhání) No tak já sem ještě i z domu, u nás to tam funguje hodně, protože my sme jako pravoslávna víra, tady to je katolická. Ale můžu říct, že u nás to bylo spíš takový všecko na tradicích založený. Já říkám, prostě kolikrát šli do kostela, protože bylo řečeno, že tak to musí bejt, ale nikde nikdo, žádný farář, nic nevysvětlil, proč to tak je, proč se lidi trápěj, proč umíraj, nic takovýho. A zrovna takový pro mě bylo období, že ta maminka zemřela a prostě já pro bráchu byla jako ségra, jako mamka, bylo to strašně těžký a náročný no (sklopení obličeje) to všecko uníst (*těžké období*). Táta, ten se taky trápil, ten byl na cestách, no pak von se časem oženil, ale taky nebyl šťastný z toho manželství, protože zjistil, že ta ženská chtěla, aby se měla ona dobře. Že ja byla tady v tu dobu, když se voni vzali, bracha ten ještě se učil, .. jako měl učiliště taky studoval, a on říkal, „víš co, když seš tam, tak radši tam buď, protože nic pěknýho ti nemůžu říct“, prostě přijde do baráku cizí člověk, ono se tak nemá říkat, ale prostě byla to macecha, která neměla zájem o nikoho, ona prostě prosazovala to svoje, on ji potichu přihlásil, což mě jako i vadilo, ja říkam, proč to děláš tajně (?), proč (?) Dyť nejsme cizí. Ona časem se ukázala, že tam šlo jenom o tu svoji vyhodu, že ona toho tatu chtěla využít, aby prostě se dřel na vesnici, aby ona z toho něco měla, ale takový život by k ničemu dobrýmu nevedl, on pak začal bejt, jako hodně se trápil, kouřil, a ono to spíš mu ten život zkrátilo todlencto to trápení.(smutně) Psychicky pak byl na tom špatně, .. bracha mě pak vyprávěl, říká, „víš co, jako cizí rodina, do toho nevidíš, víš co já to zažil, já nechci vám říkat, zastávat jeho, nebo jako nadávat na ní, tam bylo to z obou stran prostě“, ale nešlo to, nebylo to dobré, prostě to bylo čím-dál tím horší a mě právě mrzelo to, že von právě když byl nemocný, tak já sem se těšila, chystala se v letě domů, a on v zimě zemřel (.) (smutně) před dvouma rukama, už to je dva roky, měl rakovinu, ale doktoři to sami zavinili. Oni prostě na to, oni o tom věděli, ale zatajili to, u nás to vůbec, co se týká léčby .. strašný. (svraštění obočí)

(.) Bylo to těžky, no. Ale vono, proto vono se říká, nikdy lidi nechodíte za doktorem, když vám něco je, protože ste vlastně sám sobě musíte být doktorem, že ten doktor už v tu chvíli vás nezachrání .. a není to jednoduchá věc. Proto já říkám, mě strašně to mrzelo, že s tím tátou, že to tak strašně rychle šlo z kopce, vlastně v šedesátičtyrech letech vodušel, maminka, ta byla ještě mladší, ta zemřela ve čtyřicetisedmi. .. Většina takhle, když nad tím přemýšlím a vidím, jak ty lidi umírají, mlady umírají, stresem, nervama, že to srdce nevydrží už tolik. ..

Proto já říkám, mě strašně uklidnilo to prostě pismo, ta bible, to je všechno vlastně předpovězený, tak jak to je tam napsány, tak to je prostě dány. Říkám lidem, nechtěj tomu věřit (?), tak oni se můžou přesvědčit sami, že to přijde. V Čechách duchovní život trochu upadá. – (') ano, a kdyby byli víc tomu nakloněný, bylo by to lepší .. Člověk nemusí věřit zrovna v boha. – no, protože většinou, že ateisti, protože co vidím, tomu věřím, ale nepřemýšlím nad tím, že jsou věci, který se (') nedá ohmatat, nebo prostě (') vidět, to samý, jak funguje mobilní telefon. Lidé mají jenom následky, ale o tom se dá hodně povídat. Já říkám, ty duchovní lidé, oni jsou takový, mají takovou rovnováhu, kolikrát s nima takhle komunikovala, mluvila, oni jako ne že jsou zbaveni od těch problémů, od těch stresů, oni to berou jinak. *Možná se s tím spíše umí vyrovnat.* – (') umějí, protože k čemu je ta honička za tím hmotným (?), když mě zítra něco se stane a mě to stejně nezachrání, .. neuzdraví mě to (.). Jedině to nás drží, jak se říká, nad vodou (.). **Věřit. – ano, protože víra umírá poslední, (') víra, (') naděje (') a láska. Láska ta zůstává, pokud říkám, pokud by se ty lidé měli rádi, kolik by problémů dalo se vyřešit.**

5) Zaměstnání a pracovní kolektiv

Já to vidím v práci, .. tam jenom přídete, jenom vidíte tu atmosféru mezi těma ženskýma, jo tak jako (*nechápe*). .. a tak já můžu říct, že u nás jako je ještě dobrý kolektiv, o naší směně jako nemůžu říct a hodně to dělá, protože já už za tu dobu, byla, začínala u R (*název podniku, kde v současné době pracuje*), takových necelých patnáct let. No (úsmev) skoro až od začátku no a pak prostě nevím a něco mě prostě zlakalo, že já prostě potřebovala víc peněz a už mě to jako i přestávalo bavit, že ten systém,

takový stereotyp a tam to chvíli bylo takový nic moc, prostě i to vedení i ten kolektiv k sobě nešel. Tak já, prostě mě známa poradila říká, „jdi do C (*podnik v Jičíně*)“ (smích) Ale ona mě řekla, ne na to nejhorší, že tam měla známy, jediné ty možnosti, když máš známy. (') Jó, dostala sem se (kroutě hlavou), tak vydrželo to asi tak dva nebo tři měsíce a pak, .. tam s lidma zacházej jako prostě, to je šílený, to je děs a hrůza (*nepochopitelné*), já říkám, zlatej R (*podnik, kde pracuje*). A vůbec sem se divila, strašně sem se divila, sem si toho pak i vážila, že mě vzal mistr zpatky, .. protože von mě znal, že sem tam dělala leta a ja říkám, ja sem moc vděčná, že sem se vrátila zpatky, sice mě začalo to všechno zase vod začátku (*nejednoduché*). Ja říkám, nic se neda dělat, třeba pro mě bude poučení, měla tam vo něco víc, ale za jaků cenu. Už říkám, v životě tu chybu neudělám, protože i jako zdraví, no i jako zdraví se to podepsalo, ja byla nemocna pul roku, tak voni mě během tý doby propustili. (svraštěné obočí) Já říkám, mě to připadalo jako novodobý koncentrák, tam u toho C (*podnik, kde pracovala*). To bylo šílený, ani na zachod, ani se napít, nic, já říkám, jak je to možné (?), jak to může dlouho fungovat todleňto (?). *Hlavně jak to mohou dovolit?* – ano, voni řekli, že za to může vedení, protože když tam byli Němci, tak oni ještě na ty lidi brali ohled a pak se to vedení změnilo a začalo to byt čím-dál tím horší (.)

6) Situace v Čechách (z hlediska zaměstnání a podmínek), porovnání se zahraničím

.. (povzdech) **Je to smutný, protože to je prostě všechno je o penězích.** Ja říkám, jó .. tady ten stát je vo něco lepe než my, protože je víc na západ, tak jako říkám, byli ste vždycky pod někým, komunisti byli, taky tlačili na vás, (') prostě malej stát, tak co může, nic (*bezradnost*). A ted' Evropa, já říkám, taky nevíme, co bude dál, jaký to bude s tou Evropou, s tím eurem. .. Kdo je na tom lepe a silnější, ten vždycky má no, .. a já říkám no. Ta situace v Čechách (?) – (*myšleno tunelování apod.*), co můžeš dělat (pokrčení ramen) .. a rozdíl je velký, jak se žije v Německu a jak se žije tady (.) Hned přes hranice to vychodni, no ono vlastně už je to jedno, a takle si žijou obyčejný lidi tam (*zklamání ze situace v Čechách v porovnání s Německem*). Jsou ohodnocený

.. za svoji práci. Je vidět, že ten stát vo ty lidi dbá (*tak by to mělo být všude*). Jenomže, kdo s tím co udělá (?) (beznaděj). To je vo ničem, tady lidi nadávaj, naříkaj, já říkám, (') ať zkusej jet k nám.

7) Ukrajina

Přitom Ukrajina je poměrně bohatá, co se týče přírodních zdrojů. – (') Obilnice, Hitler kdysi, mě babička ještě vyprávěla, von vyvážel (') půdu, vyvážel normálně vlakama půdu. ***Za Ruska prosperovala více, byla více financována?*** – dejme tomu (neúplně souhlas). Něco jako dneska je evropská unie, všechny pohromadě byly, ale byla (') stabilita, bylo něco konkrétního, já pamatuju, že ještě sem chodila do školy, byla ještě malá, rodiče vždycky měli peníze na dovolenů, vždycky se někam jelo v létě odpočívat, oni stavili v tu dobu, (') prostě měli na to, dalo se ušetřit, jako bylo všeho dost, byla ta stabilita prostě, nikdo nad tím člověk nepřemýšlel, že můžu si to dovolit nebo nemůžu. Pak najednou přišel ten zlom, .. až přišel ten Gorbačov k vládě (neúplně souhlas), ono to jak se říká, něco bylo i dobrého a něco špatného v tom. Jenomže, která vláda v životě dokázala to změnit k lepšímu, v dnešní době žádná. Mě to přide takový, že to de čím-dál tím horší (*neřešitelné*). Kdo byl v moci, kdo byl u té vlády, tak ty nahrabali pro sebe, já to vidím, jak to je dneska, ja znala takový lidi, který bydleli u nás na Ukrajině, byli nějaký víc postavenější, takový v moci, tak voni všechnen majetek prodali, sbalili se a vodjeli někam, třeba do Karlových Varů tady v cizině bydlej. Sou to bohatý lidi, maj to nakradený a maj se (*není spravedlivé*). *Myslím, že tak to funguje i jinde.* – kdo má k tomu moc, kdo má k tomu místo, jako že to prostě, tak je konec. (povzdech)

Ja mam bratranka, von bydlí v západním Německu, tak ono to vlastně je jedno, pokaždý mě tam zve, říkám, já nemám peníze, aby tam jela (smích), a člověk by tak rád jel podívat (lítost), někde kde to je Krefeld. Tak von říkal, že ze začátku to šlo, protože von vlastně bral sociální podporu a byl vysmátek, on nemusel dělat. Tak jako ..., ale taky říkal, že už to skončilo, protože tam je spousta přistěhovalců, .. Turků dělaj problémy, že prostě berou jim tu práci. Ale von taky říkal, že nedá se sehnat, když von říká, sem cizinec, takových

jako von je tam spoustu, z bývalého Sovětského svazu. Taky na něj koukají ináč, i když tam už možno takovejch patnáct osmnáct let bude. On říkal: „je to (‘) vo něčem jinym, než se bydlí u nás“, ale von prostě říkal, všechno mam k životu, co potřebuju, ale to štěstí mě to nedá, on tu přítelkyni má, oni spolu děti nemaj, protože tam šlo vo to, aby se jenom vzali, aby moh odstěhovat, jo. Eště byl takovej zákon, eště, tenkrát, Židi, který prostě byli za války nějak zavražděny a potrestany, tak oni jim dali takovů jako možnost emigrovat do Německa, aby jim prostě odškodnili. A vona právě ho ta přítelkyně měla dědečka, nebo tatínka (?), jako pocházela z židovský rodiny, prostě voni se seznámili s tím mym bratrancem Viktorem, a ona mu to sama nabidla, von říká, „tak proč ne, ja si to vzal jako jizdenku do lepšího života“, něco takovýho no. (úsměv) On říká: „znám takový lidi, který sou jako i hodně bohatý no, ale znam i takový, který mezi nima prostě i dokážou spáchat i sebevraždu no, pže se nuděj, prostě voni v tom už neviděj nic hezkýho.“

8) Lidé

Sem říkala, mě přitahujou takovy obyčejný lidi, který maj radost z obyčejných věcí. Tak uvidíš pejska, nebo prostě děti, to nejvíc mě prostě, já to miluju no. (úsměv) (‘) Skutečný ze života, jak to má bejt. Lidi prostě přehlížej, nebo prostě i ten život je takovej, každej prostě stresuje, že voni, buď už na to nemaj sílu, nebo ani nemaj chuť .. a je už to pak přestává bavit (*možné ztotožnění*) .. a to samý i v tý televizi, co voni dávaj, čemu ty děti se můžou naučit, počítačový hry, jaký sou (‘) vraždy, (‘) násilí, (‘) zabíjení. Zdroj z kterýho maj čerpat, nemaj (rozhořčení). Protože člověk se musí žít i tu svojí mysl, něčim (‘) normálním tak, aby ho to pohánělo, aby mu to dávalo chuť k životu, jenomže to není, není. (*odevzdaně*). Kolikrát nad tím taky přemejšlim a říkám, jo chtěla by mít rodinu, a pak si říkám, možná je prostě lepší, že ty děti se do toho světa nenarodili a že neviděj (‘) to trápení, jo, (‘) to je hrozný.

Kolikrát takle když na Ukrajinu tu přijedu a poslouchám, jak kamaradky, spolužačky byvaly znály, říká: dítě přide ze školy a brečí, že vono to chce, protože ten spolužák to má a říká, já ji mu to nemůžu dovolit, pže na to nemam. Tak taky vobrovsky rozdíl, chudí x bohatí a to strašně je znat. (*bezmoc, dítěti*

nemohou dát, ačkoliv by chtěli) – ano, ona říká: „já tomu dítěti to nevysvětlím, protože ono to chce, ono nepochopí, že na to nemáme, že si to nemůžeme dovolit.“ Pak vyrůstaj, prostě takovy zmetci, jinak to nemůžu říct, který dělaj problémy pak v dospělosti, vražděj, kradou, oni vědí, že maj tatínka nějakýho .. vysoce postavenýho, (‘) zvíře, jak se říká, nějaký a jemu to projde. (*bezmoc*) Rodiče za to mužou (*výchovu, jaké dítě bude*). Ale sou takový děti, který třeba pocházej z těch bohatých rodin, ale voni to tak ani neberou. (*vše je o tom, jak dítě vychovají a ne kolik mají peněz*). Rodina, výchova v rodině je základ. (*jednoznačně*)

9) Práce, cestování, bydlení, možnosti

Ani teď, a to sou v otevřený hranice, stejně jo oni naslibujou, oni řeknou, (‘) jo můžete jet do ciziny a je možnost tam najít zaměstnání (?), práci (?) (*nesmyslné*) Ja taky říkam, ja teď mam ten úvěr, my taky sme s brachou měli to domluveny, že .. (*povzdech*) tata zemřel před dvoma rukama, maminka ta zemřela ještě dřív, tak mame doma barak, von říká, nechci ho prodavat, voni tam teď s manželkou a zase musíme vopravovat. Ja sem vzala půjčku, investovali do oken, novy vokna, dveře, podlaha předělával, plovoučku dělal, .. jako druhý patro dělal, ja říkam a k čemu teď mě to je (?), když sem tady a ja do toho vražim, pořád, práci von tam sehnat nemůže, protože von má invalidní důchod, von ani nemůže dělat těžkou práci. (*pozitiva i negativa, smíšené pocity*). Tak prostě, my sme do toho spolu šli, .. von tady chvíli dělal, von tady chvíli byl, přišla ta krize, to co mu slibili to padlo, tady už bejt nemůže, tak ja ten úvěr táhnu sama. (*ne mnoho na výběr*). Šla do mínusu, říkám eště, když ještě mi to jednou zvednou (*nájem*), tak prostě mě to zabije, jako odrovná no (*smích*) (*zoufalství*). (‘) Nevim, co budu dál dělat. Pan Ch. (*správce bytu*), no, oni o něm říkaj, že to sou takovy chamtivci. Ja už právě říkam, ať mi aspoň nechaj ty čtyry roky nebo ja, mě zbyva ještě splatit ten úvěr, aby ještě (‘) utáhla to. (*nic víc si nepřeje*) Ja si nemůžu nic dovolit, (‘) nic, v životě sem to ještě nezažila (*naštvaně*). Říkam už i lituju, že do toho šla, fakt (*složitá situace*), (‘) ale co mam dělat (?), (‘) šilený. Říkam rohovej byt, v zimě je zima, tu místnost vůbec nikdy nepoužívám, tam akorat prádlo dam, .. ale kdybych ja bych tak rada

někam (') šla, ale tady není nic. Vždycky, když přijde vikend, tak snažím se někam vypadnout, mam známy, tak jedu někam, protože tady (') bejt pořád, no na hlavu prostě, depresivní, v zimě to je ještě horší(*samota, byt*). Mě tady zvyšili, ja měla patnáct stovek ze začátku holej nájem, vyměnili vokna, ještě vo tisícovku, (kroutě hlavou) proto ja říkam, tak jak vono to tady vypadá, ja všecko to dala do kupy sama, (') vodu sem natáhla, jo, (') linku, (') všecko, já říkam, tady nebyl vůbec nic, ja sem ani nechtěla jit, ja přišla a malem brečela. Tak díky tomu, že spoustu známých mám, takových hodných, (*vděčnost, úcta*) který mě vopravdu pomohli, jo. A voni teď na tom rejžujou,. Ale co (*bezvýhodná situace*), kam pujdu (?), ja to zkouším, ptam se, garsonka skoro šest tisíc na Pace. (*hodně*)

Mě se líbí ten kraj tady, pěkný, proto ja říkam, právě vypravěla (*zalíbení*), přijela sem z velkého města, říkam, kam nás přivezly, do takový díry (úsmev) a teď mě se to líbí, člověk je zvyklej .. a ty velkoměsta, (') to je stres, stres a smrad vod těch aut, ten smog, prostě to je úplně vo něčem jinym, tady člověk muže vodreagovat, do přírody. To je úplně vo něčem jinym.

10) Češi x Ukrajinci, rozdíly v pracovním kolektivu

Ja nežila předtim tady, .. ja říkam, jestli to je tou mentalitou tady těch lidí (?), to prostě, .. oni když řeknu pravdu do vočí, tak oni mě hned pomluvěj, odsouděj a už se mnou nikdo nebaví (*nechápe*), ja zažila to tady kolikrát, brečela, říkám končím, jedu domů, stačí (rozhodně). A pak říká, .. „no jo holka, co si tim pomůžeš, tady prostě mezi ty lidi můžeš zapadnout, nemůžeš nebo musíš (?), to je jenom na mě.“ (*vnitřní síla*) Ale pak sem musela hodně jako vobalit, prostě (') překousnout to. Mezi ženskýma to je vždycky (*pomlouvání*). Voni prostě, snažej se bejt takovy sladky do vočí, odejdeš, oni ti hoděj sekynu do zad (úsmev). Některý ženský sou takový fajnový, ale některý takový, že před nima nemůžeš nic říct, já říkám, (') „tak před nima nic neříkejte.“ (*jednoduché řešení*) Ja sem taková dřív vždycky byla, ja vždycky něco, přišla a brečela (*citlivá, hodně prožívá*). Vobrečím vždycky to, nebo přijdu a dam si frťana a pak říkám a stojí ti to za to (?) (úsmev). Trápí se člověk, protože dennodenně je v tom. Ja říkám, člověk prožívá tam víc

času v práci (') než sám v soukromém životě, jo. A tak jako snaží se vybudovat ten vztah, aby mezi ty lidi zapadnul. Teď naše směna je fajn. Protože jako ty ženský snaží se proto dělat jako všechno, aby to mezi nama fungovalo. Na žádný směně sem nezažila, aby jedna druhý pomáhala (svrašťené obočí), u nás to funguje (*překvapivě*), tak jako, protože ty normy sou šíleny, tam kdyby jedna druhý nepomáhala, tak říkám (*nefungovalo by to*). (*Jedna kolegyně*) upřímná a ta jako to vodnesla za všechny, takových lidí je málo (*bohužel*). Ona řekla na rovinu jak to je a tím pádem prostě to nejhorší, a takový lidi vždycky trpí. Já kolikrát se ozvala a pak bylo zle, kolikrát říkám, radši drž hubu, seš cizinka, tě můžou vyhodit první, .. A tak jako i teďka už kolikrát vybírám, před kým mužů co říct (*zkušenosti*). Ja nechci být prostě nějaká hodná, nebo dělat nějakýho podrazáka, nebo být nějaká před někým, (') normální. To nejde mezi Čechama. Mě se to stalo taky několikrát (*pomluvy*), .. a tak jako mě přišlo to, že voni ze mě pak jako měli strach (úsmev), protože věděli, že ja řeknu na rovinu pravdu (úsmev) no a radši přede mnou už nikdo nic neříká a nebo jako, jo Naděnko a co (?) Takový prostě (smích, ironie) já říkám ,proč ke mně se takle chováte (?), chovejte se normálně (!), já proti vám nic nemám (*nechápe, trochu rozčilení*). U nás na Ukrajině to tak nefunguje, do držky jeden druhému dá (smích) a každý ví na čem je, (') tak to má být prostě to. (soulas) Pak vznikaj potíže, pak tě to tady trápí, tíží to je, mě to strašně vadí. Závist je hodně, ani není čemu a voni stejně záviděj, ja říkala, radši nikomu nic neříkám, budou závidět každé (') koruně (kroutí hlavou) (*nechápe*), i že můžu si jít koupit boty (smích).

Ja říkám, celý život bydlet v podnájmu, ja bych z toho měla hruzu a teď bydlím sama (*dříve by ani nepomyslela*). Ženská, .. já říkám, vydrží víc, chlap nedokáže, to co dokáže ženská, .. my spoustu věcí přežijeme, vydržíme.

11) Škola, maturita, práce

Máte školu s maturitou, jste říkala?

Jo, u nás to bylo střední odborné učiliště, *Textilní?* Textilka no no no. *Když jste tu začínala, pracovala jste s Čechy nebo Ukrajinci? – přišla*

jako švadlena normálně. Nás dali jako, měli takovů skupinu svojí, byla zvlášť jako česká .. brigáda (?), jak se to řekne(?). Prostě voni měli českýho mistra, my měli svýho ukrajinskýho mistra, jo. Ale zaučovaly nás jako švadleny, protože sme jako v tomu měly víst, že jo, .. rozuměly tý práci a dělaly, ze začátku sme dělaly jako v ruský skupině a pak nás dali dohromady. Takže sme zažily taky spoustu špatných a dobrých věcí (povzdech) na tý I. (*podnik v Jičíně*). Tak jako holky za to mohly stále, protože my sme tam byly takový, holky, který prostě ty věci pak kradly. To co se šilo, vyráběly se hotový věci prostě, pak už to šlo tam .. na balení, když sme tam byly, tak tam byly pěkný věci, roláky, sukně, v I. (*podnik v Jičíně*). Tak vony prostě to kradly (*nechápe proč*) a to pak odnesly všechny, protože strhaly peníze všem a řekly, že Ukrajinky sou zlodějky a co pak člověk může říct (?). Ale na čele to nenapišeš, že seš jiná (úsměv) (*nedalo se vysvětlit*). A tak jako udělaly špatnej ten, že jo pro sebe jako, jaký pak člověk má dojem vo těch lidech, když prostě zjistí, že ta je taková (?), a tu když poznám jaká je, tak to musím mít čas, ať projde nějakej čas, není nic hezkýho no (*nepříjemné*). Něco sme zažily s tím, no (*problémy*). To mě pak bylo tak jako i lito no, i mrzelo mě za ty moje krajanky, že takle se chovaly, (*zklamání v nich*) protože byla tam tenkrát kratkú dobu, říkám voni mě daj deportaci, já vodjedu domů (*nepřála si to*), ale neuvažovala vo tom, chtěla ještě tady bejt, teprve přijela. .. No pak bylo i policie, bylo to takový nepříjemný (*raději nevzpomínat*). Voni to pak zkoumali všechno tam, hledali ty věci, (povzdech) zážitky byli no. Ja říkam, kdyby takle všechno vzpomněla, jaký to bylo, nelituju toho, že sem tady, protože prošla ňákou školou, něco dobrýho, něco špatnýho a tak jako člověka to trošku jako i vycvičí (*nemuselo by však přijít všechno*), to prostě, .. brácha kolikrát mě říkal, že stejně, že seš dobrá, že pro něho sem takovej příklad, že on mě říkal, ty pro mě jako vic než máma, .. že maminka zemřela, když mu bylo osm, měl bylo osmnáct, já sem o deset. Tak prostě říkám, já ti budu máma a ségra, že tata ten byl na cestach, ten jezdil, byl pryč, babička s nama byla (*těžké období, schopnost zastávat více rolí v rodině*). A prostě když naskytla se ta možnost jet do ciziny, říkam, já musím prostě jet, protože na mě to působilo psychicky, že máma vodošla a to bylo

takový čerstvý, .. ona měla tu rakovinu, já říkám, zkusím. *(s očekáváním)*
A zajímavý je to, že prostě, když svoje děti nemám, když rodinu, a k němu cítím se tak jako že to je moje dítě. Vono když tenkrát to auto ho porazilo, tam prostě šlo vo (') život, ta intenzivní péče, voni prostě přišli a řekli, my nevíme, jestli bude na živu, nebo zemře. Vráti ti věci jeho, který prostě, s krví. To bylo šílený, já říkám, ještě že ta máma to neviděla, já to všechno zažila na vlastní oči, já když sem to viděla říkám, buď zemře, nebo bude naživu (?). Tak mama z toho pak dostala rakovinu, .. protože ona s nim pak musela do lázní, všude možně, jo, .. k moři a pak to moře, to sluníčko, jí propuklo (') ještě víc, to pomohlo *(neměla jezdit)*. Voni to nezjistili včas, až ji rozřezali, řekli, že tam už není nic živýho, metastázy sou všude, 47 let, co to je pro ženskou (?) (rozhořčeně). Mama byla s náma *(stále smutek, chybí)*, musela táhnout barák, musela táhnout nákupy, nějaký hospodářství, jako ta byla furt ve stresu, (') pořád, (') pořád prostě něco bylo. A ještě takový doktoři, jako máme my (kroutě hlavou, rozhořčeně, pochybovačně). Vona měla nějaký gynekologický problémy, šla prostě k doktoroj, nic jí nenašli, a když už přišel konkrétní stres a problém, tak prostě vono se jí to všechno propuklo .. a už to bylo pozdě (smutně). Jak máme být zdravý (?) v tomto systému, jak (?) (,)

12) Zdravotnictví a zdravotní pojištění

Ještě nějaké otázky (?) Když jsme u tématu zdravotnictví, jak jste to měla v Čechách s lékaři a pojištěním?

– ja mam vèzetpèčko *(Všeobecná zdravotní pojišťovna)*. *Měla jste problémy při příchodu se zařizováním dokladů apod.?* Voni nám udělali doklady, no protože my sme ze začátku byly pozvany jen jako na pozvanku a nemohli sme dělat (.) Abysme nebyly na černo, tak sme ještě seděly, čekaly, .. asi měsíc. Nam bylo řečeno, at' nikomu neříkáme, že máme pracovní povolení, to trvalo několik měsíců, než nám udělali (') papíry a pak sme normálně mohly dělat .. na pracovní vízum no. Až, .. trvalo to takových sedm let, až mě povolili ten trvalý pobyt, že ja každý rok musela obnovovat to pracovní povolení *(náročné)* a to vždycky M. *(nadřízený)* taky .., jako snažil se mě tím jako *(nadřízený její situaci často zdůrazňoval)*. Ja říkám, (') proč (?),

dyť ja tady dělám, a von to uznával, von všechno věděl. (*proč tedy?*) Ja to věděla, von říká jo, proti vám nic nemám, pracovitá, všechno, ale vite jak to tady je, voni na úřadě práce třeba zjistěj, že tady lidi právě taky potřebujů práci, tak vam třeba ty papiry neprodloužej. (*nepřímo výhrůžky nadřízeného*) Ja říkam, tak mě neprodloužej, no tak co (?), neskončí svět, nebo život (*již s nadhledem, mírně*). Von rád tak jako vydírá. Ja říkam, von chce, aby mu zaplatila (?), nebo co, nebo flašku mu za to přinesla(?), přitom to je jeho práce (*nechápe*), ředitel ten je úplně jinej, (') úplně jinej člověk. Říkam, proč ten člověk dělá tudle práci (?), a to příjmení mu prostě sedí (*s ředitelem podniku spokojenost*). Říkam, známej říkal, že on (*zmíněný nadřízený*) ani se neuměl učit, a jak se dostal na takový místo (?) (kroutí hlavou) (*protekce*). A zustává to stejně v něm (*nezmění se*). Protože, ja když byla, sem vodošla, pak se vrátila, .. von už nechtěl mě tam nechat, ja říkam buď mě necha nebo nenecha a to pak ještě vzala si půjčku a to za mnou holky přišly, „tak asi tady končíš“, protože prej, že. .. Byla doba propouštění, to bylo předloni (?), nebo tak nějak (?), po tý krizi nebo těsně předtim a zrovna my s tou M., s kterou teďka dělám, .. tak prostě my sme měly smlouvu na stejnů dobu, jí to mělo končit a mě, tak říkam, buď mě nechaj anebo nenechaj (?), no tak co budu dělat (?), budu brečet nebo prostě (?) (*nejistota, ale nelze dělat nic*). A tak von jí už pak nechal na (') dobu neurčitou a (') mě ještě na dobu určitou (krčí rameny). Ted' se to rozhoduje v srpnu, jestli mě nechá nebo nenecha. (*nevím*) (smích). Nech to bejt, von se mě (') mstí. Ja říkam, .. von ma (') takovy postavení, von ma (') takovou práci, a jak (') mizerně se chova k lidem (?).

13) Budoucnost

Budoucnost vidíte v ČR nebo na Ukrajině? - Budu tady, pokud mě nevyhoděj (smích)

14) Soukromý život

Jak říkam, soukromy život je prostě takovy, že rodinu nemam, .. zatím prostě to nechava plavat, protože mam špatnú zkušenost, měla dvě známosti

a tím to skončilo (.) (*zklamání*) Už jako na to mám jinej názor, leta přibíejvaj a člověk už začína byt takovy jako, říkam přitahuju jenom to špatný no (*zkušenosti jen špatné, trochu rezignace*) a už nechci, nechci prostě (otráveně). Necham tomu volny průběh, ale říkam, (') právě, kdyby člověk do toho viděl, jo (?), aspoň trochu (?),(') ne. A chlapi v dnešní době sou vyčůraný zmetci (úsměv, ale i vztek).

15) Přátelé

Máte přátele mezi Čechy? Taky. (bez váhání) A mezi Ukrajinci? - do Semil jezdím, tam mám holky Ukrajinky, .. pak kam ještě (?) – do Jičína, no kam ještě (?), ja bych toho mohla jmenovat (mnoho přátel, přehled o Ukrajincích v okolí).

Jak mě hodně pomohlo, když sem začala zkoumat bibli, jo (?). Ja sem se sblížila spousty lidí, takový prostě, který maj kamaradství, jak bych to řekla, rusky se to říká biskarisma družba (*nevím psanou formu*) .. tzn. že jako nevyhledávaj z toho něco, vlastně tohleto, co tady mam, díky nim (*vděčnost*). Je to jen jak se říká, když prostě člověk je (') v nouzi, tak prostě ani nemusíš prosit vo to, aby ti to pomohli, protože něco nas sblíží, mame nějakou jednotu v tom .. a prostě tohleto je užasny, kdyby to takle ve světě fungovalo, nebyl by takový život, .. nebyl (*přináší klid, spokojenost*).

Tak jako, holky Ukrajinky, holky Češky, ja prostě nedělám rozdíl, (*opravdu řečeno stejnou intonací*) všechny pro mě su stejný, protože tam vopravdu člověk pocítí tu (') lásku, (') upřímnost. (*důležité pro ni*) Není kvůli vyhodě náký, není pokrytectví, .. to člověk (') pozná, ja ti udělám jenom tohle, protože tohle a tohle... to ne, to tak není. Jako, když ja budu mít (') nouzi tak vim, že ten přijde a pomůže mi a nebo když von potřebuje, tak ja tam du, protože ja vim, proč to dělám. (*skuteční přátelé*) A vo tom se da jako hodně zjistit, jenomže, jak mužeš člověku vyprávět o takových věcech, pokud vo to nemá ani zájem, ani nesnaží se pochopit (*zklamaně*). Ja říkam, tady ta zem je takova tvrdá, co se tyka duchovních věcí a víry, .. náboženství (*nesouhlas, nespokojenost s touto skutečností*).

(') Ukrajina, už voni říkaj, (') Polsko a Německo je na tom lip, .. třeba ty lidi za to ani nemůžou (?), třeba to byla vedena takova doba, že lidi tak byly vedeny, ja nevím no (*nenachází příčinu*). Vono, aby člověka to (') donutilo něco dělat, on musí mít důvod, proč to dělá. Jak se říká, když ja vim, že ten vlak jede tam, jak tomu muži věřit (?), musím se přesvědčit sam, to samy i s tou virou (*racionalita ve všem*). Ja budu věřit tomu, o čem sem přesvědčena, prostě vira bez skutku je taky mrtva a o tom to je no (.) Je to zajímavá věc, vo tom se da vyprávět, ja mam několikrát v letě mezinárodní sjezd a to je užasná věc, člověk pak tím žije, když vidí, že z celýho světa se sjede tolik lidí, a voni maj na sobě ty svoje kostýmy národní, prostě, ta (') kultura, voni zpívaj, voni tančej, prostě vyměňujou se ňakyma dárkama (*radost a nadšení*), prostě mě je tak lito, že (') neumím anglicky, prostě ja nechtěla sem se učit ve škole angličtinu, mam smulu a ted'(?). (*mrzí*)

16) Jazyky

Potřebovala jste někdy v práci znalost jazyků?

– tak v práci ted' tam (') němčina snad je, voni přispívaj několika procenty snad sem slyšela, jenomže to chce dobry učitele (?). *Já raději ne (smích)*. Ja učila se angličtinu.

17) Kultura, svátky

Setkáváte se s přáteli z Ukrajiny na nějakých akcích? – no když se takle sejdeme, tak si dame nějakýho panáka, .. zazpíváme, užíváme. *Tradice nějaké, například na Vánoce?* - No co se tyká Vánoc (váhavě), na to mam svůj názor, u nas se třeba v pravoslavný, voni slavěj jinak než katolici, a Světci Jehovovi, ty vůbec nadržej (*k této variantě se přiklání*). Tak jako toto se da vysvětlit, proč, protože podle bible vo tom neni žádná zmluva, co se tyká Vánoc (*absolutně souhlas*), .. tam se píše vo Ježíši Kristu, že se narodil úplně v jiný období, jo protože. *A pravoslavná církev slaví v lednu, že?* – no šestýho ledna no, .. (') vo tom to je ja říkam, když neni jednota v tom, když Ježíš se narodil, tak musí vědět a mít to stejny a katolici, jako pravoslavni,

ale v bibli je napsano období, kdy se narodil. No v to období, kdy se von narodil, pasli se na poli ovečky, .. což v zimě se neděje, tak jako, ja pamatuju, že i v televizi v tom byl zajímavý pořad... *(všechny varianty slavení Vánoc pochybné, spíše pro ni úsměvné)*. Jako tady spíš de vo to, vo ty tradice, vo ty pověry a jde i vo to pohansky náboženství, který se držej těch zvyků. *Každý at' si drží podle svého vyznání*. – tak tak (naprostý souhlas). A my děláme Vánoce sami (smích) *(necítí potřebu dodržovat tento svátek)*. Kolikrát přijede, .. mě se libí nečekaná návštěva, něco jako vy (upřímně). Ja třeba se na to připravím, ja to mam rada prostě *(bez pochyb)*, i takle jako jak se tyka těch darku, prostě jako (') pokud člověka mam rada (?), ja mu ten darek přinesu jen tak z lasky.

Ja vim jak to bylo u nas, třeba na Ukrajině, že tam se na narozeniny, co ji mam koupit (?) a co když mě pomluvěj (?), a většinou to tak bylo .. no. Voni se třeba tam i vopili, pak se někde došlo i k tomu praní, jo (kroutě hlavou). A ja říkam, co z toho svatku pak člověk ma (?) On třeba chysta se k tomu den, dva, připravuje se, protože u nas byli velky hostiny, ja vim jak to chodilo na Ukrajině (povzdech) No většinou ale byly takovy rodiny, který vlastně pak se hadaly a, ja říkam, pokud se to drží, tak jak se to ma držet, tak ja nebudu se držet (') toho datumu a čekat na něho, celej rok, ja si to udělám tak, jak mě to vyhovuje, (') at' mě je dobře (.)

Pravoslavní slaví asi týden v lednu? – (') však jo (ironie), a chlastá se tam týden (smích), i když na to nemaj *(nechápe, zbytečné)*. Třeba sou zadluženy, ja vim, jak bratranek měl (') svatbu, von ještě do dneška platí dluhy. Chce se ukazat, že na to ma, přitom na to nemá *(proč?)*, je zadluženy, na sto lidí svatba, k čemu to je .. v dnešní době (?) *(západní uvažování)* prostě něco je to v tý (') mentalitě a něco prostě je to, co řekne ostatní prostě, toho nepozvu, toho nepozvu. Mě se libí tak, jak to je (') tady u vás *(nikoliv u nás!)*, svatba, rodina, nejbližší přátelé, .. světci přijdou, konec, (') stačí (souhlas). A nikdo nemá právo mě za to vodsoudit, pže ja na to nemam, je to moje věc (rozhořčeně). Toleruju vostatní. (.)

18) Rodná země, místo původu

Ptejte se na co chcete (úsměv). *Z kterého města pocházíte?*

(smích)– jestli podle mapy, da se najít město Kyjev (?), jestli víte kde je (?), a to je kousíček (') Vinica, to je taky vobrovsky město. Kolik tam je teďkon (?), možno tak vic než třista tisíc (.) Něco jako Brno, .. možna i větší, (váhavě) .. si myslím, že jo, pře von bracha říkal, že .. (') ono taky lidi cestujou, přijížděj, vodjížděj, tak vono taky je to velký město no. .. Takový centr Ukrajiny, jak se říká. Vod Kyjeva to je takových možno, sto, sto padesát kilometrů, víc nebude (*zřejmě*). Tak jako .. město pěkný v letě, zvlášť, když je spoustu turistů, .. a mě se to libí, když kvetou kaštiny (*vzpomínky, příjemné*) v květnu. .. A Kyjev je trošku podobnej, to je sice (') větší město, to je (') hlavní město (.) U nás teďka, bracha vypravěl, že hodně pod ten Kyjev, že hodně tam je novych, (') novostavby, sídliště, roste jedno za druhym a velkoobchod'áky, jenomže, kdo na to má (*zbytečné*), bohaty lidi no (krčí rameny). Mě to prostě přide, takový (') zbytečný investování, radši dajte lidem praci (důrazně), zaměstnajte je (důrazně), ať to je nějaký prospěšný, (') ne jenom pro něj, pro (') ostatní. To je ta chamtivost. Tak to funguje (zklamaně). (') Jako říkam, já se (') tam těším, (povzdech), přijedu, když to mam peníze, tak mam radost (*opravdu projev radosti*), tak jo, když peníze schazi (smutně), tak člověk.. (*není možnost, ale schází*).

Jak často jezdíte na Ukrajinu? Říkam, že naposledy byla před dvouma rukama a teď se chystam v letě znovu (úsměv, radost). Že von mě bracha slibil, že poveze mě k moři. *A ke kterému?* - k Černýmu, Oděsa (úsměv). Von tam často jezdi, protože tam bydlí jeho spolužák ze školy a von mu vždycky nechava levný bydlení, je to hned u moře, .. a jako prostě, jemu to prospívá i pro jeho zdraví. Říká, tam je tolik Němců, tam je tolik Holanďanů, tolik cizinců. Von říká, že tam se to i zdražuje, (') to bydlení, spousta těch cizinců, všichni maj vo to (') zájem. To moře už není tak čistý, protože .. ta ekologie je zničená (zklamaně). Mě strašně překvapilo a fascinovalo, když sem viděla ty fotky z toho Jadranu, z Chorvatska, jak to je (') průhledný, to je (') úžasný. Já myslela, že už takovýho

nic není (*milé překvapení*). Ekologie se ničí, všechno se ničí, .. co můžeme dělat no. Ale já říkám, pokud ta možnost (') je, tak člověk si to tak rad využije a pro to zdraví musíme aspoň trošičku něco udělat, pře to je škoda, člověk je tady tak málo, tak krátce, jo a já říkám, co je z toho života (?),(') dennodenně sme v tom (otráveně), akorát, abysme přežili a ne žili (*bohužel*). Někdo se topí v penězích a nudí se, a někdo tak akorát počítá korunu ke koruně, **vod vyplaty do vyplaty.**

Příloha č. 4. Přepis rozhovoru č. 3

Světlana, 30 let

Příjmení nebo? (smích) – *Bude to anonymní. Nahrávky přepíšu.* Takže si budeme tykat? – *Budeme si tykat?(smích).* Nebylo by pro to lepší vykání? (smích) Takže tykat.

Tak jestli můžu začít věkem, i když se nemá, je to důležité pro to šetření. Kolik Ti je? Tak mě je (') pětadvacet. (zcela vážně). – *Jako každý rok už deset let?* (smích) – ne třicet (smích). *Jo?-* Ne fakt (*tentokrát už zcela vážně*), já vim, že vypadám na míň (smích). Takže mě je třicet let & dál (?)

1) Délka pobytu

Jak dlouho jsi v ČR? – deset a půl .. jakože v kuse, .. jinak na prazdniny sem sem jezdila (.) *A proč jsi odešla z Ukrajiny?* – To nevím, to sem něk tak omylem tady zůstala (smích), ale fakt .. no (smích). Ja sem něk neplánovala to, jsem chtěla do Itálie (smích), ale sem něk tady přibrzdila (smích) - *Přes Čechy do Itálie?* (smích) – Ne ja tady mam dědu .. v Chlumci, a sem sem jezdila vždycky na prázdniny, .. od patnácti už mě pouštěla máma jako samotnou. A tak a pak sem něk šla do Bělohradu na brigádu, no tak bar a ...no a M. taky (manžel) (smích), jedno k druhému (.)

2) Vzdělání

Dělala jsi školu na Ukrajině nebo tady?- No (rozvážně), já sem na Ukrajině jako vyučená, jenomže tady to jako nepočítaj, musíš dělat nějaký ty kurzy, opakování, no a takový ty věci (otráveně). (*asi ne na té úrovni, která je požadována*) Sem se vyučila na kadeřnici a pak na tu krejčovou něco, .. (*dodatek*) to mě teda nebaví (smích) .. a stříhat teda taky už ne (smích). No ne ja jako chtěla učení takový, u kterýho se dá flákat (smích). Ne jako nejvic mě štvali ty pitomý kurzy a tak (*nezajímavé*). Musela se dělat (') praxe hlavně u toho, v kanceláři (úsměv) .. & no to je jedno. A jinak jako co (?), no jinak tady se musí všechno opakovat no, ale chtěla bych dodělat maturitu na starý kolena (úsměv) (*ale opravdu zájem*). No ja nemůžu pořádně dělat ještě to, (') se učim teprve pořádně psát prosimtě (*problematické, těžké*). Česky to je blbý ted' (*trápí se s tím*) .. čeština (?), no ne mě jako nedělá problémy, vobčas jako popletu tvrdy, měkky y/i, ale zas jako mě dělaj problémy ty dlouhý á, é a tohle. ja vždycky skloňuju podle svýho, takže se mi to vždycky poplete. *Ale tak jediné co máš jsou ty čárky.* – no to je tím, .. že já když mluvím, tak zas si to říkám správně v duchu, ale pak to stejně řeknu blbě .. Já nevím, ted' mě zrovna nic nenapadá (*přemýšlí*), ale já si zrovna uvědomuju, když říkám něco špatně,

ale stejně to říkám, furt do kolečka, že .. (*proč to tak je*). Já to pak opravím jako v duchu, ale zase víš, ale zase to řeknu tak, jak to nemá bejt, tak kdybych skloňovala podle sebe, tak zas to by se to táhlo (smích). *No já jsem měla zkušenost s lidmi, kteří mluví hůř a jsou tu déle. (potěšena)* No tak mě řeči kdysi šly dobře, ale už si to nepamatuju. .. Tak mě to (') nedělalo problém, protože jak sem sem jezdila, tak jako s dětma sem se docela naučila tenkrát, .. tak přes ten školní rok se to zase zapomnělo, ale tak jako šlo to no (úsměv). *A děda byl Ukrajinec?* – ne, ne, ne, von je Čech, .. *to je složité*, to je na dlouho, to by nestačila paměť na to (smích). Ja sem to poslouchala tolik let a vždycky to trvalo přesně tři a půl hodiny (smích). Vždycky nam to vyprávěl, fakt pokaždý, sem to měřila a tři a půl hodiny to trvalo (smích). *Von měl za manželku Ukrajinku*, jo .. No to (') pak si řekneme, to je nadlouho (.) *Tak alespoň zkráceně*. No von byl, jak byla ta válka, ještě za války, tak on byl, oni posílali je do Německa tam makat na ty zbraně a tak, von byl na Ukrajině a jeho, jako deportace do Německa a jeho, ... a von tam dělal nějakou dobu, nevím, a voni se vzali, že jo .. tak takový, takhle to tam vzniklo, tak takový, ale prostě náš děda je to, .. i když to není přímo takhle, ale mi ho bereme vod mala takhle no jako normálně, jako takovýho dědka (smích) (*chápe to tak*). Babička mu pomohla a von zas pomoh jí. *Takže to není tvůj děda?* No to není takhle jako ne, .. pokrevní, ale je to náš dědek no, von k nám na návštěvu jezdil takhle. Von vůbec tam na východ byl, von si vzal nakonec nějaků Rusku snad (?) (smích). *Takže s babičkou se vídají ještě nebo jak?* – (') Jo voni komunikují takhle, .. jako pišou si dopisy. No (') von právě takhle, aby ho neposlali zpátky, tak přešel na jinou stranu, že jo .., byl Sovětský svaz tou dobou, takže se nák takhle .. *nevím (podrobnosti, neví přesně, jak to bylo)*, oni museli bejt spolu asi tři měsíce nebo (?).. Tak jako i s rodičema sme tak pak k němu jezdili, tak jako choval se jako dědek, no(.) **Jako nebyl takový, .. jakože to nejste moje a to, jako my jsme na prázdniny sem jezdili třeba na měsíc nebo tak i na dyl prostě (.), pořád opakuju že jo** (smích). *Tak ono každý, když mluví cizím jazykem, tak často opakuje některá slova, nebo...* - Tak jako mě nepřide, že čeština je cizí jazyk, .. ale spíš mi přide, jako .. když třeba mluvím se ségrou po telefonu (?), tak s ní musím mluvit (') ukrajinsky, a pak zase přejít hnedka na češtinu, že jo (?) Já sama sobě rozumím, takže když začínám mluvit česky, končím ukrajinsky, mě to vůbec nepřide (*zautomatizované*). Anebo my .. když jedeme na Ukrajinu, tak tam to samý, že jo, začínám ukrajinsky a končím česky, já si rozumím a ostatní už mě nezajímá (smích). Ale jako nedělá mi to až takový problémy (.) *Tak jen to psaní dělá problémy?* – no tak jenom ty velký písmena, to se pořád učím (*to půjde*). *Nejhorší je asi „ř“ ne?* – „ř“ ne (bez pochyb), .. ja sem se „ř“ rychle naučila, já sem se učila r, ž a takový .., jako von manžel dost se snažil (*zřejmě velmi pomohl ve zdokonalování*

se v jazyce). Jako mam taky kamošku .. a vona už je tady taky takových, .. kolik 9 let(?), ale ona vůbec česky neví, ona to bere tak, jako že oni ji rozumí a tak (.) A tak ono to hlavně vo tom poslouchání, že jo (?) (*konstatuje*). To samý ta angličtina nebo .. (*i jiné jazyky*), ale tak jako člověk i když se třeba učí, nebo učí se i ve škole, .. my sme se museli učit ruštinu, že jo (?) (*konstatuje*), jako a to není jako náš (') rodnej jazyk .. a vůbec tam (*tím spíš že*), kde ja bydlím, tak to je něco jako ..(*hledá přirovnání*) tady je Moráva taková řeč.. (') A my právě v té zakarpatské Ukrajině, tak vlastně máme něco .. z Československa, máme něco .. z Polska, něco z .. Maďarska, takhle máme míchaný. Ukrajinsky se tam nemluví, ale ukrajinsky že .. tak jako se učíme tam normálně, ale mluvíme jinak (*nářečí*). A ruština (?), tak to je taky tak .. jakoby povinná, (*upřesnění*) dřív byla, teď jako už taky ne (.) A tak jo, občas je docela dobrý, že umím rusky, no. *Tak ona se ruština zase zmáhá, hodně si vyučuje i na základkách, jako druhý jazyk.* A tak jako takhle, že pomáhám, jak se takhle děti učejí ruštinu, tak jo (*hodí se, využívá ji*), tak chodím jako na doučování, nebo jako pomáhám je doučovat a tak, anebo když sou ty soubory, jak sou ty mezinárodní festivaly a přijedou, tak pomáhám no(.) (potěšení, dobrý pocit)

3) Ukrajina, místo původu

Co máme dál (?) (úsměv)

Odkud přímo jsi?- To je město .. něco jako Bělohrad (*Lázně Bělehrad*), .. o něco větší a nazývá se to Volovec a je to, .. to už je takový jako (') konec. Tam sou hranice právě zakrapatske a .. už Ukrajina, tak až tam no, ale není to tak daleko, to je vodsad' asi .. osmsetpadesát kilometrů (?). To je kousek (smích). (pauza)

4) Příchod do Čech

Tak co tam máme ještě?(úsměv) *Tak když jsi byla v Čechách, tak jsi navštěvovala ty kurzy, že?* No to sem dělala (') až po mateřský, já sem do práce chodila tak, že já sem byla u dědy na prázdniny (povzdech) a potom, to jsme sem jezdili kolikrát na dva měsíce a to sem tady měla ségru, ta je mladší vo hodně a jelikož sem byla (') starší, .. tak sem měla zajištěnou jako práci, tak sem dělala v Bělohradě v B. (*restaurace*) u známýho, protože tenkrát .. (*vybavuje si, zřejmě již delší doba*) jezdila sem tam na brigádu, no .. devadesátejdevátej to byl (*nejistě*). V srpnu asi, pak sem tam nebyla, možná do listopadu, protože pak se jezdilo na Ukrajinu (*nejistě*). No .. a pak už sem tady zůstala, no protože pak už sem začala chodit s M. (*manžel*) (*vybavuje si*). (pauza)

No ještě něco (?) (smích)

5) Zaměstnání, práce

Tak první práce? – (‘) jo vlastně, vo práci sme se bavily. Sem vlastně dělala na B. (restaurace) pořád, .. ale pak sme se tam už hádali, a .. (rozpomenutí) jo to sme se pohádali, protože oni nechtěli smlouvy dávat, jenom jako na dohodu, že jo (?) Ale na dohodu vlastně člověk může dělat .. (přemýšlí) 150 (?) hodin ročně, nebo jak (?) A navíc, já sem byla v Chlumci a voni, že tam je nějaký problém (němělo to smysl) a další věci. No tak jako pak sem zjistila, že tam dělám jako (‘) na černo (nevěděla o tom), tak se mě už tam moc nechtělo, .. protože pokuty byly velký za tohlencto. No .. a pak sem dělala v Chlumci .. v A. (podnik), (vybavuje si, přemýšlí) pak sme byli svoji, už na jaře, my sme se prvního dubna brali, já sem dělala v A. v kuchyni, sem se zaučovala na kuchařku, ale nějak mě to moc nejde (smích). (.) No právě moje máma tam dělala (pro představu, jak se k práci dostala), no vždycky, když sem přijela, tak ona mohla tam jako přivydělat, že jo (zajímavá nabídka) i ten měsíc třeba tam dělala jako v kuchyni a voni tam ten měsíc měli vždycky jako ukrajinskou tu kuchyň, že jo (?), & tak vona tam jako dělala, tak jako že ty hody, nebo tak něco, & no prostě měli ukrajinskou kuchyni .. no a tak sem se tam snažila taky (smích), no máma stejně byla lepší (smích). No a právě, já sem dělala v tom Chlumci a pak .. (rozpomínání), no a pak nikde už, .. nějak se nedala práce sehnat a to už bylo nějak ten červen, červenec (?), no a pak sem už otěhotněla. Sem byla pak na Ukrajině asi tři měsíce (?), protože tam bylo potřeba nějaký papíry udělat, si vyměřšleli furt něco (otravné) .. a to sem se vrátila až po mateřský pak do práce no (?) (sama si potvrzuje). Pak sem chodila takhle na brigády s kamarádkama, firmu, a voni tam šijou na německý .. povlečení, nebo něco, mě to nebavilo, zase .. a takový věci, no a tyhlecty různý kurzy no.

No jako s tou prací, tak hodně taky jako i koukaj, že prostě (?) nejsem Češka, tak mi taky .., jako nebudu si nic nalhávat (zklamaně), tak jako nic neříkali, ale bylo vidět, že prostě, voni se neptali jako na národnost, nebo tak něco, (ale) vždycky se musí dát občanka, že zase jako .., jako mě to je jedno (ne zcela, trochu mrzí), jako takhlenc jedno, .. jako není mi to jedno, ale neberu to jakoby nějaký jakoby .. (hledá přirovnání) nějaká diskriminace, to takhlenc neberu, protože jako, sama vím, že jako lidi nemaj práci, takže to je normální no (považuje za důvod problematiku nezaměstnanosti). Protože člověk se musí taky nějak sám postarat a taky člověku dokázat, že můžeš najít tu práci, že nejseš protekčně (cílem, vlastní zásluhou).

6) Vztahy na pracovišti/i/ích

*Jaké máš, nebo měla jsi vztahy se spolupracovníky? - Mám vyjmenovat s kterejmá se nekamarádím, nebo s kterejmá se kamarádím? (smích) Ale tak mě nikdo nevdá nák tak (rozvážně, v klidu). Budeme vyjmenovávat (?) (smích) Ne, to snad ani není potřeba (smích). *Ne prostě, měla jsi někdy nějaké problémy s nimi, nebo tak? (jednoznačně) Née, tak jako takový ty normální, .. běžný, třeba ty seš kráva, ty seš taky (smích).**

7) Rodina, přátelé

Takže máš syna? No. Kolik mu je?- devět (úsměv, milé). Přátele máš jen Čechy, nebo i Ukrajince? (bez váhání) No většinou Čechy, já se s Ukrajincema nekamarádím (úsměv) .. radši (smích). (vážně) Ne tak já mám .., třeba já mám dvě kamarádky, (') taky z Ukrajiny, ale to, ale .. jako většinou (myslí ostatní, kromě kamarádek) se nák moc nestýkáme, protože .. (') tak voni většinou dělaj bordel (vidí to tak), že to je pak to házení do jednoho pytle, že jo (?) a tak právě .. já ne, že to .. já se jich i bojím právě docela, (snaha změnit výrok tak, aby nebyl tolik razantní) jako ne že bych to jako, že řekla tak jako já jsem Ukrajinka, takže sme příbuzný a z jednoho státu, (') to zas ne. Nikdy nevíš, co máš čekat, že jo (?), ty se bavíš, bavíš s ním, .. a on pak votočí a „kde bydlíš“ a takový ty věci, .. přídeš domů a dívídičko, televize na kterou šetříš bůhví kolik let (smích), kde je (?) (nedůvěruje jim, možná vlastní zkušenost, zdánlivě podložené tvrzení). Třeba ne (vážavě), všichni nemůžou, ale já sem se už třeba (?) počesila (smích), že už tak .. , radši mít vodstup, .. vodsad' podsad' (smích). Ale tak vono je to všude, u Čechů (') taky člověk nikdy neví. Tak taky mám pár známejch takovejch, .. který bych na kafe fakt nepozvala, že jo (kroutí hlavou), protože já si jako věci nehlídám, takže takový ty věci. (') Jako jednou u mě byla návštěva a fakt jako nekecám, normálně ... přerušen rozhovor, nedopovězeno

8) Úřady, doklady, občanství

No, takže, když jsi přišla do Čech, měla jsi problémy s úřady? - s českýma (?) (díví se otázce) – Jo. – Tak jako s českýma vůbec jako žádný problémy nejsou, .. jako tady ted'ka normálně .. (') Třeba mě ted'ka končí pas potřebuju si udělat jako ten novej, no a třeba tady na úřadech, .. já nevím na trvalý pobyt a takový ty věci, žádání o občanství a tohle, to všechno, .. tak to je v pořádku. Já tam zavolám, voni mě to vyplněj všechno normálně, bavěj se všichni normálně (bez problému, spokojenost). Ale tohle jak máme ukrajinskou ambasádu, tak (') když už to jednou veme někdo, tak se se mnou po telefonu o takovejchle věcech bavit nebude a mam přijet (opačná situace, jiný tón). A když tam přijedu, tak zrovna maj svátek, že jo (kroutí hlavou).

Jak já můžu vědět, jaký je na Ukrajině svátek zrovna, nákej novej (?) (naštvaně).. a to .. a takovýdlety věci, takový to jednání, ty úřady .. Tak já sem spokojená teďka.

Takže žádné problémy? - Tak jako dobrý, .. vono na tý cizinecký policii bylo nutný zařídit ten trvalý pobyt a takový ty věci, .. protože .. ja vlastně už sem byla vdana a jak pořád tady byla na vízum, protože já jako, u nás, no měla sem problém z tý ukrajinský strany .. A pak, .. když už sem žádala vo trvalý pobyt vlastně, tak sem .., to hnedka bylo, to ani nebyli problémy, že by něco vymejšleli nějak .. *(takže spokojenost s českou stranou a nespokojenost s ukrajinskou).*

A ted' máš občanství český? Ne ne ne, nemám. Já právě musím to zařídit teprv .. Já mam jen trvalý pobyt, a kvůli tomu taky sou problémy v práci a todlencto všechno, protože všichni jako viděj, že trvalý pobyt, že, .. tak jako že tady nebudu pořád a už jako kvůli tomu se mnou nepočítaj. *Ale plánuješ tu zůstat?* – ted', když je ta krize, tak nevím (smích) *(myslela, ale vážně zřejmě).* Ono takhle,.. my když tam jezdíme, tak von i M. *(manžel)* říká, že by tam klidně zůstal, že kdyby mu někdo tady tu výplatu posílal jako, že, dost takový jako (váhavě), já nevím, dost jako (váhavě), já ještě nevím (váhavě). Jako vobčas takový mam, že jako jo, .. že chci .. a z druhý strany .. nevím *(nerozhodnuté, přijatelné obě varianty).* Ale jako požádam si o to občanství *(stále nejistota v hlase, přestože se snaží přesvědčit sama sebe)* .. zase jako i z toho důvodu, že to bude jako takový jednodušší, že do zahraničí, a právě, takový, já nevím .., tak mam jet do Itálie a na to musím mít takový ty povolení a tak, tak jako manžel se synem nepotřebujou vůbec .. je to hlavně zdržování na veškerých hranicích, protože jejich papír vemou v klídečku, všechno, že jo, a můj půl hodiny tam zkoumaj, že jo .. *(z toho důvodu ano, pro usnadnění, pokud by nebyly problémy, asi by o něj nežádala).*

9) Lékaři, zdravotní pojištění

Takže, dál, s lékaři jsi měla problémy?- Né.(rozhodně) *A zdravotním pojištěním?*- Ne .. ani ne, .. všechno dobrý, akorát, že nemam rodný číslo (smích) *Jak to?* – No normálně, protože ja mam rodný číslo, jako takhle .. pro pojišťovnu, vona mě vystavila svoje rodný číslo, který platí pro pojišťovnu, nebo třeba v bance jak mam účet, tak tam vlastně voni maj svoje .. jakoby číslo a takový ty věci .. není čas, no. Ja mam jenom to ukrajinsky pak rodný číslo, takže mam vic, takže mam na výběr (úsmev). *A pojišťovnu?* Všeobecnou .. takže platím si všechno sama (smích). (pauza)

10) Tradice, kultura

Dodrżujete nějaké tradice, třeba ukrajinské? Na to se všichni ptají (*nechápe proč*), ale nedodrżujeme (.). Ne, já to беру tak, že .. sem v Čechách, takže vlastně (') ja se mam přizpůsobit a ne někoho jako učit (*pokládá za samozřejmost*), takže jako. .. (') Třeba moje kamarádka, tak ta třeba slaví Vánoce (') dvakrát a takový ty věci a v lednu, .. nebo Velikonoce třeba u nás na Ukrajině je jako kolikrát o týden dřív, že jo, takže to zas ne .. tak hlavně vono by se to pletlo i malýmu (*synovi*), že jo .. radši ať takhle se učí napřed ty český tradice a pak se uvidí, jestli bude chtít, já ho hlavně ani nenutím, ja na něj ani nemluvim ukrajinsky, on neumí, takže .. Takže Vánoce normální, všechno, stromeček a tak .. (smích)

11) Náboženství

Tak dále, náboženství? – (smích) sem křtěná, ale nevím, ne to (úsměv) .. na Ukrajině, tam se musí, tam se musí no, tam to prostě.. třeba já mam dítě nekřtěný a moje babička ta.. bude ještě dlouho žít, protože řikala, (smích) že neumře dokud se nepokřtí (*není podstatné pro ni*).. tak ne, tak ja to chci nechat na něm, až vyroste, až bude velkej, a když bude pak chtít, tak ať se pokřtí, ale se nemusí, že jo (*neutrální postoj, na vůli dítěte*), .. se pak zamiluje do muslimky nějaký a bude s tím mít problémy (úsměv). Náboženství, to je takový, že .. když člověk chce jako v něco věřit, tak v něco věří, ale ne tak, že mu to nutějí vod malička a takový ty věci (*nesouhlasí, připadá nesmyslné*). Ale voni tam, to s tím tam žijou, že hlavně ty starší, třeba moje babička, ta opravdu tím žije, ta do kostela by nešla v neděli, ježíšmarja, to nevím, viš co ta kdyby nemohla každý den se modlí ráno, v poledne, večer ... aby se nezapomnělo něco a ja na to nejsem. (*nesouhlas, jen přetrvává, nejde o podstatu náboženství, ale spíše o zvyk*). No tak tady je to jiné, spíš ateistické. No právě, to se mi taky líbí, je to takový .. (*vyhovuje*) U nás právě, já zase nevím, za komunistů to bylo .. takže jako všichni ty křesťani, že jo jako .. když bylo (') za komunistů, tak pamatuju, to sem teda chodila na Velikonoce do kostela, ale to z toho důvodu, že to bylo zakázaný .. a pak i jako když se posvěcovali & nebo jak se to řekne nevím (?), tak v noci jenom, že jo. Takže přes den se tam nesmělo, protože koho viděli, tam stáli učitelé u brány, koho nachytali, tak vyřadili ze školy .. No a to pro nás bylo (') zajímavý, že jo, & no a tak sme chodili tam (.). A .. právě, že když padnul komunismus, už tam začali byt i katolíci, takže my máme třeba dva kostely naproti sobě, křesťanský a katolický a ty veškerý, co byli učitelé .. a takový ti, co byli tam hrozně velký komunisti, .. tak sou najednou katolíci, že jo (*ztratilo původní význam*). Tak to náboženství ani neberu, pro mě to přijde takový spíš hranice na něco, spíš takový .. *Právě, člověk,*

když chce věřit, tak věří a nepotřebuje k tomu instituce. - (') No právě, to je taky můj názor, s tím souhlasím .. někdo jako, že hrozně Alláh všechno udělal, jiný zase Bůh a každý věří v to samý, akorát každý to nazývá jinak, ale je to stejný, .. zbytečný.. Takže takhle (úsměv)

12) Budoucnost

Takže do budoucna? - To už je konec (smích). *Ne, ještě se něco najde.*(smích). *Tak chceš zůstat tady, nebo na Ukrajině spíš?*- Takhle, takhle .. jako převážně, já už sem si tady zvykla, a hlavně to je takový .. nemůžu teďka jako říct mě se chce tam a musím bejt tady, musím jako bejt tady a nechce se mi tam a tak .. (*nemá problém s životem v Čechách, nechce nic měnit, zatím*). Že prostě tady mam rodinu a vim, že teďka je vlastně jako na prvním místě je to dítě, že jo, tady vyrůstá a prostě von .. tak jako nebudu ho nikde tahat, (?) já zrovna teďka .. tady je špatný počasí a budu bydlet na Ukrajině (?), to ne (rozhodně). *Ale tak jezdíte tam ne?* – No to jo, jo jezdíme no.. A jinak jako, .. mohly bysme jet i někam dál no (smích). No zas pojedem do Itálie, ale jenom na chvíličku (pauza)

13) Ukrajina versus Česká republika

Ne tak všude stejný, ne tak voni si i myslej, jaký to sou rozdíly, ale já nevím .. jako některý tady lidi povídaj vo tom, (dotčeně) „no a na Ukrajině tam samý pole, les, tráva a to“. Jako tam je normálně eurostandard, jako všude, tam na každým kroku benzina. Tady kolikrát jedeš, že nevím potkáš dvě benzínky. .. A takový ty věci prostě .. prostě, že tam je ekonomika jiná a tak to je taky znát, že tam je vo hodně všechno levnější. Á .. ten benzín a tohle, (') tam si dovolíme výlety dělat (*není problém*) .. a tady (?) si říkám, jedu do Prahy, sto kilometrů, říkám (') ježíšmarja, to abych si svačinu zabalila, kufr nějaký, kdyby něco .. náhodou. Tam jedeme na výlet dvěstěpadesát kiláků tam a zpátky a to přide jako normální, že jo (?), takže jako .. (*nechápe, proč si Češi představují Ukrajinu jako zaostalou, rozčileně*) Je to velký docela.. (*myšlena Ukrajina*). A tak vono to je všude stejný,.. jako sou tam lidi některý, který odmítaj dnešní dobu .. jakoby moderní. Ty už takový (') starší, nebo ty už prostě právě jako ta víra, to je to samý, sou prostě vychovaný tak, že prostě co neudělá, to nemá, že jo (.) Jako ani se nechtěj přizpůsobovat třeba něčemu jako jednoduššímu, třeba jít a to mlíko si koupit, protože vyjde vo hodně levnějc, než tu krávu krmit a pást a dojít a..

Jako (') dá se tam žít (*umí si představit takový život*), ale s tou práci .. *Tak hodně lidí odchází za práci.* – (*nesouhlas*) No už moc ani ne, tak dřív.

Myslím, že spousta lidí by chtěla zůstat, ale nemají práci. - No s tou prací to je, právě, že tam vůbec nic ..

14) Zaměstnanost, nezaměstnanost, pracovní místa

Ted'ka jak sem byla v tom L... v kanceláři, tak vono tam dělali nějaký to s ..... pobočku, jako něco vod A. (*podnik*) a nabírali tam lidi, .. a hlavně ještě, jak je to jako výhodný, že tam vo hodně víc platěj.. A z toho důvodu, sem jako (') i cizinci, Vietnamci, Poláci, Slováci, Ukrajinci berou, protože jim nemusej platit jako Čechům, že jo. (*jednoduché*) Takže jako jasně, že jim se to vyplatí a takhle no.. (') Ale voni ted'ka nesměj to zaměstnávat, že jo (.) takže taj, pokud nedělaj načerno, tak se (...) nedělaj.

15) Vzdělání, práce, rodina

Mě se třeba nelíbí, že nejsou uznávané ty školy a tak. – (opodstatnění pro problematiku, chápe proč to tak je). Ale u nás zase jako třeba jinak se to bere .. třeba já sem se učila ve škole a učila sem se tam jedenáct let, jako jedenáct tříd (.) U toho se učila ještě vedle, ještě jako tady je vyučená, jako tady de se do devítky a po devítce už je učení náký a pak ta maturita, že jo (?) U nás právě že .. (') učí se jedenáct let, víš co, jako že po devátý třídě můžeš se jít učit někam (') anebo zůstat tu desátou, jedenáctou, což to už máš přípravku jakoby na vysokou, nebo dá na gymnázium nějaký nebo něco .. Když tam máš úplně jako na výbornou, žádnou jako chybičku, .. (*složitě*) nebo vlastně jako tady samý jedničky, tak to máš .. jako vlastně na ty zkoušky na vysokou, to máš, děláš jenom, .. neděláš jako komplet tu zkoušku (.) Jenom jedna můžeš si vybrat, jestli .. Prostě sou takový výhody, který tady neplatěj, takže i když sem se tam třeba učila jedenáct let, tak tady mě to jako maturitu neuznali, jediné (*vadí to*) .. pokud bych se učila třeba na učitelku, sestřičku, nebo něco .. tak mě to klidně uznají, jako ministerstvo školství za maturitu, jo (?) (*jestli jsem pochopila*).. Jenomže, i když já třeba i u tohohle skládala zkoušky, já nevím .. třeba (') ekonomie, chemie, fyzika, (') to všechno, (') těch dvanáct předmětů, tak stejně mě to tady neuznají, takže .. (*bylo to možná zbytečné*). Jako jo, ale ted'ka bez maturity člověk pomalu práci ani nesežene (*pravda*). Tak víš jako, to vzdělání, vyučení a maturita a takový věci (*otráveně*), tak jako kolikrát u mě to ještě berou tak jakoby s rezervou, že jo, .. protože u nás se ty maturity nedělaj. .. Alé, jako víš, třeba, já nevím .. (*hledá příklad*) třeba jak sem dělala v kanceláři, tak že vono to tam taky prostě v tý kolonce je (') maturita, tak prostě nic (.) A je to taky už ... já nevím, posíláš náký životopis nebo něco, tak oni se podívají, kde ten člověk dělal a s čím má zkušenosti a takový ty věci a to počítač, to všechno souhlasí, odpovídá, a tohle to

těm bodům .. (') a podívej se „nemá maturitu“ a už to ten člověk odsouvá někam, .. až možná založí nějak.

A právě taky vono s těma dětma taky, člověk si musí najít takovou práci, aby stíhal školku, školu a takový ty věci .. *(vliv na výběr práce, proto neodpovídá představám, musí se přizpůsobit situaci)* sem ráda za pár šupů a to, že to je blízko. (Důrazně) Ale hlavně, že (') nejsem na pracáku, to je hrozný, to je (') ponižující a je to hrozný (opakování slov, pro zdůraznění). A je to takový jakoby .. (') přebytný ten člověk, .. teda aspoň já sem se tak cejtla. *A přitom nezaměstnaných je spousta, a i lidé s vysokou školou, na tom nezáleží.* – no to jo, ale sou i takový, který nezaměstnaný bejt chtěj, ale stejně .. To je to samý házení do jednoho pytle, no (úsměv) (pauza)

16) Vztahy Češi a Ukrajinci

Ještě nějaký otázky? Klidně se ptej. (smích) *Měla jsi problémy s Čechy kvůli národnosti?* – *(bez váhání)* Né .. tak vobčas s tchýní, ale to .. (smích). Jako jasně, že to, že sou třeba nějaký, já nevím .. určitý narážky, ale (') ne vod známých nebo vod kamarádů, spíš vod těhlenctech příbuznejch, že jo. Jako narážky, já nevím moje švagrová, ta mimochodem třeba, *(ironie)* „no jo, no jo vlastně, .. ty seš z Ukrajiny, ty to nemůžeš vědět“, tak třeba, když jí odpovím na to, proč bych to jako nemohla vědět (?) (s klidem) Tak říkam, taky to samý, a úplně stejně to vypadá, skoro stejnou hodnotu to má, a účel to splňuje, tak čím to jako je, kde je rozdíl (?) *(je na stejné úrovni)*. Tak ona občas jako je taková divná (smích), vona se předvádí, .. ne vona si vo sobě jako opravdu myslí, že je (') inteligentní člověk a tak dále, takže (kroutí nechápavě hlavou, pochybovačně), to je pak těžký. Já nejsem velice inteligentní člověk *(bez přetvářky)*, to jako přiznávám, ale zase si jako nehraju na někoho, že sem sežrala moudrost světa, že .. *(sebekritičnosti nechybí)* i když sem sežrala, že jo (smích). To je právě vono, kolikrát sem tak poznala, že když člověk něco neumí, tak si k tomu něco vymyslí, aby prostě se nestalo, že .. *(bude za hlupáka)* .. (') já když zase něco neumím, tak se zeptám. Tak jako .. já sem zvyklá se ptát, že jo, já vůbec jako .. když sem se třeba učila česky a takový ty věci, tak vod tý doby se pořád na něco ptám, když něčemu nerozumím. Třeba jako mluvím česky *(sice, ale)*, ale některý slova .. pro mě to je (smích) Nebo některý jako významy těch slov, to je jako, (') někdy jedno slovo a ono to má třeba (') tři významy .. nebo něco jinýho a používá se to slovo třeba v různých větách a znamená to něco jinýho, že jo (?), ale tak zase machruju, že já poznám, protože sem to někde slyšela, sem to někde četla v knížce *(legrace ze sebe sama)* (smích) ..Takže tohlencto je intelligence (smích). *Tak ale zase,*

když se učíš třeba anglicky, tak slovo má klidně i osm významů. No to vůbec (příšerné).

17) Jazyk, práce

No tak co (?), tak řeč, to by mě tak nevadilo, .. ale to psaní, takový těžký, to je takový, no čeština .. *(činí problémy)* Tak jako nechápu třeba, proč je měkký, tvrdý i/y jako takovýdle rozdíl (?) a jakoby zdůrazněj tyhlencty i/y, *(v protikladu k tomu)* tak jako na Ukrajině taky je i a je y, že jo .. ale tam se prostě, jak řekneš my, tak je jasný, že se píše s y, že jo (?), ale tady zase řeknou, my pudeme a někdo napíše mi pudeme (s i), takže ja zas taky jako nechápu .. Ne vono to je úplně zbytečně složitý, dlouhý, jako ty háčky, to dobrý, to jako chápu, že jo, že jinak se to čte .. ale (') to dlouhý, to skloňování (?), jako u nás taky je skloňování, ale u nás s těma, ono se to sice nepíše, ale v prvních třídách, aby ty lidi naučili se vyslovovat, takže oni se píšou jako ty skloňování dlouhý, ale jinak jako ne to .. Tak jako každý jazyk má svý .. Tak sem si říkala, sem se zbavila angličtiny a teďka se učim zase česky (smích). *Učila sem anglicky?* – ve škole a tak. Tak jako vono tu angličtinu, .. jako když čtu nebo něco, tak tomu rozumim, nebo když tu hovorovou takovou, tak to jo, .. ale tu jako klasickou tu angličtinu, tam se to jako nedá. *Požadovali po tobě někde jazyk?*- (důrazně) Jo .. to já sem tenkrát, měla sem jít do práce, do Hradce *(Králové)*, do agentury cestovní. A oni tam právě potřebovali ruštinu .. ukrajinštinu a angličtinu, třetí jazyk může bejt – nemusí, že jo. Takže vlastně, třetí jazyk moh být slovem a nemusí být písmem. (') Hlavně byli důležitý dva jazyky, s kterýma by sem pracovala pořád, že jo. Tak to jako bylo dobrý, všechno *(mrzí ji to)* .. ale zase dítě a ta cesta tam, že jo *(výčet nevýhod)*. Každý den dojíždět právě ..

Zase říkám, za pár šupů, ale mám to tady pod nosem (současné zaměstnání). Ale jo tak, až Danda (syn) bude větší, tak třeba si něco jinýho najdu, ale teď se zatím jako ani nesnažim *(bude chtít jinou práci)*. *Je lepší upřednostnit rodinu a hlavně děti.* – No právě, mam jedno dítě a zas nebudu .. Moje kámoška, tak ta vůbec, ta si ani nepamatuje, kdy začalo její dítě chodit a takový, pořád byla v práci *(nemrzí ji, že se více věnuje synovi a rodině, není kariéristka)*. Hlavně, my sme sami na něj, takže ..

18) Multikulturalismus, Češi

Myslíš, že je možné, aby v Čechách různé národnosti žili vedle sebe bez problémů?- Mě to problém nedělá (smích). *Jací jsou Češi vůči cizincům, můžeš z vlastní zkušenosti popsat, třeba výrazné vlastnosti?**(úsměv)* - tak Češi jsou vlastenci (smích) *(ale myslí vážně)* .. ne ale voni hrozně na to .. nevím

(úsměv), jsou (') pyšný hrozně, nevím, jak to mám popsat jedním slovem .. to jedním slovem nejde popsat, to je .. Ne jako ve sportu, (') jako lidi, (') protože sou Češi (smích). Kdybych takhle vzala tak jakoby souhrn, to by bylo takový, já nevím, (přemýšlí) .. takový veselý, hodný .. majetnický (smích). Vlastenci sou, hrozně Česká republika, to je prostě český výrobky, česká ekonomika, český .. a .. takový nevím, a veselý, prostě veselý mě přídou takový. Vod začátku, když sem poprvé slyšela českou řeč, tak sem si říkala, jak zpívaj všichni.

Tak se ještě něco ptej! *Já už nevím (úsměv, vyčerpávající odpovědi).*

Příloha č. 5. Přepis rozhovoru č. 4

Petr, 35 let

1. Délka pobytu v ČR

Jak dlouho jste v ČR? – Sedm a půl. A manželka? – rok a půl.

2. Jazyk – čeština

Měl jste problémy s češtinou? - Jako mluvit? No měl jsem no (smích) No tak sem ukazal jsem prstem, jak to je, prostě jakej salám (smích). Jak jste se učil řeč? Ale tak člověk rozumí, no na firmě, to bylo .. všichni odjeli domu a ja tam zůstal sam, tak mě kluci prostudovali (smích) (čeští kolegové) pak sme spolu opravovali auta tak přes zimu. (úsměv) (tedy komunikoval v tuto dobu víceméně pouze s Čechy)

3. Příchod do ČR

A to jste přišel sem do Paky z Ukrajiny? - rovnou do Paky. A přímo do té firmy, co děláte? Prímo do té firmy. Takže jste tam pak zůstal. Rovnou tady, no já sem d'ál pak na jednu firmu ještě, to bylo v Humpolci a Pelhřimově. .. No tak řídí, že .. takový problémy, to .. že vyřídit pracovní povolení a to .. furt mě odmítly žádost na povolení .. no já měl žádost, víš jako dva týdny předtím, o to mě něšlo pak, já už měl žádost a neměl ještě papíry (.) No kvůli tomu, že Hradec Králové nemůže to jako povolit, tak pak sem vodjel tam, že já sám, mě tam dali na takovů krátků dobu a pak zase. Ted' máte nějaké pracovní povolení? No to .. já už ted' nemám, to nemám pracovní povolení, protože to ted' povolení vůbec .. (') ty pracovní nevydávaj .. a mam živnostensky. Je to jako pracovní povolení, platíte daně, platíte všechno. Problémy nemam. (.)

A co studujete? Já dělám pedagogickou. Učitelka (úsměv). Moje máma je učitelka .. a je zástupce ředitele. Dneska děti, zamejšlej všechno. Dovolí si hodně (úsměv). Plánujete děti? Nene (rozhodně) (krouť hlavou, jednoznačně). A chcete tu zůstat? - No (váhavě) .. nevím jak to dopadne, ale tady .. jako já sem tady furt nastálo, když přijedu na to .. jaře, v březnu, tak odcházím někde kolem patnáctého prosince. To mužu říct, že sem tady furt, tam mám, no .. barak mam, všechno, tak kvůli čemu tady. Tam je to postaveno, to je všechno nové, ale tohle se mě nevyplati (.)

4. Ukrajina

Jak se žije na Ukrajině? Ja bych řek, že .. když člověk doma (myslí Ukrajinu) ma práci, tak si muže postavit a tak. (') No jako tady, tady taky barak

nepostavíte určitě, .. to nepostavíte určitě barak, že z vyplaty, když budete mít pět (&) nebo sedm nebo deset tisíc vyplaty .. Ale špatně na Ukrajině není (*kroutí hlavou*) .. to vůbec. Ale právě že, do té krize mohli vydělat víc jako tady, .. (') mohli .. ale se stala a tak je to takhle .. špatně. *Zasáhlo to celou Evropu.*

5. Budoucnost

Tak se chystáte jednou vrátit a žít natrvalo tam? No.. (váhavě) že jako my tam jezdíme, no vidíte, jak to tady je, zname mam tady, .. bydlení mam, .. dobry. *Bydlíte tedy na tom K.(ubytování na firmě, byty)?* Ano. *A tam jsou nějaké byty?* Ano, tam máme všechno zařízený, no kolik je (?) .. už to je pět roků, co to bylo předělávaný. Vlastně my sme dřív byli tam .. kde je teďka hospoda šefa,.. na K. na konci, tady. *Ale bylo to v celkem špatném stavu, než se to předělalo.* (') No .. bylo trochu špatně, ale bylo špatně kvůli tomu, že .. tam furt se přehazovali .. to přijede, tyden podělá (smích), vydělá a pak zas jede. Řekněme, že ze začátku hodně dělalo turista, .. tak ten, který přijede, tam tyden, dva, měsíc, .. ho policajti, dá (...) departáci a vodjeli. Jako bylo, (') ne hodně, (') takový dva nebo tři tam byli, ale to šéf nevěděl, jak ..

6. Zdravotní pojištění

A jak to vlastně máte se zdravotním pojištěním? Já mam VZP, já mam vzetpéčko. Já ještě nebyl, neměl na úřadu práce. To mě zařídili z Prahy .. no kamarad má firmu tady, .. spolužák.. *Takže přes známého jste se dostal do Čech také?* (') No do Čech ano (.) *A on už tady bydlel?* On už tady bydlel, ano (.) On už tady byl, ale neměl firmu, ale firmu teď má. (.)

Ale jako teď .. všichni .. už maj pojištění, .. to už od nového roku. No pojišťovna, to není nelegalizace. *Myslím na tu práci.* Na tu práci (?) .. no tak kvůli čemu já mam dělat nelegálně (?) *Nemyslím Vás.* (') Né to né, (razantně odmítá). *No dnes se právě hodně využívá živnostenského listu.* No nelegálně, .. to se vůbec nedá dělat, .. platit pokuty a tohle všechno, to vůbec by se .. to radši dělaj v klidu, když můžu .. dej tak ... to vůbec se nemate čeho bát (.)

7. Pracovní kolektiv

Vy vlastně pracujete také s Ukrajinci? No Ukrajincema. *A s Čechy taky?* No s Čechama taky pracuju, .. ale to jako pracujeme jen dva, dva lidi, a vždycky berem ve dvou, ale na jaře, když on není, tak prostě ve třech. Ale teď přes léto (?) Jedině ... . Zavezeme, odvezeme, .. všechno. *Práce všeho druhu (úsměv)*

A tak s Čechy nemáte žádné problémy? (rozhodně) Ne. A když jste přišel do Čech? (bez váhání) Taky ne. (důrazně) Ja tady neměl žádný problémy. No to byla firma, kdy založena, no před třema rukama. Kluci taky, všichni mluví česky na firmě .. Když přišel sem, tak to jinak bylo, teď už skoro jen dva nebo tři Češi. A všechno sů lidi.

(téma řidičský průkaz) Na Ukrajině přídů a už mají řidičák, a tady když nemají, tak ho ani neudělají. Neuznávají řidičáky, ani vzdělání. Neuznali, ale .. to je jedno, kde je vyškoleny, tam nebo tam. No na řidičák to bylo kolik (?) tři a půl ne (...) (nevím, nechápu)

8. Vzdělání a školský systém

Školy také neuznávají, vy máte jiný školský systém, to je problematické potom. No škola taky, ja studoval školu tři a půl roku, jako mam bachalora. Předtím to byla obchodní akademie. Je to tam jinak než tady. Ja nevím, jak to je tady (smích). (...) Stacionáro. (.)

Takže vy jste rovnou po škole odešel sem? No .. ja sem neměl chvíli zaměstnání, to bylo kolikátýho devadesát (?) .. takže to lidi mohli udělat. No prostě .. devadesátých let. Ne tak jako tam nebyla práce, makat .. ale tak jezdili lidi do Ruska a tak, Rusko, Kyjev a tak (.)

9. Vývoj na Ukrajině

Po konci sovětského svazu byly asi veliké změny, hodně lidí odešlo. Ale ja bych řek, že .. zas ta práce tam byla, tak ta práce byla jista, ale pak to stalo horší.

10. Úřady v ČR

Měl jste problémy s úřady? Tady jako s dokladama neměl .. S pobytem? S pobytem já neměl (překvapeně). Povolení vybavil mi tady na firmě šéf .. s tím vůbec žádný problém .. no jediný problém kvůli tomu pracáku, víš .. Pracovní úřad (úsměv) no nechtěli mě povolit a tak (...)

11. Zvyky, tradice, kultura atd.

A když jste v Čechách nějaké třeba zvyky jiné, nebo tak máte? No vono, jako na ty svatky hlavně, ale to sem doma (na Ukrajině). Takže jezdíte na zimu domů? Na Vánoce, Velikonoce .. někdy. Ale jak říkam, ja slavim vždycky, ja svatek, Vánoce, to je na tři dny. Vánoce tři dny, Velikonoce tři dny, ale nemame to stejně .. letos to bylo stejně, o Velikonocich, ale Vánoce máme rozdíl. Máte je v lednu. No máme Štědrý večer šestýho, pak sedmýho, osmýho, devátýho. Podle pravoslavné církve? Ano, ano, ano. Jste věřící? (rozhodně) Ano (s hrdostí).

Setkáváte se někdy, když máte čas s Ukrajinci? No jo, ja když (když má čas).. tak jedem do Prahy, za kamarádem, .. tak auto mam svoje. Jinak tam je pul baraku Ukrajincu, tak se vidame. (protože tam kde bydlí, bydlí víc Ukrajinců, takže jsou dennodenně v kontaktu.) Takže se vídáte? Ano, ano, ano, hlavně, když se člověk baví .. ale když takhle je počasí.. je to, že vycházky máme každéj den (smích) (myšleno se spolupracovníky ostatními Ukrajinci).

Už máme pomalu všechno vyčerpané, to byl zřejmě nejrychlejší rozhovor, který jsem dělala. (smích)

Třeba knihy čtete, nebo filmy sledujete české? Ja nemam moc čas, ale tak na televizi koukam, pořad, když je čas. Zdokonalujete si češtinu, někdo se česky učit vůbec nechce. No tak ja bych řek, že ja nebudu, jako statni zakazky dělame, jako firma dělame, ale tak práce svy ročni dělame taky i soukromnika, takže tam .. pořádně (mluvit česky), tak. Jako ne kvuli tomu, česky. A dokonce, kdy to bylo, .. no sme psali stavební denik, no tak tam to bylo vesely .. Psaní bylo horší? Ne, ja dobře, jako trochu mam problémy s těma nad á (myslí čárky) s tím mám problém. (smích) Jako nic, ale tyhle .. Jako Nová Paka, ja to napíšu bez tý čárky nad a. Bud' čárky, nebo i „ř“ hodně dělá problémy. A s tím nemám problém ..